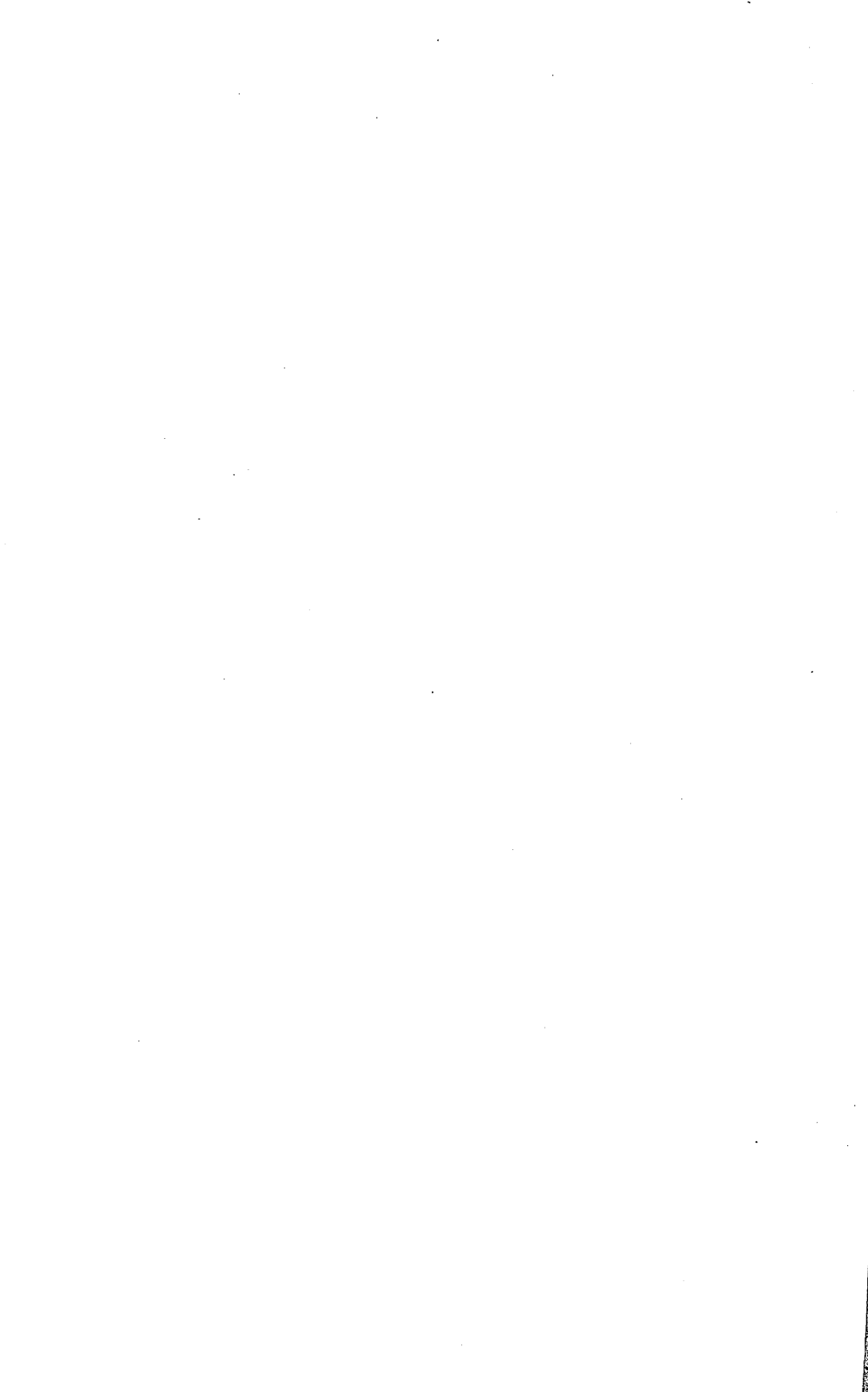

officiële

EEN BEOORDEELING VAN BARTHS EXEGESE VAN I CORINTHEN 15

PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DEN
GRAAD VAN DOCTOR IN DE GODGELEERDHEID
AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN, OP
GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS DR. J. A. J.
BARGE, HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER
GENEESKUNDE, VOOR DE FACULTEIT DER GOD-
GELEERDHEID TE VERDEDIGEN OP DONDER-
DAG 7 JULI 1938, DES NAMIDDAGS TE 3 UUR

DOOR

GERARDUS JOHANNES STREEDER
GEBOREN TE 's-GRAVENHAGE

AMSTERDAM - H. J. PARIS - MCMXXXVIII

BS 3678

.R4 B33

Exchange Diss.

1334840

AAN MIJN OUDERS
AAN MIJN VROUW

STELLINGEN

I

De opvatting van K. BARTH (Die Auferstehung der Toten³ 1935; blz. 77, 89), dat de uitspraak van 1 Cor. 15 : 13 de sleutel is om de beteekenis, welke de opstanding van Christus voor Paulus heeft, te verstaan, is éénzijdig.

II

De veronderstelling van SCHWEITZER (Alb. Schweitzer: Die Mystik des Paulus, Tübingen 1930, blz. 68, 69), dat Paulus in 1 Cor. 15 : 23, 24 op een interimsheerschappij van Christus doelt, welke met de opstanding der geloovigen aanvangt en met de algemeene opstanding eindigt, is onjuist.

III

De voorstelling van SCHWEITZER (Alb. Schweitzer: Die Mystik des Paulus, Tübingen 1930, blz. 117), dat Paulus overtuigd was, dat men „erst in der Taufe” en „nicht im Momente des Gläubigwerdens und nicht durch den Glauben als solchen” aan de gemeenschap van de uitverkorenen deel had, is op grond van Rom. 6 : 5 en Gal. 3 : 26—29 te bestrijden.

IV

„Das Danksagungsmahl in der Erwartung der Wiederkunft Jesu ist die einzige gottesdienstliche Feier der ältesten Zeit. Reine Wortgottesdienste kennt sie nicht” (Alb. Schweitzer:

Die Mystik des Paulus, Tübingen 1930, blz. 246, 247). Boven- genoemde uitspraak van SCHWEITZER is onhoudbaar, wanneer men de centrale beteekenis, welke Paulus aan prediking en geloof in zijn brieven hecht, in het oog houdt.

V

In Job 19 : 25—27 ligt de wortel van het geloof aan de opstanding.

VI

BERTHOLET'S opvatting (Bertholet: Leviticus, Kurzer Handcommentar zum Alten Testament, 1901, Tübingen blz. 89) over de „Fixierung” van het jubeljaar tijdens de ballingschap is te bestrijden. (B. D. Eerdmans, Alttestamentliche Studien, IV. Das Buch Leviticus, Giessen 1912, blz. 123—129).

VII

De zee had als symbool van het Doodenrijk voor het bewustzijn der Ouden godsdienstige beteekenis. Deze oorspronkelijk religieuze zin is Homerus ontgaan, wanneer hij $\theta\acute{\alpha}\lambda\alpha\sigma\sigma\alpha$ met het epitheton $\acute{\alpha}\tau\rho\acute{\upsilon}\gamma\epsilon\tau\omicron\varsigma$ siert.

VIII

Voor het religieus bewustzijn der Grieken bestond er verband tusschen de symboliek der Eleusinische mysteriën en het vegetatieve leven. E. Rohde (Psyche I, Tübingen, 1921; blz. 291, 292) levert het bewijs niet, dat dit verband ontbreekt.

IX

Wil een ethiek op normatieve beteekenis aanspraak maken, dan moet zij principieel op de openbaring Gods gegrond blijven.

X

Men kan aan Scholz (H. Scholz: Religionsphilosophie³, Berlin 1922, blz. 208, 209) niet toegeven, dat het „auf der Basis des <freien> Offenbarungsgefühls” zonder meer tot een reële „Christusbeziehung”, welke hij terecht voor het Christendom axiomatisch acht, komen kan.

XI

W. Koehler (Zwingli und Luther, Bnd. I, blz. 819, Leipzig 1924) betoogt, dat Zwingli „in der Weise Calvins den Glauben eine Einigung mit dem erhöhten Christus im Himmel vollziehen lässt”.

Deze uitspraak verwaarloost het wezenlijke verschil in opvatting, dat er ten opzichte van de reële presentie van Christus tijdens het genieten van de teekenen van het Avondmaal tusschen beide reformatoren bestaat.

XII

Hetgeen BARTH met betrekking tot de verhouding van de Heilige Schrift en de openbaring betoogt (K. Barth: Die Lehre vom Wort Gottes (Prolegomena zur kirchlichen Dogmatik.) Erster Halbband, 1932, München, blz. 112: „Die Bibel ist Gottes Wort, sofern Gott sie sein Wort sein lässt, sofern Gott durch sie redet”), komt niet overeen met hetgeen Calvijn over de autopistie van den Bijbel leert (Institutionis Christianae religionis Liber I cap. VII : 5).

XIII

In den loop der eeuwen werd de kerk van Christus in haar strijd met a- en antichristelijke levensbeschouwingen en levenshoudingen geroepen haar geloof te belijden; hieraan ontleenen

de belijdenisgeschriften der kerk, als uiting van dit belijden, een gezag, dat niet alleen van traditioneele beteekenis is.

XIV

De verwijzing van REITSMA (J. Reitsma, Geschiedenis van de Hervorming en de Hervormde Kerk der Nederlanden; derde, bijgewerkte en vermeerderde druk, bezorgd door J. Lindeboom, Utrecht 1916, blz. 742) naar art. 139 der grondwet van 1814, welk artikel den koning het recht gaf van inzage en beschikking omtrent de inrichting van die gezindheden, welke eenige betaling of toelage uit 's lands kas genieten, verzwakt in geen enkel opzicht het „origine et lege onwettig” karakter van de invoering van de kerkorganisatie van 1816.

XV

Wanneer de proponentsformule der Ned. Herv. Kerk (Regl. op het Examen, art. 27) van haar toekomstige Dienaren vraagt om werkzaam te zijn „overeenkomstig de beginselen en het karakter van de Herv. Kerk hier te lande”, stuiten wij op het feit dat eene omschrijving dier beginselen en het karakter dezer kerk èn in het algemeen Reglement èn in de organieke reglementen wordt gemist.

XVI

Aan een leiddraad, welke van kerkelijk gezaghebbende zijde voorgeschreven wordt, bestaat ten opzichte van het Catechetisch onderwijs dringende behoefte.

XVII

De kerk heeft door haar officieele organen in den arbeid der Zending aan haar apostolische roeping te gehoorzamen. De Classicale Zendingsacties in de Ned. Herv. Kerk beantwoorden krachtens haar ontstaan aan deze roeping niet.

Bij het verschijnen van dit proefschrift, waarbij mijn studie aan de Leidsche Universiteit beëindigd wordt, wil ik uitspreken, dat mijn hart met groote dankbaarheid vervuld is jegens de hoogleeraren, wier onderwijs ik genoten heb.

Met weemoed herdenk ik den overleden hoogleeraar WINDISCH, die mij in de Nieuw-Testamentische wetenschap onderwezen heeft en als toekomstig promotor mijn aandacht op de beteekenis van de eschatologie bij Paulus richtte.

Met groote bewondering gedenk ik de colleges van de overleden hoogleeraren PIJPER en ROESSINGH, waarvan de indruk wel nimmer vervagen zal. Dank ben ik verschuldigd aan de overleden hoogleeraren EEKHOF en DE GRAAF, die bij mijn doctoraalstudie leiding gaven.

Hartelijk dank zeg ik U, hooggeleerde DE ZWAAN, hooggeachte promotor, voor Uw tegemoetkomendheid en leerzame adviezen bij het tot stand brengen van deze studie. Ofschoon ik in eigenlijken zin Uw leerling niet geweest ben, heb ik veel van U geleerd. Gij deed mij mijn onderwerp vinden en op indirecte wijze drong Gij mij gedurig tot correctie van mijn inzichten. Hierdoor groeide een zelfstandigheid in het beoordeelen van hetgeen in dit proefschrift mijn aandacht vroeg. Het stemt tot groote erkentelijkheid, dat Gij op deze wijze mij een wetenschappelijk en geestelijk paedagoog waart en mijn critische opmerkingsgave verscherpt hebt. Moge uit dit proefschrift blijken, dat Uw leiding daarbij van groot belang is geweest.

Hooggeleerde KRISTENSEN, Uw onderwijs in de Geschiedenis der godsdiensten en godsdienstige verschijnselen gedenk ik met groote erkentelijkheid, waar gij het godsdienstig leven der ouden tot een sprekende, beleefbare werkelijkheid in het heden liet worden.

Uw colleges, hooggeleerde EERDMANS, wiens nauwgezet onderzoek naar de kern van Israëls volksbestaan en godsdienst bewondering afdwong, zullen mij in dankbare herinnering bij blijven.

Hooggeleerde KNAPPERT en VAN NES, langs dezen weg zeg ik U hartelijk dank voor het onderwijs in de theologische vakken, door de Ned. Herv. Kerk aan Uw leiding toevertrouwd. Uw pastorale adviezen, welke Gij onder Uw colleges gaaft, worden door mij niet vergeten.

Met bewondering denk ik aan Uw colleges, Hooggeleerde WENSINCK, welke ik bij mijn studie in de Hebreeuwsche taal en Antiquiteiten ontving.

Hooggeleerde KRAEMER, al heb ik niet het voorrecht U van den kathedraal te hooren, ik kan niet nalaten op dit voor mij gewichtige oogenblik U te danken voor het genot, dat Uw voordrachten op het kasteel Hemmen mij voor hoofd en hart geschonken hebben.

Hooggeleerde BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, VAN HOLK, SEVENSTER en KORFF, ofschoon ik het voorrecht gemist heb Uw colleges te volgen, zoo wil ik niet nalaten mijn dank te betuigen voor Uw kennisname van mijn studie. Moge Uw arbeid aan de Leidsche Universiteit bijdragen tot verrijking en verdieping der theologische bezinning tot heil van kerk en natie.

Voor de hulpvaardigheid ondervonden van het personeel van de Universiteitsbibliotheek te Leiden in het bijzonder, alsmede voor die van het personeel der universitaire bibliotheken te Utrecht en te Groningen, en de Koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage, zeg ik bij dezen bijzonderen dank!

Leiderdorp, Juni 1938

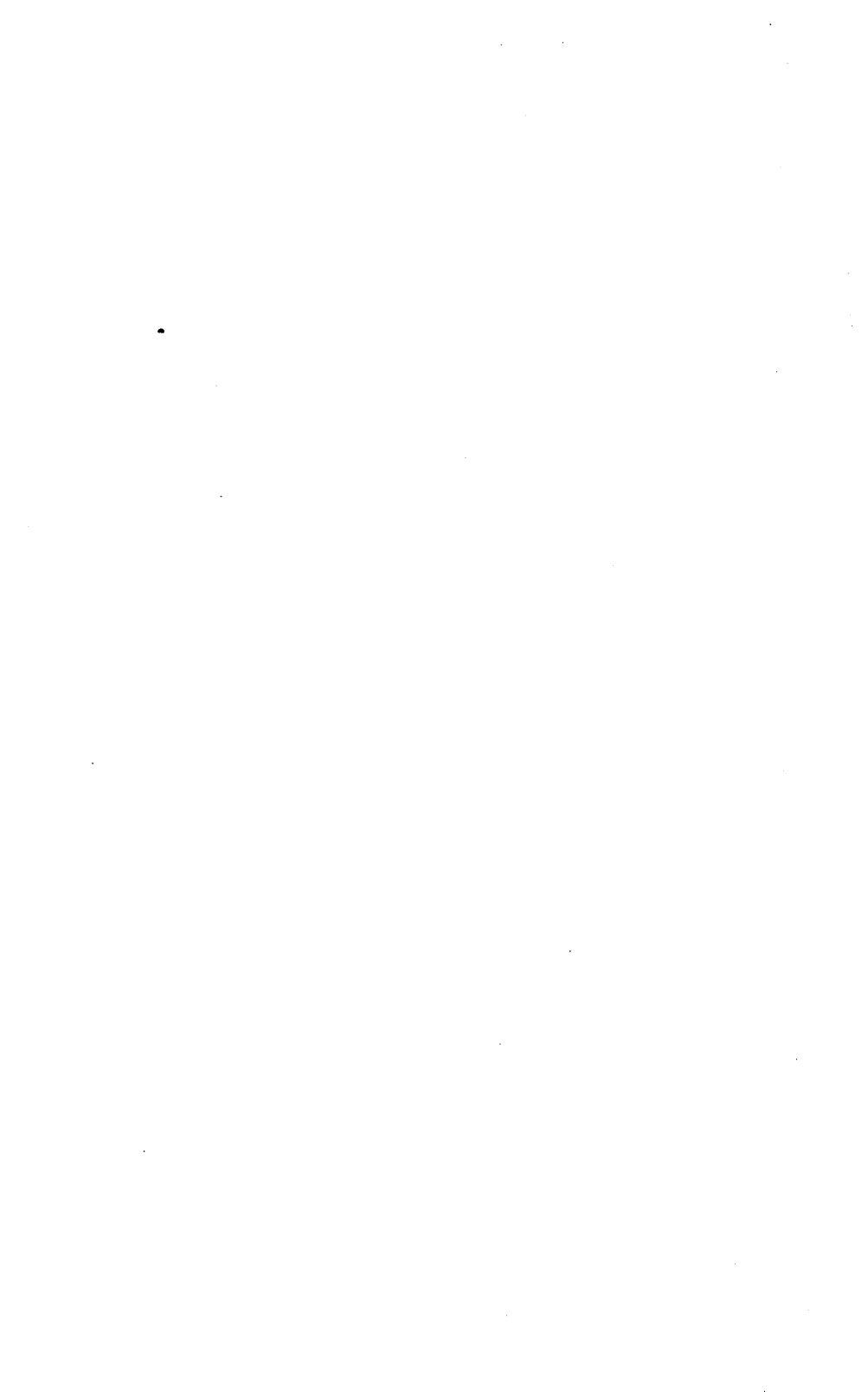
REGISTER VAN AFKORTINGEN EN VAN WERKEN ONDER ONVOLLEDIGEN TITEL AANGEHAALD

- PH. BACHMANN: Der erste Brief des Paulus an die Korinther³ (Kommentar zum Neuen Testament — herausgegeben von Th. Zahn. Band VII). Leipzig 1921.
- KARL BARTH: Die Auferstehung der Toten³ (Eine akademische Vorlesung über 1 Kor 15). — München 1935.
- KARL BARTH: Erklärung des Philipperbriefes³ — München 1936.
- KARL BARTH: Der Römerbrief³. — München 1933.
- FR. BLASZ' Grammatik des 'neutestamentlichen Griechisch⁵ (bearbeitet von Alb. Debrunner). Göttingen 1921.
- E. DE WITT BURTON: Spirit, Soul and Flesh (Historical and Linguistic Studies in Literature Related to the New Testament). Chicago-Illinois 1918.
- JOANNIS CALVINI in Novum Testamentum commentarii ad editionem amstelodamensem — A. Tholuck — Vol. V Epistolarum N. Test. P. I. Berolini 1834.
- HUGONIS GROTIJ Annotationes in Novum Testamentum (Denuo Emendationis editae) Volumen VI. Groningen, Zuidema, 1828.
- The International Critical Commentary I Corinthians² by Robertson and Plummer. Edinburgh 1914.
- HANS LIETZMANN: An die Korinther I, II² (Handbuch zum Neuen Testament. 9). Tübingen 1923.
- J. P. MIGNE: Patrologiae Graecae Tomus 61. S. Joannes Chrysostomus. Parijs 1862.
- J. H. MOULTON: A Grammar of New Testament Greek, Vol. I. Prolegomena³. Third *reprinted* Edition-Edinburgh 1919.
- LUDWIG RADEMACHER: Neutestamentliche Grammatik² (Handbuch zum Neuen Testament: 1). Tübingen 1925.
- A. T. ROBERTSON: A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research³. New York 1919.
- K. STAAB: Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche (Neutestamentliche Abhandlungen XV Band). Münster 1933.

- Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, herausgegeben von Gerhard Kittel. Stuttgart 1933 Bnd. I; 1935 Bnd. II; 1938 Bnd. III; IV.
- JOH. WEISZ: Der erste Korintherbrief (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament, begründet von H. A. W. Meyer). Band 5. Göttingen 1910.
- J. DE ZWAAN: Syntaxis der wijzen en tijden in het Grieksch Nieuwe Testament (bewerking van E. W. Burton's Syntaxis of New Testament Moods and Tenses). Haarlem 1906.
- R.G.G.²: Die Religion in Geschichte und Gegenwart², herausgegeben von H. Gunkel und L. Zscharnack, — Tübingen — 1927—1931.
- Z.N.W.: Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche (begründet von E. Preuschen).
- M.T.: Masóra.
- LXX: Septuagint.
- S.V.: Bij de notatie der Schriftplaatsen is die der Statenvertaling verondersteld. Alleen naast een andere notatie wordt die der Statenvertaling nadrukkelijk vermeld.

INHOUD

	blz.
INLEIDING	1
I. DE OPSTANDING VAN CHRISTUS, DE OPENBARING VAN DE OPSTANDING DER DOODEN	5
<i>a.</i> vs. 1,2	
<i>b.</i> vs. 3—8	
II. DE OPSTANDING VAN CHRISTUS EN DE OPSTAN- DING DER DOODEN. DE ONDERLINGE VERHOU- DING (vs. 12—20a)	35
III. DE OPSTANDING DER DOODEN, DE ZIN VAN CHRIS- TUS' OPSTANDING VOOR HEDEN EN TOEKOMST (vs. 20—34)	51
IV. DE WAARHEID EN DE WERKELIJKHEID VAN DE OPSTANDING DER DOODEN IN DE OPSTANDING VAN CHRISTUS	81
<i>a.</i> vs. 35—49	
<i>b.</i> vs. 50—58	
SLOTBESCHOUWING	135

INLEIDING

Deze studie beoogt de verklaring, welke BARTH van 1 Corinthen 15 in zijn boek: „Die Auferstehung der Toten” geeft, exegetisch te toetsen. Het is een vanzelfsprekendheid, dat de theologie van BARTH meer interesse vindt dan zijn exegese. Het woord voor woord nagaan, of aan de beteekenis, welke woorden hebben, recht gedaan is, heeft nimmer die belangstelling, welke een bepaalde theologie vraagt. Evenmin houdt het van uitspraak tot uitspraak overleggen, of voldoende aan den zin, waardoor iedere uitspraak op speciale wijze de wendingen der gedachtegang regelt, tegemoet gekomen is, de algemeene aandacht gespannen.

Het is echter bekend, dat exegese, volgens BARTH'S eigen verklaring ¹⁾, de eerste arbeid geweest is, waarmede hij zich bezig hield. Het is juist deze arbeid, welke hem een naam in de theologie gegeven heeft. Met STRAUCH houdt HAITJEMA ²⁾ het voor mogelijk, dat de tijd komt, „wo man BARTH'S Römerbrief eine ebenso „epochemachende” Bedeutung wie SCHLEIERMACHER'S Reden über die Religion zuerkennt.”

Hieruit blijkt, dat evenals de Reformatie, het Barthianisme uit de exegese geboren is. Het verschijnen van BARTH'S Römerbrief is het begin van een theologie, welke KRAEMER ³⁾ noemt „an energetic endeavour to assert and lay bare the exclusive

¹⁾ Zie: Theologische Existenz heute. Heft 25. Chr. Kaiser Verlag, München: KARL BARTH, Das Evangelium in der Gegenwart (1935), blz. 17.

²⁾ TH. L. HAITJEMA: Karl Barths „Kritische Theologie” (Deutsche Ausgabe besorgt von P. Schumacher). H. Veenman & Zn., Wageningen (1926), blz. 9—10.

³⁾ H. KRAEMER: The Christian Message in a non-christian World. (The Edinburgh House Press, London, 1938), blz. 115—116; 118.

nature of Biblical religious truth as wholly *sui generis*", „a merciless war-cry against this persuasive and omnipresent relativism." Het is de „leidenschaftliche Spannung", de „Bewegtheit" van den profeet met zijn „Kritik unserer heutigen Welt" ¹⁾, welke bij de verschijning van den commentaar op den brief aan de Romeinen op de geesten beslag leggen moest.

Nu laat zich de vraag stellen, of een beoordeeling van BARTHS exegese van 1 Corinthen 15 eenige waarde heeft tegenover den veel omvangrijker exegetischen arbeid, welke BARTH zich bij zijn verklaring van den brief aan de Romeinen getroost heeft. BARTH rechtvaardigt m.i. het bevestigend antwoord op deze vraag, wanneer hij zegt: „Man kann auch den Römer-, den Philipper-, den Kolosserbrief nicht verstehen, wenn man die scharfe Akzente nicht beachtet, die ihre Darlegungen im Lichte von I Kor. 15 bekommen, wo Paulus thematisch von dem redet, was er sonst mehr nur andeutet und streift und was doch seinen Gedanken überall erst die spezifische und zweideutige Farbe gibt" ²⁾.

Hierdoor komt niet alleen het belang van 1 Corinthen 15 uit, maar is bij een inzicht als dat van BARTH ook een verklaring van dit hoofdstuk van groote beteekenis om Paulus te verstaan.

Heeft het echter nog zin de exegetische werken van BARTH te beoordeelen, aangezien hij zelf verklaard heeft hem niet met de „Sprache des Römerbriefs" lastig te vallen? ³⁾

Ten opzichte van zijn verklaring van 1 Corinthen 15 heeft hij dit niet uitgesproken, en al had hij het wenschelijker geacht bij de verschijning van de „zweite Auflage" dit werk „in neuer verbesserter Gestalt vorzulegen" ⁴⁾, ook bij de verschijning

¹⁾ TH. L. HAITJEMA: Karl Barths „Kritische Theologie" (Deutsche Ausgabe besorgt von P. Schumacher). H. Veenman & Zn., Wageningen, blz. 18.

²⁾ K. BARTH: Die Auferstehung der Toten^s. 1935.

³⁾ Zie: *Grundfragen*, beantwoordt von Prof. Dr. K. BARTH. G.F. Callenbach Verlag, Nijkerk, Holland, 1935 blz. 24.

⁴⁾ Zie: K. BARTH: Auferstehung^s, IV. Vorwort zur zweiten Auflage.

van den derden druk liet hij het ongewijzigd. En wanneer gezegd wordt, dat BARTH in zijn verklaring van 1 Corinthen 15 „die wirkliche Auslegung paulinischer Termini weit mehr zu ihrem Recht“ laat komen, en hier „viel mehr die einzigartige Kraft der Offenbarung fühlbar“ is ¹⁾, dan heeft een nader exegetisch onderzoek, dat een uiteenzetting met BARTHS exegese zijn wil, als vanzelf belang. Dit kan niet anders, dan BARTHS instemming vinden, daar hij zelf schrijft: „Die Exegese der Bibel ist vielmehr nach allen Seiten freizugeben.“ Volgens hem moet zooveel mogelijk het gevaar gebannen worden „dass man die rechte Auslegung von dem Urteil eines endgültig entscheidenden kirchlichen Lehramts oder von dem Urteil einer ebenso unfehlbar sich gebärdenden historisch-kritischen Wissenschaft abhängig macht.“ Hij acht deze vrijheid van exegese noodzakelijk niet „um des freien Denkens, sondern um der freien Bibel willen“ ²⁾. Naar de literaire exegese wil ook BARTH blijven luisteren; zij blijft ook voor hem van groote beteekenis.

Een poging om Paulus in een bepaald hoofdstuk te verstaan, vraagt een gedurige confrontatie met woorden en wijze van uitdrukking, waarvan hij zich overigens bedient. Daarbij is het een eisch er rekening mee te houden, dat Paulus als apostel der eerste Christelijke gemeente een Arameesch sprekend man is, die zijn brieven in het Grieksch geschreven heeft. Bij de bepaling van de beteekenis, welke Paulus' woorden en uitdrukkingwijze hebben, is het gebruik daarvan in de Septuagint en bij zijn Joodsche tijdgenoten van groot belang. Op deze wijze wordt Paulus schriftuurlijk benaderd, spreekt hij tot ons van uit den Bijbel als openbaring Gods.

Een theologische exegese, welke een verklaring van het

¹⁾ Zoo het oordeel van HAITJEMA in zijn „Karl Barths Kritische Theologie“ (Deutsche Ausgabe besorgt von P. Schumacher. H. Veenman & Zn., Wageningen), op blz. 19, 20.

²⁾ K. BARTH: Die Lehre vom Wort Gottes (Prolegomena zur Kirchlichen Dogmatik). Erster Halbband. Chr. Kaiser Verlag, München 1932, blz. 109.

Woord Gods zijn wil, heeft ter dege met het bovenstaande rekening te houden. Allereerst moet naar den eenvoudigen zin van het Schriftwoord gezocht worden, hoe zeer het vervuld zijn mag met hetgeen het verstand te boven gaat ¹⁾. Vijf woorden met het verstand te spreken in de gemeente prefereert Paulus boven duizend ἐν γλώσσῃ ²⁾. Dit moet Paulus in zijn brieven zeker nagestreefd hebben, al zijn er dan δυσνόητά τινα ³⁾ gebleven. Op grond hiervan is het belang van een literaire exegese aangetoond en deze studie wil den eenvoudigen zin der Schriftwoorden in 1 Corinthen 15 naar voren brengen. Daarin ligt ook de grens van haar arbeid. Bij de behandeling van 1 Corinthen 15 wordt de verdeling der pericopen gevolgd, welke bij BARTH te vinden is. Slechts de pericopen vs. 35—49 en vs. 50—58 zijn in één hoofdstuk samengevoegd. De titels der hoofdstukken zijn gewijzigd, al brengen zij BARTH's titelatuur in herinnering. Een exegetische beoordeeling van een bestaande verklaring kan correctief werken en indirect van belang zijn voor de verkondiging der Kerk, welke van den Bijbel als bron der Gods openbaring leeft.

Op deze wijze wordt aan den „letzten Rat” ⁴⁾, welke BARTH zijn studenten in Duitschland gaf, gevolg gegeven ⁵⁾.

¹⁾ Zie: het opstel van K. H. MISKOTTE: Opmerkingen over theologische exegese”, in „De Openbaring der Verborgeneheid” (Bosch & Keuning, 1934 Baarn), blz. 73. „En toch is den zin nergens te vinden dan in de concrete letterteekens, het Woord nergens dan in de woorden”; zie ook: H. O. NOORDMANS: Geestelijke Perspectieven 1930 (H. J. Paris, Amsterdam), blz. 75: „Ook ik geloof, dat wij de allegorese niet kunnen missen. Maar ik zie haar eisch reformatorisch, binnen de omheining der letter”.

²⁾ 1 Cor. 14 : 19.

³⁾ 2 Petri 3 : 16.

⁴⁾ Zie boven: Theologische Existenz. heute: Heft 25, blz. 17.

⁵⁾ T. HERBERT BINDLEY (A study in 1 Corinthians XV, The Expositor, Eighth series volumen VI, 1914, blz. 174—183) heeft ook over dit hoofdstuk geschreven.

I. DE OPSTANDING VAN CHRISTUS, DE OPEN- BARING VAN DE OPSTANDING DER DOODEN (1 Cor. 15 : 1—11)

I) vs. 1, 2. Ik maak u, broeders, bekend het Evangelie, dat ik u verkondigd heb, hetwelk gij u ook toeëigendet, waarin gij ook uw bestaan vindt, waardoor gij ook gered wordt, waarom ik u heb gepredikt; indien gij het nu maar vasthoudt, tenzij gij tevergeefs geloofd zoudt hebben.

„Der Sinn dieser ersten Verse ist die Absicht, den Lesern zum Bewusstsein zu bringen, dass die kritische Voraussetzung des Briefes, von der nun ausdrücklich die Rede sein soll, nicht eine persönliche Stimmung des Paulus sei, sondern das Grundlegende, Zentrale, in Kraft dessen sie Christen sind. Darum $\gamma\omega\rho\iota\zeta\omega\ \upsilon\mu\acute{\iota}\nu$, ich rufe euch in Erinnerung. Die eine Voraussetzung dieser Arbeit ist, dass die Leser nicht mehr oder noch nicht $\acute{\epsilon}\delta\rho\alpha\iota\omicron\iota$, noch nicht fest sind (v. 58), *unsicher* in ihrem Stehen auf ihrer eigenen Grundfeste; die andere, nachher entwickelte, dass sie wenn auch unsicher, tatsächlich darauf *stehen*, dass es also bloss des Rufes zur Besinnung bedarf.“ Op grond van deze zienswijze betoogt BARTH: „Nicht die Wahrheit ist bedroht, sondern die Menschen in ihrem Verhältnis zur Wahrheit.“ Hij wil daarom de Corinthiërs oproepen de juiste verhouding tegenover hetgeen van God geschenken is, te herstellen „sie zu erinnern, sie zu fragen, was sie aus dem, was er ihnen nicht gegeben, aber ausgerichtet hat, gemacht haben. Er fühlt sich verantwortlich, weniger für sie, als für den Lauf, den die Sache in ihrer Mitte genommen hat.“ ¹⁾

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, (1935) blz. 72.

Op deze wijze wordt door BARTH het accent van den inhoud van het evangelie verlegd naar het feit, dat er evangelieverkondiging plaats vond. Γνωρίζω τὸ εὐαγγέλιον beteekent niet een herinnering aan een omschrijfbaar boodschap van redding, welke God bekend maakt en waarin Hij den weg ter kennis brengt, waardoor een mensch zalig worden kan. Hierdoor raakt hetgeen in het evangelie verkondigd wordt, uit het oog! De kracht van het verkondigd zijn van het evangelie ondermijnt de beteekenis van het evangelie als boodschap.

Deze zelfde beteekenis kent BARTH ook in zijn „Römerbrief“ aan het evangelie toe; hij betoogt: de „Heilsbotschaft Gottes“ is „keine religiöse Botschaft, keine Nachrichten und Anweisungen über die Göttlichkeit oder Vergöttlichung des Menschen, sondern Botschaft von einem Gott, der ganz anderes ist, von dem der Mensch als Mensch nie etwas wissen noch haben wird und von dem ihm eben darum das Heil kommt“ ¹⁾.

¹⁾ K. BARTH Der Römerbrief⁶, 1933, blz. 4. Op blz. 11, Idem, merkt BARTH op in zijn verklaring van Rom. 1 : 16: „Sie ist nicht eine Wahrheit neben andern, sie stellt alle Wahrheiten in Frage. Sie ist Angel, nicht Türe.“ Op blz. 68—69, Idem, schrijft BARTH bij het verklaren van Rom. 3 : 21 (Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται): „Dasz Gott gerecht ist, das „ist offenbart“. Und das ist unser Woher? und unser Dorthier! unser „Jetzt aber“, dasz diese Antwort: Gottes Barmherzigkeit triumphiert! uns *gegeben* ist, dasz dieses positive Verhältnis von Gott und Mensch, das absolut paradoxe *besteht*. Das ist der Inhalt der Heilsbotschaft (I : 1, 16), der hier unter Furcht und Zittern, aber unter dem Druck unausweichlicher Notwendigkeit verkündigt wird: das Ewige als Ereignis.“ Bij zijn verklaring van Rom 7 : 8b (χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά. ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ.) Op blz. 232 merkt hij op: „In dieser Unmittelbarkeit *lebt* der Mensch, nicht dieser oder jener Mensch, sondern der Mensch, wie Gott ihn geschaffen hat zu seinem Bilde, und wie er zu seinem Bilde wieder geschaffen werden soll. Von dieser Unmittelbarkeit, die nie und nirgends „gewesen ist“, und nie und nirgends „sein wird“, kommen wir her, zu ihr gehen wir hin. Sie ist als Gottes alleiniges Tun und Werk die auch durch die Sünde nicht abgebrochene *Beziehung Gottes zu uns*. Sie.... ist unsre Heimat, die wir nicht vergessen können und deren Realität, Nahe und Herrlichkeit uns in den *letzten* Worten des Evangeliums: Vergebung, Auferstehung, Erlösung, Liebe, Gott — zur Verlegenheit und

Volgens BARTHS zienswijze is het evangelie, ook in 1 Cor. 15 : 1, 2, de boodschap van de betrekking Gods tot ons zonder eenige nadere omschrijving, op grond waarvan men zijn houding tegenover God te bepalen heeft. BARTH verstaat dan ook onder het in herinnering brengen géén herhaling van een te voren bekend gemaakt feit, maar een wederom tot bezinning roepen om zich op de juiste wijze tegenover God te gedragen. Zooals BARTH in zijn inleiding, welke hij aan zijn exegese van 1 Corinthen 15 vooraf laat gaan, betoogt, beteekent het feit van het evangelie als „Beziehung Gottes zu uns” „schwerste Gerichtsdrohung” en „leuchtendste Verheiszung”¹⁾. BARTH meent te moeten ontkennen, dat het onmisbare in het Evangelie een boodschap is, welke een mededeeling van een te omschrijven gegeven bevat.

Wanneer wij het gebruik van het woord τὸ εὐαγγέλιον na-gaan, waardoor de zin en beteekenis bepaald worden, en het

zur Verheiszung wird: denn jenseits dessen, was diese Worte besagen, ist wiederum kein Gesetz, keine Religion (4 : 15).” Op deze wijze blijft het evangelie slechts tijding van de betrekking Gods tot ons zonder dat deze betrekking door een bijzondere openbaring van God nader bepaald wordt. Men lette op BARTH's uitspraak in zijn „Römerbrief”^o 1933, op blz. 370: „Gott ist frei. Die Heilsbotschaft ist gerade darum Heilsbotschaft, weil sie allen (auch den transzendentalst gedachten!) menschlichen Anknüpfungen, Vermittlungen, und Voraussetzungen die absolute Souveranität Gottes gegenüber stellt.” Volgens BARTH blijft het Evangelie slechts allereerst de richting bepalen, waarin wij de dingen, ons van God geschonken, te zoeken hebben, zonder dat het Evangelie ons wil doen deelen, van hetgeen wij daarin genieten.

¹⁾ BARTH: Die Auferstehung der Toten³, blz. 49. BARTH merkt hier op naar aanleiding van hetgeen hij in 1 Cor XIII leest: „Noch einmal: man kann beides aus diesem Kapitel herauslesen: schwerste Gerichtsdrohung, schärfsten Angriff auf die Christenheit und ihren vermeintlichen Besitz, weil eben trotz allem, was Gott an ihr getan, nur die Christenheit ist — und leuchtendste Verheiszung, die ihr zugesagt ist, weil sie die Gemeinde des Herrn, des Auferstandenen, des neuen Adams ist, als Ende und Anfang.”

verband, waarin het in deze verzen voorkomt, nader bezien, dan blijkt het volgende:

A — WAT HET WOORD ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ BETREFT:

1°.) In 2 Sam. 4 : 10 (LXX II Reg. 4 : 10 ὃ ἔδει με δοῦναι εὐαγγέλια) dient εὐαγγέλιον tot vertaling van עֲשֵׂה; 2 Sam. 18 : 22 (LXX II Reg. 18 : 22 δεῦρο, οὐκ ἔστι σοι εὐαγγέλια εἰς ὠφέλειαν πορευομένῳ) kan men daarnaast plaatsen. 'Ευαγγέλιον draagt op deze plaatsen de beteekenis van *het loon, dat hij ontvangt, die een boodschap brengt*.

In 2 Sam. 18 : 27 (LXX II Reg. 18 : 27 Ἀνὴρ ἀγαθὸς οὗτος καὶ γε εἰς εὐαγγελίαν ἀγαθὴν ἐλεύσεται); 2 Kon. 7 : 9 (IV Reg. 7 : 9, LXX) wordt עֲשֵׂה in de Septuaginta met εὐαγγέλια vertaald. In 2 Sam. 18 : 25 (LXX II Reg. 18 : 25, εἰ μόνος ἐστίν, εὐαγγέλια ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ) wordt ook εὐαγγέλια gelezen. 'Ευαγγέλια (εὐαγγέλια) heeft hier de beteekenis van mededeeling ¹).

¹) B. SWETE (The Old Testament in Greek, according to the Septuagint, Cambridge 1909) en A. RAHLFS (Septuaginta, idem vetus testamentum Graece iuxta LXX interpretes, 1935 Stuttgart) lezen in II Reg. 4 : 10 de pluralis εὐαγγέλια, de singularis εὐαγγέλια in II Reg. 18 : 20, 22, 25, 27; IV Reg. 7 : 9. TISCHENDORF (Vetus Testamentum Graece, 7, Leipzig 1887) leest εὐαγγέλια in II Reg. 4 : 10; 18 : 22, 25, εὐαγγέλια in II Reg. 18 : 27; IV Reg. 7 : 9. J. FR. SCHLEUSNER (Novus Thesaurus philologico-criticus, Lipsiae 1820) vermeldt de lezing der varianten in II Reg. 18 : 20 εὐαγγελίων, εὐαγγελισμοῦ.

In het „Theologisches Wörterbuch zum N.T. (1935) Bnd II" wordt op blz. 722 opm. 42 door FRIEDRICH (schrijver van het artikel τὸ εὐαγγέλιον) opgemerkt, dat de onzekerheid omtrent de plaats van het accent op εὐαγγέλια (εἰς ὠφέλιαν) in II Reg. 18 : 22 den zin van het vers niet wijzigen kan, want „„Gute Botschaft zum Nutzen" entspricht dem Sinn nach „Botenlohn"”.

In Dr. W. PAPE's Griechisch-Deutsches Handwörterbuch⁶ (Braunschweig 1914) blz. 1054 wordt op grond van Odyss. XIV : 152 εὐαγγέλιον δέ μοι ἔστω (ich hoffe ein gutes Geschenk für meine Botschaft zu bekommen) en Odyss. XIV : 166 οὐτ' ἄρ' ἐγὼν εὐαγγέλιον τόδε τίσω (ich werde dir die gute Botschaft bezahlen) geconstateerd, dat εὐαγγέλιον zoowel „Lohn für eine gute Botschaft" als ook „gute Botschaft" kan beteekenen. In het „Theologisches Wörterbuch zum N.T. Bnd II" wordt in het artikel 2. εὐαγγέ-

Voor Paulus heeft מְשִׁיחַ m.i. de zin van „boodschap” gehad, ofschoon uit 1 Cor. 9 : 7—18 blijkt, dat hij in verband met het levensonderhoud van den Evangeliedienaar de loonkwestie ter sprake brengt.

2°. Op grond van Rom. 1 : 1, 2 Παῦλος δοῦλος Χριστοῦ Ἰησοῦ, κλητὸς ἀπόστολος ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἀγίαις περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ moet men tot de conclusie komen, dat in de verbinding εὐαγγέλιον Ἰησοῦ Χριστοῦ, welke bij Paulus in Rom. 15 : 19; 1 Cor. 9 : 12; 2 Cor. 2 : 12; 9 : 13; 10 : 14; Gal. 1 : 7; Phil. 1 : 27; 1 Thess. 3 : 2 voorkomt, de genitief Ἰησοῦ Χριστοῦ een genitivus objectivus zijn moet. Ook de genitivus τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ in Rom. 1 : 9 en de genitivus τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ in 2 Thess. 1 : 8 zijn genitivi objectivi. Dergelijke genitivi vindt men in Mathh. 4 : 23; 9 : 35; 24 : 14 (τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας) ἐν in Acta 20 : 24 (τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ) ¹⁾.

Ook al is voor Paulus het evangelie een levende kracht, op grond van dit onderzoek kan vastgesteld worden, dat hij met het gebruik van het woord εὐαγγέλιον beoogd heeft mededee-

γέλιον bei der Griechen op blz. 719 door FRIEDRICH met verwijzing naar Odyss. XIV : 152, 166 betoogd: „Für den, zu dem ein εὐάγγελος kommt, ist das, was zu einem εὐάγγελος gehört, eine frohe Botschaft, für den εὐάγγελος selbst ist εὐαγγέλιον Botenlohn.” Al komt FRIEDRICH tot de conclusie op blz. 723: „Die Vorgeschichte des N.T.-lichen Begriffes ist nicht in LXX zu suchen”, niet te ontkennen is, dat de auteurs der LXX מְשִׁיחַ met εὐαγγέλια en εὐαγγελία respect. in de beteekenis van „Botenlohn” ἐν „Botschaft” vertaald hebben en deze zin van εὐαγγέλιον moet bekend geweest zijn.

Zie ook: P. ZONDERVAN: Het woord „Evangelium”. (Theologisch Tijdschrift, 48e jaargang 1914, blz. 187—213).

¹⁾ In de Septuagint komt εὐαγγέλιον, noch εὐαγγελία met genitivus objectivus voor; bij εὐαγγελίζομαι wordt een object wel aangetroffen cf. III Reg. 1 : 42 (S.V. 1 Kon. 1 : 42); Ps. 39 : 10 (S.V. 40 : 10); Ps. 95 : 2 (S.V. Ps. 96 : 2); Jes. 52 : 7; 60 : 6. Met genitivus objectivus komt

lingen te doen, welke zich als een „boodschap” aangaande bepaalde gebeurtenissen omschrijven laten ¹⁾). Ἐσαγγέλιον moet hem een concreet omschreven boodschap Gods geweest zijn.

B — WAT HET VERBAND BETREFT:

1°.) Het met εὐαγγέλιον verbonden γνωρίζω heeft de beteekenis van „kennis geven van iets, dat als mededeeling te omschrijven is”.

Dit valt op te maken uit: a) *de Septuagint*: Γνωρίζω, γνωρίζομαι dient in de LXX als vertaling van de Kal-, Niphal-, en in de meeste gevallen van de Hiphil- (Haph. Aram.) vormen van וָדָע cf. 1 Reg. 6 : 2 (S.V. 1 Sam. 6 : 2) γνωρίσατε ἡμῖν ἐν τίνι ἀποστελοῦμεν αὐτήν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς; in Job 34 : 25 dient γνωρίζω als vertaling van de Hiphil van וָדָע, in Dan. 2 : 6, 10; 5 : 7 van de Pe’al en Haph. vormen van וָדָע; bijgevolg heeft γνωρίζω overwegend de beteekenis van „doen kennis nemen van” in de LXX ²⁾).

εὐαγγέλιον bij Paulus nog voor in 2 Cor. 4 : 4; Gal. 2 : 7; Ef. 1 : 13; 6 : 15; 1 Tim. 1 : 11.

Zonder genitief wordt (εὐαγγέλιον) aangetroffen in Matth. 1 ×; Marc. 5 ×; Acta 1 ×, Rom. 3 ×; 1 Cor. 5 ×; 2 Cor. 2 ×; Gal. 5 ×; Ef. 2 ×; Fil. 8 ×; Col. 2 ×; 1 Thess. 1 ×; 2 Tim. 2 ×; Phil. 1 ×; Apoc. 1 ×.

Op grond van Rom. 1 : 1, 2 komt men tevens tot de conclusie, dat de genitief Θεοῦ een genitivus subjectivus is; dit is dan ook van toepassing op den genitief τοῦ Θεοῦ in Rom. 15 : 16; 2 Cor. 11 : 7; 1 Thess. 2 : 2, 8, 9; evenzoo moet op grond van Ef. 3 : 6 (διὰ τοῦ εὐαγγελίου, οὗ ἐγενήθη διáκονος) de genitief μου in Rom. 2 : 16; 16 : 25; 2 Tim. 2 : 8, en ἡμῶν in 2 Cor. 4 : 3; 1 Thess. 1 : 5; 2 Thess. 2 : 14 een genitivus subjectivus zijn. Op grond hiervan kan men het waarschijnlijk achten, dat men in Marc. 1 : 14, 1 Petr. 4 : 17 in τοῦ Θεοῦ een genitivus subjectivus aantreft, en in Marc. 1 : 1 in Ἰησοῦ Χριστοῦ een genitivus objectivus.

¹⁾ Zie ook: J. DE ZWAAN, Prolegomena tot de Inleiding (Nieuwe Theologische Studiën, 20e jaargang, afl. 9, November 1937) blz. 258, 259.

²⁾ Γνωρίζω komt in de LXX 30 × voor als vertaling van de Hiphil van וָדָע, en 21 × als de Haphel van וָדָע, en ontvangt daardoor de beteekenis van „doen kennen”. In Spr. 3 : 6; Hozea 8 : 4; Ps. 143 (S.V. 144) : 3 dient γνωρίζω om de Kal van וָדָע te vertolken en heeft de beteekenis van „kennen”; γνωρίζεσθαι dient in Exod. 21 : 36; Ruth 3 : 3 tot vertaling van de Niphal van וָדָע in de beteekenis van „zich bekend maken”. In

b) Het gebruik van γνωρίζω bij Paulus; in Ef. 6 : 21; Col. 4 : 7, 9 spreekt Paulus van particuliere omstandigheden (Τὰ κατ' ἐμὲ), in Fil. 4 : 6 van τὰ αἰτήματα, welke bekend zullen of mogen gemaakt worden; in Rom. 9 : 22, 23; 16 : 26; Ef. 1 : 9; 3 : 3, 5, 10; 6 : 19; Col. 1 : 27 betreft het de bekendmaking van het mysterium Gods, in het evangelie geopenbaard, in 2 Cor. 8 : 1 die van de voortgang van het evangelie ¹⁾).

c) Uit vergelijking van 1 Cor. 15 : 1, 2 met Gal. 1 : 11, 12; deze locus komt in stijl 1 Cor. 15 : 1, 2 het meest nabij: γνωρίζω γὰρ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ ὅτι οὐκ ἔστιν κατὰ ἀνθρώπον· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ οὔτε ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. Paulus heeft in Gal. 1 : 11, 12 niet alleen beoogd te zeggen, dat het Evangelie niet naar den mensch is, maar niet minder *wat* hem door openbaring van Jezus Christus geworden is. Hierdoor ontvangt γνωρίζω de beteekenis van „accentueeren”, maar deze accentueering sluit naast de openbaring van Christus' wege, het belang van de omlinjnde boodschap niet uit, maar in ²⁾!

Job 4 : 16 (Σ); 34 : 25 dient γνωρίζω tot vertaling van de Hiphil כָּנַח in de beteekenis van „kennen”. In het boek Daniël dient γνωρίζω 3 × tot vertaling van de Pe'al en Haph'el van נִיחַ. In Ezech. 20 : 5; Spr. 15 : 10; Amos 3 : 3 las de LXX anders dan de Masóra.

¹⁾ Γνωρίζω komt bij Lucas 2 ×, bij Joh. 2 ×, in de Acta 2 ×, in 2 Petr. 1 × voor in de beteekenis van „bekend maken”. In 1 Cor. 12 : 3 krijgt γνωρίζω de beteekenis van „accentueeren” door den zin der uitspraak (διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐν πνεύματι θεοῦ λαλῶν λέγει· ἀναθῆμα Ἰησοῦς κτλ.). In Fil. 1 : 22 draagt γνωρίζω de beteekenis van „kennen”, „weten”,; in Job 4 : 16 (Σ ἐγνώρισα = LXX ἐπέγνων); 34 : 25; Spreuken 3 : 6 (zie verder onder opm. 2, blz. 10) ontmoet men deze beteekenis reeds.

Litteratuur: Theolog. Wörterbuch zum N.T. Bnd I, (1933) blz. 718; R. REITZENSTEIN, Die Hellenistischen Mysterienreligionen³, Leipzig 1927, blz. 286.

²⁾ In verband met Gal. 1 : 11, 12 merkt TH. ZAHN (Kommentar z. N.T. Bnd IX Der Brief des Paulus an die Galater³, (1922) blz. 56) op: „Nicht οὐ, sondern οὐ γὰρ schreibt er, weil die Behauptung der nicht menschlichen Art seines Ev. sich nicht deckt mit der Behauptung der nicht menschlichen Herkunft desselben.” Op deze wijze wordt met nadruk het evangelie als mededeeling van goddelijken oorsprong onderscheiden van den evangelieprediker.

2°.) Uit de toevoeging: δ καὶ παραλάβετε.

De bewering van H. LIETZMANN (An die Korinther I, II², blz. 77): „παραλάβετε musz hier das aktive „annehmen” bedeuten”, beteekent een vervlakking van den zin van dit verbum. Op grond van het gebruik van παραλαμβάνειν als vertaling van קבל en קבל in de LXX, waar het ook dient om de beteekenis van קבל en קבל weer te geven kan BARTH LIETZMANN weerleggen. Het παραλαμβάνειν van het subject heeft plaats door een het subject te boven gaande macht ¹⁾). Hier-

¹⁾ In de LXX dient παραλαμβάνειν 14× tot vertaling van קבל , c.f. Gen. 22 : 3, παρέλαβεν δὲ μεθ' ἑαυτοῦ δύο παῖδας, zonder pronomen reflexivum cf. Num. 23 : 20, ἰδοὺ εὐλογεῖν παρεῖλημμαι; 3× wordt קבל met παραλαμβάνειν vertaald cf. Hoogl. 8 : 2. In Hoogl. 8 : 3 is περιλήμψεται een betere vertaling van קבל dan παραλήψεται. Παραλαμβάνειν ontvangt daardoor de beteekenis van „nemen”, „met zich nemen”. In Jer. 30 : 17, 18 (S.V. 49 : 1, 2); 39 : 8 (S.V. 32 : 8; Alex. παραλ. εἰς κτῆσιν) is παραλαμβάνειν vertaling van קבל , waardoor het de beteekenis heeft van „verkrijgen (krachtens erfrecht)”; deze beteekenis is ook van toepassing op παραλαμβάνειν als vertaling van קבל in Dan. 6 : 1; 7 : 18. In Gen. 22 : 3; 31 : 23; Num. 22 : 41; 23 : 14, 20, 27, 28; Richt. 11 : 5; Hoogl. 8 : 2; Klaagl. 3 : 2, waar παραλαμβάνειν vertaling van קבל en קבל is, komt uit den zin van het verband de intensiteit van de handeling naar voren krachtens een doel. In het N.T. ontmoet men 16× παραλαμβάνειν in Matth., 6× in Marc., 6× in Lucas, 3× in Johannes' Ev., 6× in Acta, uit welke plaatsen eveneens de intensiteit der handeling spreekt. In Hebr. 12 : 28 (Διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες κτλ.), welken locus men met Jer. 49 : 1, 2 (LXX : 30 : 17, 18) Dan. 7 : 18 kan vergelijken, heeft παραλαμβάνειν de beteekenis van „verkrijgen krachtens beschikking Gods”. In Matth. 24 : 40, 41 (εἷς παραλαμβάνεται καὶ εἷς ἀφίεται), Luc. 17 : 34, 35; Joh. 14 : 3 (παραλήμψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτόν) is van een „aktiv annehmen” sprake, krachtens den wil van het subject zonder meer. Zie ook het artikel van DELLING (Theologisches Wörterbuch z. N.T. (1938) Bnd IV, blz. 14, 15.); DELLING betoogt, dat παραλαμβάνειν in het N.T. „(nur bei Pls) einerseits mehr dem קבל entsprechend”: (o.a. in 1 Cor. 15 : 1, 3) „Anderseits mehr dem ursprünglich griechischen παραλαμβάνω sich nähernd: religiös-geistigen und religiös-sittlichen Lebensinhalt empfangen, übermittelt bekommen in Bejahung seines Anspruches durch Ansteckung an der persönlichen religiösen Lebendigkeit des Offenbarungsträgers Pls”. BARTHS opvatting wordt door DELLINGS zienswijze bevestigd.

mee stemt overeen het παραλαμβάνειν ἀπὸ τοῦ κυρίου, waardoor Paulus in 1 Cor. 11 : 23; Gal. 1 : 12 op de geldigheid van zijn apostolisch gezag aanspraak maakt. Uit 1 Thess. 2 : 13 (καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαμβάνοντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ θεοῦ ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώπων ἀλλὰ καθὼς ἀληθῶς ἐστιν λόγον θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν en Col. 4 : 17 (βλέπε τὴν διακονίαν ἣν παρέλαβες ἐν κυρίῳ κτλ) blijkt, dat het παραλαμβάνειν der gemeente plaats heeft door het woord der apostelen, indirect krachtens de werking Gods. Op deze wijze moet ook in 1 Cor. 15 : 1, 3; Gal. 1 : 9; Fil. 4 : 9; Col. 2 : 6; 1 Thess. 4 : 1; 2 Thess. 3 : 6 παραλαμβάνειν begrepen worden. De beteekenis van de inhoud van het evangelie wordt daarmede niet opgeheven, maar tevens ondersteld.

3°.) *Uit de toevoeging:* ἐν ᾧ καὶ ἐστῆκατε.

In de LXX dient het perfectum van ἵστημι tot vertaling van עמד, עמ, עמ, עמ en עמד¹⁾ en is weergave van een „verkeeren

¹⁾ In de LXX is het perf. praes. van ἵστημι 79 × de vertaling van de Kal, 2 × die van de Hophal, 1 × van de Hiphil van עמד; hierdoor ontvangt ἕστηκα de beteekenis van „staan” in den zin van „blijvend toeven” of „moeten toeven” op eenzelfde plaats c.f. Exod. 3 : 5, ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν; III Reg. 22:35 (S.V. 1 Kon. 22 : 35), ...καὶ ὁ βασιλεὺς ἦν ἐστηκὼς ἐπὶ τοῦ ἄρματος ἐξ ἐναντίας Συρίας ἀπὸ πρωτῆς ἕως ἐσπέρας.... “Ἐστηκα dient tot vertaling van de Ni. עמד 9 ×, 1 × van de Hitp. עמד (codex Alex.), 2 × van de Ni. עמד cf. Gen. 18 : 2, ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδεν, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἰστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ. cf. Richt. 16, 26, 29 (Cod. B. Vatic.) κίονας, ἐφ' οἷς ὁ οἶκος στήκει (εἰστήκει [עמד]); in dit geval heeft ἕστηκα de beteekenis van „staan” op een plaats, waar men is gaan staan of waarop men geplaatst is. Op deze wijze is begrijpelijk de vertaling van עמד (Kal. 2 ×; Hi. 1 ×; Ho. 1 ×; partic. עמד 2 ×), עמד (Jozua 3 : 16), van עמד (Zach. 2:7 M.T., S.V. 2:3) en עמד in Job 41:16 (S.V. 41:15) met perfecta-vormen van ἵστημι; op deze wijze is het „staan” resultaat van een handeling, welke er aan voorafgegaan is. “Ἐστηκα en ἐστήκειν beoogen in LXX een toestand aan te duiden, welke het gevolg is van een handeling, waarvan hij „die staat” het subject of het object is.

in een toestand of op een plaats". Op deze wijze spreekt Paulus van de χάρις ἐν ᾗ ἐστήκαμεν in Rom. 5 : 2, terwijl hij in Rom. 11 : 20; 2 Cor. 1 : 24 (τῇ γὰρ πίστει ἐστήκατε) de πίστις aanwijst, waardoor men zich dezen toestand bewust is ¹⁾. Zonder twijfel kan er eerst sprake zijn van een „ἐστήκατε” in 1 Cor. 15 : 1 op grond van de betrekking der genade Gods tot ons. Maar wanneer hierdoor de beteekenis van het begrip εὐαγγέλιον tot aanduiding van van die betrekking, waarbij dan de πίστις mede ondersteld is, volledig weergegeven is, dan moet dit leiden tot een identiteit van εὐαγγέλιον en πίστις, welke onaanvaardbaar is. Wie het εὐαγγέλιον als boodschap van de betrekking Gods tot ons wil onderscheiden van de πίστις als reactie dezer betrekking, kan deze onderscheiding dan alleen handhaven, wanneer God op een te omschrijven wijze Zijn wezen en wil aan ons geopenbaard heeft. Daartoe dient het evangelie als middel ²⁾.

4.º) *Uit de toevoeging*: δι' οὗ καὶ σφύζεσθε.

In Efez. 1 : 13, (Χριστὸς) . . . ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς, ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ . . . wordt evenals in 1 Cor. 15 : 1, 2 het evangelie be-

¹⁾ In eigenlijken zin komt het perfectum ἔστηκα 4× in Matth., 2× in Marc., 3× in Luc., 3× in Acta, 1× in Hebr., 1× in Jac., 16× in Apoc. voor, in overdrachtelijken zin in Joh. 8:44 (καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν, var.) 1 Petr. 5 : 12 (var.). Dit is bij Paulus geregeld het geval cf. 1 Cor. 7 : 37, ὅς δὲ ἔστηκεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐδραῖος; 10 : 12 (ὁ δοκῶν ἐστάναι βλέπεται μὴ πέσῃ); 2 Tim. 2 : 19.

²⁾ Deze conclusie wordt bevestigd door hetgeen στήκειν ἐν κυρίῳ in Fil. 4 : 1; 1 Thess. 3 : 8; het στήκειν ἐν ἐνὶ πνεύματι in Fil. 1 : 27 en het στήκειν ἐν τῇ πίστει in 1 Cor. 16 : 13 beteekent. De betrekking tot God in den κύριος Jezus, waarin de gemeente staat, wordt krachtens het geloof bewust; op deze wijze moeten m.i. de imperativa στήκετε in Gal. 5 : 1 en 2 Thess. 2 : 15 begrepen worden. In verband met de identiteit van τῇ πίστει en ἐν πίστει zie: BLASZ' *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch* ⁶ § 219 (1921); KIEKERS: *Historisches griechische Grammatik* III Syntax, Berlin und Leipzig, 1926, blz. 101: ἐν met „instrumentale Bedeutung”.

schouwd als een boodschap, waardoor de gemeente zich deelgenote van het heil Gods weet. Ook in 1 Cor. 1 : 18, 21 (διὰ τῆς μαρίας τοῦ κηρύγματος σωσαι τοὺς πιστεύοντας); 1 Thess. 2 : 16 (λαλῆσαι, ἵνα σωθῶσιν) laat Paulus het onlosmakelijk verband tusschen prediking en heil Gods uitkomen ¹⁾).

In Rom. 1 : 16, οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον· δύναμις γὰρ θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι wordt duidelijk, dat het εὐαγγέλιον Paulus meer is dan boodschap, maar als δύναμις van de betrekking Gods wordt daarmee zijn beteekenis als mededeeling niet opgeheven; zij wordt in dit geval ondersteld.

Op deze wijze spreekt Paulus in 1 Cor. 15 : 1, 2 van het εὐαγγέλιον als een garantie, waardoor de gemeente zich verzekerd weten kan, dat zij het heil deelachtig is ²⁾).

5°.) Uit de toevoeging: τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, wanneer de voorgedragen lezing, waarop de vertaling rust, juist is en deze bijzin γωρίζω τὸ εὐαγγέλιον tot hoofdzin heeft. Deze lezing berust op de interpunctie, welke de Westelijke teksten (D. G. d. g. Ambr.) voor εἰ κατέχετε plaatsen en wordt door A. T. ROBERTSON voorgedragen; in zijn „Grammar of the Greek New Testament in the Light of historical Research³⁾” betoogt hij op blz. 425: het „is undoubtedly right in refusing to take τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην as dependent on εἰ κατέχετε”

¹⁾ Het verband tusschen prediking en σώζειν, σωτηρία vindt men uitgesproken in Acta 11 : 14 (ὅς λαλήσει ῥήματα πρὸς σέ· ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου); 13 : 26 (ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης); 16 : 17; 2 Tim. 3 : 15; Jac. 1 : 21.

²⁾ De opmerking van BARTH (*Die Auferstehung der Toten*³ blz. 73) naar aanleiding van het δι' οὗ καὶ σώζεσθε: „Ihre Errettung ist Wirklichkeit in der Botschaft, die sie angenommen haben und auf der sie stehen”, is juist. Niet in te zien is, waarom hij op grond daarvan met beroep op Rom. 1 : 16 betoogt: „Wir verstehen Paulus richtig, wenn wir dieses σώζεσθε („ihr werdet gerettet”) als unvermittelt und unbegründet empfinden”, want het „göttliche Ja, das zu ihnen gesprochen ist,” sluit *niet* het gewicht van den inhoud van de boodschap uit, maar in.

en hij spreekt op blz. 738 de meening uit, dat, wanneer daar sprake van was, „an indirect question comes with a jolt and makes one wonder if here also the relative use of τίς does not occur” ¹⁾).

Ook verdient deze lezing op grond van τίνι λόγῳ de voorkeur; deze verbinding, welke in de LXX ontbreekt, komt in het N.T. slechts hier en in Acta 10 : 29 πυνθάνομαι οὖν τίνι λόγῳ μετεπέμψασθέ με; voor; λόγος is dan weergave van de oorzaak, grond, beweegreden der handeling. Van deze beteekenis van λόγος is ook in Matth. 5 : 32; 19 : 9 (var.) παρεκτός λόγου πορνείας en Acta 18 : 14 (εἰ μὲν ἦν ἀδίκημά τι ἢ ῥαδιούργημα πονηρόν . . . κατὰ λόγον ἂν ἀνεσχόμεν ὑμῶν) sprake. In 1 Cor. 15 : 1, 2 is niet de wijze, maar de oorzaak der prediking in het geding ²⁾). Mocht mijn zienswijze juist zijn, dan wijst Paulus

¹⁾ ROBERTSON, „*A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research*” (1919) blz. 738 wijst op Matth. 10 : 19 μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσητε; op Luc. 19 : 3, καὶ ἐξήτει ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστιν; Marc. 1 : 24, waar het interrogativum τίς, τί de plaats van het relativum inneemt. HEINRICI en BACHMANN volgen in hun commentaren de voorgedragen lezing.

BLASZ’; „*Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*” (1921) § 478 anm. blz. 291, die de lezing van D. volgt, beschouwt τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην als „Nebensatz” van de „Hauptsatz: ὀφείλετε κατέχειν”. SCHMIEDEL, BOUSSET, J. WEISZ volgen dezen tekst.

LIEZMANN, „*An die Korinther I*, II² (1923) blz. 77, beroept zich op JOH. CHRYSOSTOMUS X 351e Montf., plaatst een punctum achter σώζεσθε, en beschouwt τίνι λόγῳ als „Fragensatz”.

²⁾ In den Gorgias van Plato (Editio. M. SCHANA, *Platonis opera quae feruntur omnia* no. 9: Lipsiae 1911²) blz. 167) 512 C. (καίτοι ἐξ ὧν τὰ σαυτοῦ ἐπαυεῖς, τίνι δικαίῳ λόγῳ τοῦ μηχανοποιοῦ καταφρονεῖς καὶ τῶν ἄλλων ὧν νυνδὴ ἔλεγον;) wordt τίνι λόγῳ in de beteekenis van „om welke oorzaak” gebezigd; ook is van λόγος in de beteekenis „oorzaak, beweegreden” sprake in de verbinding κατὰ λόγον; zie Dr. W. PAPE’s *Griech-Deutsch Handwörterbuch* Bnd II⁶, Braunschweig 1914, blz. 60–61. De Latijnsche vertaling (*Novum Testamentum Latine*, textum Vaticanum, Ed. quarta recognita; Eb. Nestle, 1921, Stuttgart) wordt τίνι λόγῳ met *qua ratione* vertaald. Ofschoon wij in de verklaringen van THEODORUS VAN MOPSUESTIA en SEVERIANUS VAN GABALA (zie: Dr. K. STAAB; Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche (1933) blz. 193, 194; 271) een directe vertaling dezer verbin-

in dezen bijzin op het εὐαγγέλιον als beweegreden van zijn prediking te Corinthe. Reeds in 1 Cor. 9 : 16 wees hij hen op de ἀνάγκη van zijn εὐαγγελίζεσθαι, en uit Gal. 1 : 11, 12 blijkt, dat zijn prediking haar gezag aan het δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ontleent. De beweegreden van Paulus' prediken is in het εὐαγγέλιον zelf gelegen; van zelf treedt daardoor het belang daarvan als leven wekkende boodschap naar voren. Maar mocht de zinsconstructie een andere zijn en τίνι λόγῳ „op welke wijze” ¹⁾ beteekenen, zoo heeft geen der exegeten kunnen nalaten er op te wijzen, dat ook dan den inhoud der prediking in het oog te houden is. JOH. CHRYSOSTOMOS, die het τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην direct met δι' οὗ καὶ σφῆζεσθε verbindt, vraagt ²⁾: „Τί δὲ ἐστὶ, Τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν;” en antwoordt: „ποῖῳ τρόπῳ εἶπον, φησί, τὴν ἀνάστασιν γίνεσθαι”; CHRYSOSTOMOS meent, dat Paulus zijn woord herhaalt, niet omdat zij twijfelen, maar opdat zij het duidelijker (σαφέστερον) mogen verstaan. Dat CHRYSOSTOMOS niet van meening is, dat het daarom in Paulus' bedoeling lag den inhoud zijner prediking over het hoofd te zien, blijkt uit zijn overweging, dat Paulus hen met het „εἰ κατέχετε, ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῇ ἐπιστεύσατε” wilde

ding missen, zoo blijkt, dat THEODORUS VON MOPSUESTIA meent, dat Paulus het τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην bezigde, om te herinneren, wat hij als doel en oorzaak (τίς ὁ σκοπὸς τοῦ εὐαγγελίου, τίς ἡ αἰτία) van het evangelie gepredikt had, n.l. de opstanding van Christus en die der Zijnen daarna; hij veronderstelt, dat Paulus bij de herinnering aan zijne prediking den inhoud wederom naar voren brengt.

SEVERIANUS VAN GABALA paraphraseert Paulus' bedoeling op deze wijze: τίνι δὲ λόγῳ τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα πιστευθῇ ἡ ἀνάστασις· ἀπαρχὴ γὰρ Ἰησοῦς τῆς ἀναστάσεως ἀποθανόν ὑπὲρ ἡμῶν; de tweede lezing: ὁ λόγος τοῦ εὐαγγελίου, ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις ἧς ἡ ἀρχὴ ἡ τοῦ Χριστοῦ accentueert nog nader de redengevende beteekenis, welke SEVERIANUS aan deze woorden van Paulus hechtte.

¹⁾ CALVIJN heeft τίνι λόγῳ met „quo pacto” vertaald; de textus receptus, de Statenvertaling, J. MOFFATT (provided you adhere to my statement of it) meenen, dat voor Paulus de wijze van prediking in geding is.

²⁾ Zie J. P. MIGNE: *Patrologiae Graecae* (1862) 6r, Homilia XXXVIII β, Kol. 324.

verschrikken (φόβει), al hield hij nog achterwege: Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται. HUGO DE GROOT ¹⁾, die τίνι λόγῳ κτλ. van εἰ κατέχετε afhankelijk meent, merkt op: „et λόγῳ positum est pro modo”, maar hij vertolkt den zin van Paulus’ woorden op deze wijze: „Si recte meministis quomodo id vobis annuntia-verim, id est, et historiam cum suis circumstantiis et dogmata cum sua explicatione”. JOH. WEISZ ²⁾ beschouwt τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην als „vorausgestelltes Objekt” bij κατέχετε, maar merkt tevens op, dat deze „Vorausstellung” „speziell” beoogt, „dasz sie sich nicht nur erinnern, sondern mit klarer Zustimmung sich bewusst bleiben — τίνι λόγῳ d.h. in welcher Form — mit welcher Begründung und spezieller Ausdrucksweise Paulus ihnen die Heilsbotschaft mitgeteilt hat”. Deze beteekenis van hetgeen Paulus met het τίνι λόγῳ beoogde, wordt in de „International Critical Commentary” ³⁾ nog sterker geaccentueerd: „The λόγος covering both the form and the *substance* of his teaching.”

LIETZMANN ⁴⁾ vertaalt τίνι λόγῳ direct met „mit welcher Begründung” met verwijzing naar hetgeen in vs. 3 volgt.

Zoowel het bijbelsch spraakgebruik als het verband, waarin het woord in 1 Cor. 15 : 1, 2 gebezigd wordt, maken duidelijk, dat aan de beteekenis van εὐαγγέλιον als een *boodschap* van een te omschrijven gegeven inhoud niet a priori mag voorbijgegaan worden en men daarmee bij het γνωρίζω τὸ εὐαγγέλιον rekening moet houden.

Hiermede stemt de apostolische vermaning, welke Paulus

¹⁾ GROTIJ, *Annotationes in N.T.* Vol. VI: (Zuidema, 1828) blz. 430.

²⁾ JOH. WEISZ: Der erste Korinther brief, (1910) blz. 346.

³⁾ *The International Critical Commentary*; I Corinthians², (1914) blz. 332: in verband met 1 Cor. 15 : 3 wordt door ROBERTSON en PLUMMER gewezen, op het belang van γὰρ: „The γὰρ may look back either to γνωρίζω ὑμῖν, or (better) to τίνι λόγῳ. Zoo ook HEINRICI: Erklärung der Korintherbriefe. Bnd I, Berlin, 1880, blz. 475 opm 1.

⁴⁾ H. LIETZMANN, I, II Körtinher² (1923) blz. 77.

volgen laat, overeen. Het laten varen, het niet κατέχειν¹⁾, van het evangelie beteekent een verloochening van de genade²⁾, waarin de gemeente staat³⁾. Maar dan is nog niet

¹⁾ In de LXX komt κατέχειν 11× voor als vertaling van de Kal יָחַז cf. II Reg. 2 : 21 (S.V. 2 Sam. 2 : 21), ἐκκλινον σὺ εἰς τὰ δεξιὰ ἢ εἰς τὰ ἀριστερὰ καὶ κάτασχε σεαυτῷ ἐν τῶν παιδαιρίων, 1× als vertaling van de Niphal cf. Gen. 22 : 13, ἰδοὺ κριὸς εἰς κατεχόμενος ἐν φυτῷ σαβέκ τῶν κεράτων. Vervolgens dient κατέχειν tot vertaling van de Pi: רָחַק (1×), Kal. לָכַר (1×), Kal en Ni. van אָסַר (2×), van de Pi en Hi van קוּחַ (8×), van de Ni לָשַׁע (1×), van de Kal עָרַע (2×), van de Kal נָשַׁח (1×), van de Kal קָחַח en ontvangt daardoor de beteekenis „vasthouden”, „gevangen houden”. In Job 27 : 17 krijgt κατέχειν de beteekenis van „aantrekken” als vertaling van קָחַח, in Job 34 : 14 als vertaling van קָחַח de beteekenis van „grijpen”, „tot zich nemen”, als vertaling van de Kal יָרַשׁ (2×), van de Haph van יָרַשׁ (4×), van de Kal נָחַל (2×) de beteekenis van „in bezit nemen”, „erven”. Op deze wijze wordt de vertaling κατέχειν πλοῦτου in Ps. 72 : 12 (S.V. 73 : 12) van de Hi van קָחַח לְבָבָהּ begrijpelijk, evenzoo in Spreuken 19 : 15 die van δειλία κατέχει ἀνδρὸς γόνυον voor תִּפְלֵה תִּרְדָּמָה תִּפְלֵה תִּפְלֵה עֵצָה. De vertaling ὁ κατέχων in Jes. 40 : 22 voor עַל יְשִׁיבָה is zéér vrij.

Κατέχειν wordt in de LXX steeds transitief gebezigd.

In het N.T. vindt men κατέχειν bij Lucas 3×, in de Acta 1×, in Hebr. 3×, bij Paulus in Rom. 3×, in 1 Cor. 3×, in 2 Cor. 1×, in 1 Thess. 1×, in 2 Thess. 2×, in Philem. 1×. De variaties van beteekenis in de LXX worden hier teruggevonden; het gebruik van het verbum is steeds transitief met vermeld of verondersteld object. Men raadplege het artikel van HERMANN HANSE in „Theologisches Wörterbuch zum N.T.” (1935) Bnd II, (1935) blz. 828–830.

²⁾ Wij stemmen in met de opvatting van BARTH, die het verbum κατέχειν met „festhalten”, „nicht wegwerfen”, „gelten lassen” wil vertaald zien tegenover de vertaling van LUTHER, die het verbum met „glauben” weergeeft. Niet duidelijk echter is de reden, waarom BARTH meent, dat niet tevens even primair „die Wirklichkeit dessen was die Botschaft bringt” in het oog te houden is, tenzij dan als vrucht van *zijn* zienswijze op het geheel.

³⁾ J. H. MOULTON: *A Grammar of N.T. Greek Prologomena*³, (1919) blz. 171, wijst er op, dat εἰ οὐ „common” is, maar constateert εἰ μὴ als „common”: 1e. in de „protasis of unreal conditions; 2e. „meaning *except*, much like πλὴν; 3e. „with δὲ, meaning *otherwise*, without verb expressed”. Op deze wijze is μὴ in ἐκτός εἰ μὴ εἰρηγὶ ἐπιστεύσατε gerechtvaardigd. RADEMACHER:

gezegd, dat Paulus géén aandacht vroeg voor mededeelingen, in het evangelie vervat, alsof de verkondiging van de betrekking Gods tot den gevallen mensch het een en al der heilsboodschap is.

G. FRIEDRICH in zijn artikel τὸ εὐαγγέλιον in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T.“ Bnd II, blz. 727, constateert op grond der loci, waar Paulus het woord εὐαγγέλιον bezigt: „Es entspricht der Herkunft des Wortes aus dem at-lich rabbinischen ¹⁾ Sprachgebrauch, dasz das Substantiv *ein nomen actionis* ist. Es beschreibt die Handlung der Verkündigung“, en den „Doppelklang“ aan het woord eigen. Hij concludeert *eenerzijds*: „Dasz mit εὐαγγέλιον *ein bestimmter Inhalt* bekannt gegeben werden soll, sieht man schon aus der Verbindung des Wortes mit den verschiedenen Verben des Redens und Hörens.“

*Neutestamentliche Grammatik*², (1921) blz. 212, die eveneens oð voor de gebruikelijke negatie houdt nà εἰ met indicatief, verklaart in 1 Cor. 15 : 2 μὴ „bei unmittelbarem Anschluss an hiatbildenden Partikeln“. Zie ook BLASZ' *Grammatik des neutestamentliche Griechisch*³ 1921 § 376.

A. T. ROBERTSON, *A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research*³, (1919) blz. 1008, verwijst om den zin van 1 Cor. 15 : 2^b te verstaan naar Matth. 12 : 26; καὶ εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἐκβάλλει. Wij hebben hier te doen met een voorwaardelijken zin, welke een onware onderstelling bevat; zie: J. DE ZWAAN, *Syntaxis der Wijzen en Tijden in het Grieksch N.T.* (1906), § 241, blz. 144, 145. BARTH heeft op juiste wijze de beteekenis van dezen zin weergegeven, wanneer hij zegt (*Auferstehung der Toten*², blz. 75): „Aber der Gedanke ist hier wie dort als *argumentum ab absurdo* zu verstehen.“

¹⁾ G. FRIEDRICH, *Theologisches Wörterbuch zum N.T.*, Bnd II, (1935) blz. 723, komt in verband met de beteekenis van εὐαγγέλιον tot deze conclusie: „Die Vorgeschichte des n.t.lichen Begriffes ist nicht in LXX zu suchen.“ Evenwel is het woord „aus der jüdischen und nicht aus der griechischen Welt“ af te leiden. Hij is van meening, dat men in den tijd der rabbijnen den inhoud der verkondiging van minder belang te achten heeft dan de verkondiging zelf; „was verkündet wird, weisz man seit den Tagen Deuterojesajas. Dasz es verkündet wird, danach sehnt man sich.“ Toch doet ook hij uitkomen, dat bij deze omstandigheden den inhoud niet vergeten mag worden: „Das Substantiv dient *nicht nur* zur Angabe eines bestimmten Inhaltes, sondern es ist auch Ausdruck für den Akt der Verkündigung.“

Anderzijds concludeert hij: „Das Evangelium will nicht nur von einem historischen Ereignis Zeugnis geben; denn was es berichtet, Auferstehung und Erhöhung entzieht sich dem historischen Urteil und ist Aufhebung der Geschichte”; het „erweist sich als lebendige Macht”. Hij citeert 1 Cor. 15 : 1—3 sq. om deze beide conclusies te staven.

CALVIJN legt op het doctrinair karakter van het γνωρίζω τὸ εὐαγγέλιον den nadruk en bijgevolg eveneens op den inhoud daarvan, wanneer hij zegt: Resurrectionis doctrinam vocat Evangelium ne putent impune licitum esse cuius de ea sentire quicquid libeat: sicuti de aliis quaestionibus, quae nullum salutis dispendium secum trahunt. Quum addit, *a se evangelizatum*, amplificat, acsi diceret: Si me apostolum agnoscitis, ego certe ita vos docui” ¹⁾).

BARTH vraagt alleen aandacht voor het εὐαγγέλιον als „handeling”, niet als „handeling *van verkondiging*”. Daardoor laat hij in zijn exegese na er op aan te dringen, dat men hetgeen verkondigd wordt, tegelijkertijd in het oog houdt; zijn verklaring ontnemt het woord εὐαγγέλιον zijn essentiele spanning. Het gevolg van deze eenzijdigheid is, dat op deze wijze geweld gedaan wordt aan den zin van hetgeen Paulus zeggen wil.

Op grond van dit onderzoek van 1 Cor. 15 : 1, 2 komt men tot deze conclusie (I):

Gebleken is, dat het van BARTH voorbarig is zich bij voorkeur in de vertolking van de beteekenis van γνωρίζω δὲ ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον door vs. 58 te laten leiden en te betoogen, dat niet de bedreiging van de waarheid Gods, „sondern die Menschen in ihrem Verhältnis zur Wahrheit” de oorzaak van zijn schrijven zijn. Hierdoor wordt de formeele zijde van de prediking van het Evangelie zóó geaccentueerd, dat op ontoelaatbare wijze *a priori* de beteekenis, welke èn „εὐαγγέλιον” èn Cor. 15 hebben, beperkt wordt. Zij worden hierdoor alléén van formeel belang.

¹⁾ Zie: J. CALVINI: *In N.T. commentarii*, Vol. V, P. I., A. THOLUCK, 1834, blz. 442.

Het gebruik van het woord εὐαγγέλιον en het verband, waarin het gebezigd wordt, laten dit niet toe.

II) v. 3—8. Want ik heb u in de eerste plaats overgeleverd, wat ook ik ontvangen heb, dat Christus gestorven is voor onze zonden, naar de Schriften, dat Hij begraven is, dat Hij ten derden dage verrezen is naar de Schriften, en dat Hij verschenen is aan Cefas . . . en aan mij.

BARTH handhaaft op grond van hetgeen hier geschreven staat, zijn opvatting omtrent hetgeen Paulus met het γνωρίζω δὲ ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον in 1 Cor. 15 den Corinthiërs beoogde te zeggen. Paulus bedoelde z.i. niet mededeelingen betreffende gebeurtenissen te doen. Een „historischen Beweis für die Auferstehung“ van Jezus in 1 Cor. 15 : 3—8 te lezen „hat wirklich nur dann einen Sinn, wenn man beharrlich an dem Zweck dieser Verse im Zusammenhang, in dem sie stehen, vorbeisehen, die Frage sich nicht einmal stellen, geschweige denn beantworten will, ob nicht alles, was Paulus hier sagen will, darauf hinauslaufen könnte, *die historische Fragestellung als solche*, wenn nicht auszuschalten, so doch *zu relativieren*.“ Ter argumenteering wijst BARTH op den „unhistorischen Zusatz περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν“ bij ἀπέθανεν, en betoogt, dat het κατὰ τὰς γραφάς „in einem historischen Beweis, wenn das beabsichtigt wäre, wirklich keinen Sinn hätte.“ Het ὡφθῇ Κηφᾶ, dat met καί en niet met γάρ met het voorafgaande ἐγγύερται verbonden is, weerspreekt z.i. de opvatting, dat wij met een historisch bewijs van de opstanding van Christus te doen zouden hebben; het staat toch „keineswegs nur erläuternd neben diesem, wie es der Fall sein müsste, wenn die Pointe der Stelle ein historischer Beweis wäre, sondern eben richtig als *ein eigener vierter Gesichtspunkt* am Ende der ganzen παράδοσις, Überlieferung.“ Vervolgens zegt hij: „Schwerste Bedenken gegen die „historische“ Deutung der Stelle erweckt aber vor allem der dritte Punkt, das ἐγγύερται, ist auferweckt, wenn man daneben

hält vs. 13: Wenn es keine Auferstehung der Toten gibt, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται, denn ist auch Christus nicht auferweckt, scharf pointiert und wiederholt, also sicher nicht nur rhetorisch-dialektisch aufzufassen (vs. 15 und 16).” Zoo ontbreekt z.i. aan dit evangelie het karakter van boodschap van bepaalde gebeurtenissen. „Als wirklich chronikartige Mitteilung bleibt uns in vs. 3—7 nur ein Sätzchen übrig, und das ist das ὅτι ἐτάφη.” Dat is „Geschichte”. „Aber *in* der Geschichte die *Grenze* der Geschichte und zwar, und das ist das Entscheidende, nicht nur von der *einen* Seite, nicht nur das ἀπέθανεν, das er starb, sondern auch von der anderen Seite ὅτι ὁ θεὸς ἤγειρεν τὸν Χριστόν, dasz Gott Christus auferweckt hat (v. 15). Das ist ja der *Inhalt* des Zeugnisses, und der *Ursprung* dieses Zeugnisses ist eben das vielfache ὡφθη (er erschien). Also *so* ist die Reihe der vier Tatsachen aufzufassen”. Volgens BARTH wilde Paulus aantonen: Eerst waar God openbaring schenkt, wordt in het ὡφθη het Χριστὸς ἐγήγερται tot realiteit. De opstanding van Christus is „als geschichtliche Gottestatsache” „nur in der Kategorie der Offenbarung zu fassen”. Zoo moet BARTH tot de conclusie komen, dat eerst op grond van de opstanding der dooden van de opstanding van Christus bij Paulus sprake kan zijn. In de verschijning van Christus wordt de realiteit van de opstanding der dooden herkend. „Er, der Gekreuzigte und Auferstandene *erschien*, die Grenze der Geschichte und des Menschen, das Ende und der Anfang in einem.” „Nur das ὡφθη, erschienen, was *Er* tat, ist jedenfalls Inhalt der Botschaft und wir können nun wohl sagen: der zentrale Inhalt der Botschaft, die Paulus selber bekommen und weiter gegeben hat und an die er nun die Korinther erinnern will.” Naar „diese Wendung vom Tod zum Leben”, „von einer alten zu einer neuen Welt” zagen de vaderen uit, en volgens BARTH is de opstanding van Jezus voor Paulus „der Tat Gottes, die kein Auge gesehen, kein Ohr gehört, die in keines Menschen Herz gekommen ist.” „Der ganze Sinn der Verse 12—28 ist ja der, dasz dieses historische Faktum, die Auferstehung Jesu steht

und fällt mit der ἀνάστασις νεκρῶν, mit der Auferstehung der Toten überhaupt" ¹⁾. Deze conclusie meent BARTH uit Paulus' woorden te kunnen opmaken en verlegt aldus het accent van de opstanding van Christus, waarvan in vs. 3—8 sprake is, naar de waarheid en realiteit van de opstanding der dooden, waarover Paulus althans nog zwijgt. De opstanding van Christus moet zoo in Paulus' prediking van *secundair* belang worden. Op deze wijze handhaaft BARTH zijne zienswijze op Paulus' bedoeling met het γνωρίζω δὲ ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον en 1 Cor. 15 in het algemeen. Eerst wie aan de betrekking tot God deel heeft, kan spreken gaan van de waarde en vrucht van de opstanding van Christus. Volgens BARTH beoogde Paulus de Corinthiërs tot de juiste houding tegenover de waarheid Gods, waarin de opstanding der dooden tot openbaring komt ²⁾, terug te brengen. Dit wilde hij bewerken door hen te herinneren aan het evangelie, waarin de gemeente staat. Dit evangelie, dat het „Evangelium κατ' ἐξοχήν" is, wordt in de prediking van de ἀνάστασις νεκρῶν vertolkt, welke in het gestorven, begraven en opgestaan zijn van Christus tot openbaring gekomen is. BARTH constateert, dat er bij Paulus van geen opstanding van Christus sprake kan zijn, wanneer er geen opstanding der dooden is. Bij gevolg is voor BARTH het laatste als boodschap van het evangelie primair tegenover de mededeeling, dat Christus opgestaan is.

Op deze wijze verliest het evangelie als handeling, welke *Jezus Christus*, Zijn sterven en opstanding verkondigen en verheerlijken wil, aan beteekenis.

BARTHS argumenten, welke hij tot staving van zijn inzicht aanvoert, zijn de volgende:

¹⁾ K. BARTH, *Die Auferstehung der Toten*³, 1935, blz. 76, 77, 78, 80, 81, 82 vermelden de geciteerde passages.

²⁾ K. BARTH, *Die Auferstehung der Toten*³, 1935, blz. 115. BARTH beoogt in zijn behandeling van de „Auferstehung als Wahrheit": „Ganz unzweifelhaft ist ja das Wort „Auferstehung der Toten" für ihn nicht anderes als eine Umschreibung des Wortes „Gott"."

- a) 1. De toevoegingen: ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς γραφάς.
 2. het καὶ achter ἐγγήγεσται.
 b) Hetgeen in vs. 13, 15, 16 te lezen staat.
 c) ἐν πρώτοις beteekent niet „in erster Linie”, maar „als Hauptpunkt” „als Evangelium κατ’ ἐξοχὴν, als *das* Evangelium schlechthin.”

Tegen BARTHS opvatting zijn m.i. de volgende bezwaren van fundamenteel en doorslaand belang:

1) Hoe belangrijk de opmerking op grond van de toevoegingen ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς γραφάς ook zijn mag om in vs. 3—8 géén historisch bewijs aangaande de opstanding van Christus te lezen, niet te ontkennen valt, dat niet alleen het ἐτάφη, maar ook het ἐγγήγεσται van Christus het vlak van het historisch gebeuren raakt en snijdt; evenmin is te loochenen, dat de verschijningen van Christus na Zijne opstanding aan historische personen, met name genoemd, volgens Paulus’ onmiskenbare bedoeling tijdens hun aardsch-tijdelijk bestaan plaatsvonden. Al beoogt Paulus geen historisch *bewijs* aangaande Christus’ opstanding te leveren, want daar was te Corinthe geen behoefte aan, evenmin valt aan te toonen, dat om dit vermoeden te voorkomen καὶ in plaats van γὰρ geschreven werd. Eveneens ontbreekt het bewijs, dat Paulus op grond van dit καὶ met de vermelding van ὡφθῆ¹⁾ „ein eigener vier-

¹⁾ In de LXX is de aoristus ὡφθῆσαν in III Reg. 3:16 (S.V. I Kon. 3:16) vertaling van וַיִּבְרָךְ en spreekt zijn intransitieve beteekenis van-zelf. In Gen. 46:29; Exod. 10:28; III Reg. 18:1, 2; IV Reg. 14:8, 11 (resp. S.V. I Kon. 18:1, 2; 2 Kon. 14:8, 11); 2 Kron. 25:17, 21 wordt met dezen aoristus de Niphal van וַיִּבְרָךְ vertaald en heeft het verbum in de beteekenis van „zich vertoonen” intransitieven zin. Eveneens is dit het geval, wanneer ὡφθῆσαν, ὡφθῆναι als vertaling van וַיִּבְרָךְ in Exod. 24:11; Ps. 62:3 (S.V. Ps. 63:3) en van den Niphal van וַיִּבְרָךְ in Exod. 34:24; Deut. 31:11; Jes. 1:12 dient om de ontmoeting van den geloovige met God in Zijn heilgdom weer te geven. Eveneens is hiervan sprake in Sir. 35:4. Ps. 16:15 (S.V. Ps. 17:15) behoort tot de cruces interpretum (zie: R. KITTEL, *Die Psalmen (Kommentar zum A.T.,* Bd XIII,

ter Gesichtspunkt am Ende des ganzen παράδοσις" wilde aanwijzen, waardoor men een bijzonder inzicht ontving op den zin van het gestorven, begraven en opgestaan zijn van Christus. Paulus wil den Corinthiërs zeggen, dat in het „Christus, gestorven, begraven, opgestaan en verschenen" de verzekering voorhanden is, dat God de dooden opwekt. Dit feit nl. werd aldaar geloofchend, wat Paulus in vs. 12 opzettelijk vermeldt.

Leipzig), 1922, 3. u. 4 Auflage, blz. 58) en zou mogelijk aan deze loci toe te voegen zijn (ἐν τῷ ὁφθῆναι is dan vertaling van פָּרָאָה). Een en dertig maal wordt de aoristis ὥφθη, ὁφθῆναι gebezigd om de verschijningen van God, van engelen, om gezichten weer te geven. Dertig maal is ὥφθη vertaling van den Niphal פָּרָאָה cf. Gen. 12 : 7, καὶ ὥφθη κύριος τῷ Ἀβραμ καὶ εἶπεν αὐτῷ, éénmaal nl. in Deut. 33 : 16 (καὶ τὰ δεκτὰ τῷ ὁφθέντι ἐν τῷ βᾶτῳ ἔλθοισαν ἐπὶ κεφαλὴν Ἰωσήφ) weergave van פָּרָאָה. De overige twaalf maal moet deze Aoristus passieve beteekenis hebben; het accent valt dan op de verschijning van hetgeen zich openbaart.

In het N.T. heeft in Acta 7 : 2, 30, 35, waar aan de verschijningen Gods aan de ouden herinnerd wordt, ὥφθη vanzelf intransitieve beteekenis. Hiervan is eveneens sprake in Luc. 1 : 11; 22 : 43; Acta 16 : 9; Apoc 11 : 19; 12 : 1, 3, waar van verschijningen van engelen of openbaringen sprake is.

In Matth. 17 : 3; Marc. 9 : 4; Luc. 9 : 41; Acta 2 : 3; 1 Tim. 3 : 16 verdient de transitieve beteekenis waarschijnlijk de voorkeur, omdat uit het verband valt op te maken, dat de nadruk valt op de verschijning van het aanschouwde als zoodanig. Wanneer in Luc. 24 : 34, λέγοντας ὅτι ὄντως ἠγέρθη ὁ κύριος καὶ ὥφθη Σίμωνι; Acta 13 : 30, 31 ὁ δὲ θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· ὃς ὥφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ κατὰ eveneens de nadruk gelegd wordt op de aanschouwing van Christus na Zijn opstanding, dan is m.i. ὥφθη passief van vorm. Wanneer echter uit Acta 9 : 17 (ὁ κύριος ἀπέσταλκέν με, Ἰησοῦς ὁ ὁφθεὶς σοι ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ ἦρχου); 26 : 16 blijkt, dat Die aanschouwd is, tevens de bewerkstelliger der openbaring is, dan is de intransitieve beteekenis m.i. eisch. Op grond van de veelvuldig voorkomende intransitieve beteekenis van ὥφθη in de LXX, waar van verschijningen van God en engelen sprake is, en in het N.T. waar dergelijke gebeurtenissen ter sprake komen, is in 1 Cor. 15 : 3–8 de vertaling „is verschenen" te rechtvaardigen. Deze vertaling verdiende voorkeur boven die van „is gezien", omdat Paulus de beteekenis wil laten uitkomen, welke Christus voor de gemeente na Zijn verrijzenis op grond van Zijn aanschouwd zijn door de apostelen en hem zelf (ὥφθη καμολί) heeft.

2) De vrees, dat men in vs. 3—8 een historisch bewijs voor de opstanding van Christus lezen zou, heeft BARTH verhinderd de beteekenis van het perfectum praesens ἐγγέρεται te midden der aoristi ἀπέθανεν, ἐτάφη en ὤφθη te zien en naar voren te brengen. Dit perfectum praesens valt des te meer op, niet alleen omdat het in 1 Cor. 15 zevenmaal voorkomt en in Paulus' brieven nog slechts éénmaal wordt gebruikt, maar vooral omdat het staat tegenover het gewone en veelvuldige gebruik van den aoristus. Ἠγέρθη, ἔγειρεν wil op het historisch gebeuren zonder meer wijzen, zooals dit in de LXX, de evangeliën en de Acta het geval is ¹⁾. Dit is ook van toepassing op het gebruik van den aoristus in Rom. 4 : 24; 6 : 9; 7 : 4; 8 : 34; 10 : 9; 1 Cor. 15 : 5; 2 Cor. 5 : 15; Gal. 1 : 1; Ef. 1 : 20; Col. 2 : 12; 1 Thess. 1 : 10. In Rom. 4 : 25 (ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν); 6 : 4; 8 : 11; 1 Cor. 6 : 14. In 2 Cor. 4 : 14 wijst Paulus bij het gebruik van den aoristus tevens op de beteekenis en belofte, welke in de opstanding van Christus gelegen is. Het in dit hoofdstuk herhaalde perfectum praesens beoogt veel- eer op de tegenwoordige en blijvende beteekenis van Christus' opstanding te wijzen, zooals dit ook in de vermaning van 2 Tim. 2 : 8 μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγγεγεμένον ἐκ νεκρῶν naar voren komt.

ROBERTSON ²⁾ merkt op: „In 1 Cor. 15 : 4 ἐγγέρεται stands between two aoristi because Paul wishes to emphasize the idea that Jesus is still risen. Usually ἠγέρθη sufficient was, but not here.”

¹⁾ Zie in de LXX: IV Reg. 4 : 31 (S.V. 2 Kon. 4 : 31); in het N.T.: Matth. 9 : 25; 14 : 2; Marc. 5 : 41; 6 : 16; Luc. 7 : 14; 8 : 54; 9 : 7; Joh. 12 : 1, 9, 17. In Mattheus wordt 7×, in Marc. 2×, in Lucas 3×, in Joh. 2×, in Acta 6× met den aoristus ἠγέρθη, ἔγειρεν, ἐγερθῆναι het feit van Christus' opstanding in uitzicht gesteld of vermeld.

²⁾ A. T. ROBERTSON: *A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research*³, (1935), blz. 896; op blz. 843 definieert hij: „the perfect may be said to be a development from the aorist, a more exact expression of completed action than mere „punctiliar” (aorist.), viz. state of completion.

J. H. MOULTON¹⁾ vergelijkt Marc. 16 : 6 en 1 Cor. 15 : 4 onderling en zegt: „Ἡγέρθη states simply the past complete fact, the astounding news of what had just happened. Ἐγγίγνεται sets forth with the utmost possible *emphasis* the abiding results of the event, which supply the main thought of the whole passage.” De accentueering, welke het duratief karakter van het perfectum praesens ἐγγίγνεται in de uitspraken van vs. 12 en 20 ontvangt, maakt het uiterst onwaarschijnlijk, dat het perfectum praesens hier in de plaats van den aoristus gebezigd wordt²⁾.

3) In de LXX is ἐν πρώτοις in Gen. 33 : 2 (καὶ ἐποίησεν τὰς δύο παιδίσκας καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐν πρώτοις καὶ Λεῖαν καὶ τὰ παιδιά αὐτῆς ὀπίσω καὶ Ῥαχὴλ καὶ Ἰωσήφ ἐσχάτους.) vertaling van חַשְׁוֹנָה en in Deut. 13 : 10 (S.V. 13 : 9; אֵי חַשְׁוֹנָה שֶׁנֶּאֱמָר עֲשֵׂה לָּהּ כְּעֵשֶׂת אֵלֶיךָ) vertaling van חַשְׁוֹנָה; in de overige dertien loci is ἐν πρώτοις vertaling van חַשְׁוֹנָה;

¹⁾ J. H. MOULTON: *A Grammar of N.T. Greek*, Prolegomena³, (1919), blz. 137; zie ook blz. 141, waar hij dezelfde plaats ter sprake brengt. Ook BLASZ', *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*⁵ (1921), § 342 : 1, waar 1 Cor. 15 : 4 genoemd wordt als bewijsplaats, dat het perfectum wordt gebezigd om uitdrukking te geven aan de „Nachwirkung am Subject”.

²⁾ J. DE ZWAAN: *Syntaxis der wijzen en tijden in het Grieksche N.T.* (1906). Op blz. 53, 54 § 66 wordt bij de onderlinge vergelijking van Aoristus en Perfectum opgemerkt: „Het Perfectum (Attisch) vermeldt de handeling of den toestand als in 't verleden voltooid, zóó, dat het resultaat op het tegenwoordig oogenblik nog aanwezig is”; ook blz. 67: § 86. „Het Postklassiek Perfectum”, ter sprake gebracht in § 66, op blz. 69, § 90, „noemt de handeling of den toestand in het verleden geschied, zonder iets te zeggen omtrent resultaat, duur der handeling. Feitelijk is het dus een Aoristus, met dit voordeel boven den eigenlijken aoristus, dat de handeling beslist in 't verleden wordt verlegd.” LUDWIG RADEMACHER: *Neutestamentliche Grammatik*², 1935, blz. 154, merkt op: „Das Perfekt bezeichnet die Handlung als abgeschlossen vorliegend”, en waarschuwt: „Ein Nebeneinander verschiedener tempora ist oft zu bemerken, und man hüte sich in solchen Fällen die Unterscheidung allzusehr zu pressen”, maar hij voegt er aan toe: „wenn auch die Unterschiede an anderer Stelle deutlich hervortreten.” M.i. heeft men in 1 Cor. 15 : 3—8, 12, 20 met dit laatste te doen.

עִשְׂרִית; עִשְׂרִית, en beteekent „eerste” van plaats of tijd. In I Reg. 9 : 22 (S.V. 1 Sam. 9 : 22), καὶ ἔλαβεν Σαμουὴλ τὸν Σαοὺλ καὶ τὸ παιδάριον αὐτοῦ καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ κατὰ-λυμα καὶ ἔθηκε αὐτοῖς τόπον ἐν πρώτοις τῶν κεκλημένων ὥσει ἐβδομήκοντα ἀνδρῶν dient ἐν πρώτοις tot vertaling van עִשְׂרִית en heeft de beteekenis van „eerste” van rang, waardigheid ¹⁾).

De beteekenis, welke BARTH aan ἐν πρώτοις geeft, komt in de LXX niet voor. Omdat ἐν πρώτοις in het N.T. slechts in I Cor. 15 : 3 en bij de Apostolische Vaders ²⁾ niet voorkomt, is het dienstig na te gaan, op welke wijze de oudste exegese deze verbinding weergegeven heeft.

SEVERIANUS VAN GABALA geeft ἐν πρώτοις met πρὸ πάντων weer. Volgens de paraphraseerende tekstrecensie zegt SEVERIANUS: „Ἐν πρώτοις, πρὸ πάντων οὐκ ἴδιον δὲ παρεδῶκα ἐπιχειρημα ἀλλ' ὁ παρέλαβον ἐκ τῶν γραφῶν. ἐπιστάθη δὲ αὐτοψία, ὅτι Χριστὸς ἀποθανὼν ἀνέστη καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐξ οὐρανῶν. Volgens hem beoogde Paulus te zeggen met ἐν πρώτοις, dat hij „vóór alle andere dingen” hetgeen hij volgen laat als het gewichtigste meedeelt ³⁾. JOH. CHRYSOSTOMOS ⁴⁾ vraagt: „Τί δέ ἐστι, παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, φήσιν; Ἐξ ἀρχῆς, οὐ νῦν.” en wijst bijgevolg op de beteekenis van „eerste van tijd”. Hij laat dan volgen: „καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ ὅτι καὶ ἀναγκαῖον τὸ δόγμα. διὸ καὶ ἐν πρώτοις παρεδόθη”, waarmee hij tevens op

¹⁾ Behalve de vermelde zestien maal komt ἐν πρώτοις in de LXX nog voor in II Reg. 24 : 25 (S.V. 2 Sam. 24 : 25); III Reg. 3 : 1 (S.V. 1 Kon. 3 : 1) als toevoeging in de tekst, en in de Apocriefen cf. Sir. 4 : 17; 45 : 20 (zie TISCHENDORF; niet RAHLFS); 1 Macc. 6 : 6; 10 : 41. Het beteekent daar eveneens „eerste” van plaats of tijd.

²⁾ Zie: Pastor HERMAS; Sim. IX : 19 : 3; in LLAcA wordt πρώτοις in plaats van προτέροις gelezen. (Patrum apostolicorum opera, Deel III, door GEBHARDT, A. HARNACK, ZAHN, blz. 238, 1877). De verbinding ἐν πρώτοις treft men niet aan.

³⁾ SEVERIANUS VAN GABALA (zie: Dr. K. STAAB: Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, 1933 blz. 271) staat de temporeele exegese voor, maar verbindt daarmee tevens de beteekenis van „eerste van gewicht”.

⁴⁾ J. P. MIGNE: Patrologiae Graecae 61, 1862, homilia XXXVIIIIB kol. 324.

het belang van hetgeen hij het eerst gezegd heeft, wijst. Deze exegese heeft ἐν πρώτοις ook in den zin van „eerste van gewicht” opgevat.

De Vulgaat ¹⁾ vertaalt deze verbinding met „in primis”, CALVIN ²⁾ met „imprimis”. De laatste wijst er op, dat Paulus hierdoor het gewicht van hetgeen hij verkondigd heeft, accentueert: „Imprimis, inquit, nempe quemadmodum in aedificio struendo solet fundamentum.” Ook GROTIUS leert in ἐν πρώτοις „eerste van gewicht” en teekent aan: „Inter praecipua, quae credere debeatis” ³⁾. P. SCHMIEDEL ⁴⁾ en O. HOLTZMANN ⁵⁾ vertalen „unter den Hauptstücken”, LIETZMANN ⁶⁾: „als Hauptstück”, „hauptsächlich vom Rang”. JOH. WEISZ ⁷⁾ combineert de beteekenis van „eerste van tijd en rang”, als hij opmerkt: „Dieses Evangelium, das dem P. durch Offenbarung mitgeteilt worden ist (Gal. 1 : 12), liesz sich gar nicht mitteilen ohne ein gewisser Masz von *geschichtlichen Tatsachen* und Gedanken-zusammenhangen ohne eine Art Begründung und Beweisführung aus Geschichte und Schrift, und zwar hat er es damals „unter den ersten Stücken” „an erster Stelle” ihnen mitgeteilt neben andern minder wichtigen Tatsachen.” Op deze wijze heeft ook J. MOFFATT ⁸⁾ ἐν πρώτοις weergegeven met „first and foremost”, terwijl in de „International Critical Commentary I Corinthians 9)” gemeend wordt, dat alleen van „foremost in importance, not in time” sprake is. Op deze wijze heeft

¹⁾ Novum Testamentum Latine Textum Vaticanum: Editio quarta EB. NESTLE.

²⁾ CALVINI in N.T. commentarii, vol. V, Pars I, A. THOLUCK 1834, blz. 443.

³⁾ H. GROTII, Annotationes in N.T., Vol. VI, ZUIDEMA 1828, blz. 431.

⁴⁾ Handcommentar z. N.T., Zweiter Bnd; Erste Abteilung² Freiburg 1892, Erster Corintherbrief, P. W. SCHMIEDEL, blz. 187.

⁵⁾ O. HOLTZMANN, (Das Neue Testament, Gieszen 1926, Bnd II, blz. 561) vertaalt: „unter den ersten Mitteilungen”.

⁶⁾ H. LIETZMANN, An die Korinther I, II, 1923, blz. 78.

⁷⁾ J. WEISZ, Der erste Korintherbrief 1910, blz. 347.

⁸⁾ J. MOFFATT, A new Translation of the N.T.; Hodder & Stoughton Ltd.

⁹⁾ The International Critical Commentary. I Corinthians², 1914, blz. 332.

ook W. BAUER¹⁾ in zijn „Wörterbuch zum N.T.” ἐν πρώτοις opgevat in 1 Cor. 15 : 3. De zienswijze van BARTH op de betekenis dezer verbinding mist een overtuigend argument voor haar juistheid; zij is gevolg van zijne opvatting en *niet* exegetisch verantwoord²⁾.

Op grond van genoemde overwegingen is het *onjuist* te meenen, zooals BARTH doet, dat Paulus in de παράδοσις, welke hij in vs. 3 en 4 geeft, beoogt aan de ἀνάστασις νεκρῶν als eigenlijke boodschap, als „Εὐαγγέλιον κατ' ἐξοχήν” te herinneren. Dat Paulus met hetgeen hij in vs. 3 en 4 wil uiteenzetten, de leer aangaande de opstanding der dooden fundeert³⁾, is de zienswijze der oudste exegeten geweest. DIDYMUS VAN ALEXANDRIË⁴⁾ verklaart Paulus' bedoeling met de vermelding van Christus' dood en opstanding op deze wijze: „ἐπεὶ οὖν ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη, ἀκόλουθόν ἐστιν ἀναστῆναι τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀναστάντα, αὐτοῦ αἰτίου γενομένου τῆς ἐγέρσεως.”

¹⁾ W. BAUER (Wörterbuch z. N.T.³, 1936, c. 1211) vertaalt „unter den ersten (= wichtigsten) Stücken in erster Linie”. Zie ook nog: Dr. F. W. GROSHEIDE: Korte Verklaring der H. Schrift, Kampen 1933; De 1e brief aan de Corinthiërs, blz. 185 „in de eerste plaats”; Dr. A. VAN VELD-HUIZEN (Paulus' brieven aan de Corinthiërs³, Tekst en Uitleg) blz. 44: „voor alle dingen”.

²⁾ Uit Dr. W. PAPE's Griechisch-Deutsch Handwörterbuch Bnd II, blz. 806, Braunschweig 1914, valt op te maken, dat τὰ πρῶτα in de betekenis, welke BARTH bezigt, alleen in de literatuur der filosofen voorkomt: „die erste”, „einfachste Urstoffe der Dinge”, „die Elemente”, „sonst στοιχεῖα”.

THEOPHYLAKTUS VAN ACHRIDA (11e eeuw) geeft de eenige exegese, waarop BARTH zich eenigermate beroepen kan: οἶονεὶ γὰρ θεμελίως ἐστὶ πάσης τῆς πίστεως (Zie: J. P. MIGNE, Patrologiae Graecae 124 kol. 753, 754). Volgens K. STAAB (Paulus Kommentare aus der gr. Kirche 1933 pag. VIII) verrichtte hij echter met de zijnen slechts compilatiewerk „meist nur urteilslos”; hun „unverdienstliche Rolle” „sollte endlich einmal ausgespielt sein”.

³⁾ Zie: „Die Überlieferung der Leidens- und Auferstehungsgeschichte Jesu”, door J. FINEGAN (Beihefte zur Z.N.W. 15, Gieszen 1934) blz. 109, 110. Over 1 Cor. 15 : 3—5 als „ein tradiertes Glaubensbekenntnis”.

⁴⁾ K. STAAB: Paulus' Kommentare aus der Griechischen Kirche, blz. 6.

CHRYSTOMOS¹⁾, die in zijn homilie sterker den nadruk legt op Christus' sterven voor onze zonden dan op Zijne opstanding, leest toch in vs. 3—4, dat Paulus bedoelde de leer der opstanding hierdoor voor te bereiden: „Οὐκ εἶπεν ευθέως, ὅτι ἀνάστασις ἐστὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, ἀλλ' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο κατασκευάζει, πόρρωθεν δὲ καὶ δι' ἑτέρων, λέγων, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ μεγάλην τινὰ κρηπίδα καὶ θεμέλιον ἀρραγῆ προκαταβαλλόμενος τοῦ περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγου.”

CALVIJN²⁾ verbindt Christus' dood en onze wederopstanding met Christus ten nauwste, wanneer hij zegt: „*Quod Christus mortuus* etc. En clarius, unde acceperit: *Scripturas enim citat in testimonium. Principio, mortis Christi meminit, imo et sepulturae: ut quemadmodum in his, ita in resurrectione, nobis esse similem colligamus: ergo mortuus est ipse nobiscum, ut nos cum ipso resurgamus.*” Maar, wanneer hij daarna in dit verband herinnert aan Rom. 4 : 25, dan accentueert hij het onderscheid: „*Haec partitio diligenter notanda est, ut sciamus quid ex morte, quid ex resurrectione illius petendum sit nobis*”. CALVIJN kent hierdoor tevens aan de opstanding van Christus in de verwachting der opstanding een eigene beteekenis toe³⁾. Ook GROTIUS⁴⁾ kent deze fundeerende beteekenis aan vs. 3—11 toe, wanneer hij bij de verklaring van vs. 11 aanteekeent: οὕτως κηρύσσομεν, sic praedicamus. „*Et Christum re ipsa κατὰ τὸ ῥητὸν (secundum id quod verba sonant) resurrexisse et nos resurrecturos.*” Ook O. HOLTZMANN⁵⁾ deelt deze zienswijze: „*Damit ist aber nur der Grund zu dem gelegt, was Paulus erörtern will*”, en JOH. WEISZ⁶⁾, die met nadruk op het belang van het

¹⁾ J. P. MIGNE: *Patrologiae Graecae*, 61, 1862, Kol. 324.

²⁾ CALVINI in *N.T. commentarii*, Vol. V, Pars I, A. Tholuck 1834 blz. 443.

³⁾ Naar aanleiding van vs. 8: ἔσχατον δὲ πάντων . . . ὥφθη κ' αἱ μὲν merkt CALVIJN op: „*Quia non erat fallax visio, valere etiam debuit ad astruendam fidem resurrectionis*”; hierdoor vat hij nader het belang van Christus' opstanding en verschijning in het oog. (Idem: blz. 444.)

⁴⁾ H. GROTIJ, *Annotationes in N.T.*, Vol. VI, Zuidema 1828 blz. 433.

⁵⁾ OSKAR HOLTZMANN: *Das Neue Testament*, Bnd II Gieszen 1926 blz. 563.

⁶⁾ J. WEISZ: *Der erste Korintherbrief* blz. 348.

perfectum ἐγγέρεται wijst, ziet hierin als doel „um die in ihrem Ergebnis feststehende Tatsache stark hervor zu heben.“ Eveneens wordt in de „International Critical Commentary I Corinthians²¹⁾ op de beteekenis van ἐγγέρεται in dezen zin gewezen: „Change from aorists of what took place once for all to the perfect of a result which abides; *He remains alive as the Risen one.*”

Dezen *fundamenteelen* zin heeft BARTH aan Christus' opstanding bij Paulus niet toegeschreven, maar hij is van de veronderstelling uitgegaan, op grond van hetgeen in vs. 12—20 volgt, dat Paulus reeds in vs. 1—11 heeft willen aantonen, welke fundeerende beteekenis de ἀνάστασις νεκρῶν voor de opstanding van Christus heeft ²⁾).

Conclusie (II): Op grond van een nauwkeurige exegese van vs. 3—8 is aangaande BARTH'S zienswijze gebleken, dat de formeele beteekenis van het evangelie, welke hij à priori

¹⁾ The International Critical Commentary I Corinthians² 1914, blz. 334.

²⁾ Hetgeen Paulus in vs. 9—11 schrijft, kan geen wijziging brengen in de opvatting, dat hij met het ἐν πρώτοις wijzen op den dood en de opstanding van Christus beoogde het fundament te leggen voor de belofte van de ἀνάστασις νεκρῶν. Daarom kunnen wij in onze verhandeling deze verzen voorbijgaan.

In zijn verklaring van vs. 8—11 verwijst BARTH in verband met het χάριτι δὲ θεοῦ εἰμι ὃ εἰμι naar 1 Cor. 9 : 16 „Das ist der Zwang, der auf ihm liegt, . . . das gibt ihm auch das Recht, vor ihren Augen konsequent seinen eigenen Weg zu gehen” (Auferstehung der Toten³, blz. 86); hij legt den nadruk op Paulus' zelftypeering „was das heisst, wenn der Auferstandene einem Menschen erscheint, in was für einer Demütigung des natürlichen Menschen diese Begegnung zum Ausdruck kommt, in welcher Stellung ein Mensch dann Gott gegenüber steht.” BARTH laat echter na op het Christocentrisch karakter te wijzen, dat deze χάρις θεοῦ voor Paulus als kracht heeft, wanneer deze in 2 Cor. 12 : 8, 9 uitspreekt, dat het de levende κύριος is, Die hem tot zijn arbeid bekwaam maakt! Men zou BARTH kunnen vragen, die zoo sterk het theocentrisch karakter naar voren brengt, waarom Paulus in 1 Cor. 15 : 8—10 op deze wijze over het dwingend motief zijner arbeid gaat spreken, wanneer dit laatste in geenerlei verband staat met de opstanding van Christus, waarover hij gesproken heeft!

aan τὸ εὐαγγέλιον en 1 Cor. 15, op grond van zijn opvatting aangaande γνωρίζω δὲ ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον in vs. 1—2, toekent, niet als uitgangspunt kan gelden. Hetgeen in vs. 3—8 te lezen staat, geeft aan het Evangelie als omschrijfbaar boodschap Gods aangaande Christus, gestorven, begraven, verrezen en verschenen, een goeden zin. Van de verrijzenis van Christus uit, waarvan Cephas en ook hij getuigen zijn, wil hij de Corinthiërs prediken ¹⁾.

¹⁾ Dr. J. TH. UBBINK (Het eeuwige Leven bij Paulus; J. B. Wolters, Groningen, 1917, blz. 10) is van eenzelfde overtuiging aangaande de betekenis van 1 Cor. 15 : 1—11: „Paulus gaat wederom van Christus' opstanding uit. Zij is de waarborg van die der Christenen. Uit den aard der zaak staat hij ditmaal uitvoeriger bij haar stil en houdt ze zijn lezers voor als een historisch feit (vs. 1—11), om vervolgens daaruit zijn gevolgtrekkingen af te leiden (vs. 12—22).”

II. DE OPSTANDING VAN CHRISTUS EN DE OPSTANDING DER DOODEN. DE ONDERLINGE VERHOUDING. (vs. 12—20^a)

„Indien echter Christus gepredikt wordt van de dooden opgewekt te zijn, hoe is het mogelijk, dat sommigen onder u zeggen, dat opstanding der dooden niet bestaat? Maar indien er geen opstanding van dooden is, dan is Christus niet opgewekt; maar indien Christus niet opgewekt is, dan ijdel onze prediking; ijdel ook uw geloof; maar ook worden wij bevonden valsche getuigen Gods te zijn, want wij hebben tegen ¹⁾

¹⁾ De Latijnsche vertaling geeft κατὰ τοῦ θεοῦ met „adversus Deum” weer; ook voor Chrysostomus heeft κατὰ in dit verband deze beteekenis gehad; want hij noemt (cf. J. P. MIGNE: Patrologiae Graecae, 61, Kol. 335) een valsche prediking eene κατηγορία γὰρ Θεοῦ καὶ συκοφαντία. Onder de reformatoren geeft CALVIJN toe: „Vetus interpres reddidit, adversus”, ofschoon hij zelf κατὰ τοῦ θεοῦ met „a Deo” vertaalt; hij kent ook ERASMUS’ vertaling: „de”, maar wijst deze af: „verum quum significet etiam ἀπὸ apud Graecos”. CALVIJN argumenteert zijn vertaling op deze wijze: „Neque enim de hominum existimatione hic tractat (quemadmodum iam dixi) sed Deum obnoxium fore crimini falsitatis, quandoquidem ab eo profectum sit quod annuntiant” (CALVINI in N.T. Commentarii vol. V, Pars I, A. THOLUCK, 1834, blz. 447). H. DE GROOT (Annotationes in N.T. Vol. VI, ZUIDEMA, 1828, blz. 433) vertaalt „contra Deum” en verklaart: „Contra Deum enim est testimonium omne quod Deum fecisse dicit id quod non fecit”. De grammatica’s van KAEGI³ 1915, (blz. 129) en KIECKERS (Historische gr. Grammatik; Samml. Göschen, III, 1926, blz. 104, 105), ook L. RADEMACHER (Neutestamentliche Grammatik², (1925), blz. 128, 139) geven κατὰ met genitivus de beteekenis van „tegen”, verbonden met verba als λέγω, καταλέγω, ἐγκάλεω. Op deze beteekenis wijst ook W. BAUER in verband met dergelijke verba (W. BAUER: Gr.-D. Wörterbuch z. N.T.², GIESSEN, 1928. Kol. 633). De beteekenis, welke CALVIJN aan κατὰ geeft, wordt door W. BAUER geconstateerd, waar deze praepositie verbonden is met verba als ἐξορκίζειν, ὀμνύναι, ὀρκίζειν. ROBERTSON (A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research³, (1919) blz. 607) laat

„God getuigd, dat Hij den Christus heeft opgewekt, Wien Hij „niet opgewekt heeft, indien dan dooden niet opgewekt worden. Want indien dooden niet opgewekt worden, dan ook „is Christus niet opgewekt; maar indien Christus niet opgewekt is, ijdel uw geloof, nog zijt gij in uw zonden. Dan ook „gingen de ontslapenen in Christus verloren. Indien wij in dit „leven slechts op Christus gehoopt hebben, wij zijn beklagenswaardiger dan alle mensen.

„Maar nu: Christus is opgewekt uit de dooden.”

„Die Absicht des Abschnittes v. 12—34 ist die, den korinthischen Christen den Boden unter den Füßen wegzuziehen, auf den sie sich gestellt haben, und sie so auf den Boden der Offenbarung, der göttlichen Wahrheit und Wirklichkeit zu stellen, von dem die beiden folgenden Abschnitte v. 35—49 und vs. 50—58 reden.” Op deze wijze typeert BARTH nader, wat Paulus in 1 Cor. 15 : 12—58 zeggen wil. Deze bedoeling leest hij reeds in vs. 12—19, waar Paulus z.i. er den Corinthiërs

de beteekenis van *κατά* in 1 Cor. 15 : 15 onbeslist; met verwijzing naar Matth. 26:63 (*ἐξομίζω σε κατά τοῦ θεοῦ*) merkt hij op: *κατά* „may be taken in this sense or as meaning „against.” De commentaren van PH. BACHMANN (Der erste Brief des Paulus an die Korinther³, 1921, blz. 437), H. LIETZMANN, (An die Korinther I, II², 1923, blz. 80); VELDHIJZEN, Paulus' brieven aan de Corinthiërs² 1922 (Tekst en Uitleg, blz. 44) vertalen *κατά* met, „wider”, „gegen”, „tegen . . . in . . .”.

Ook JOH. WEISZ (Der erste Korintherbrief, 1910, blz. 354) vertaalt met verwijzing naar *καταψεύσασθαι* (Joh. Antiq. VIII, § 404, Philo. Op. M. § 7, Vita Mosis I, 90) „gegen”.

In „the International Critical Commentary (I *Corinthians*², 1914, blz. 345, 346)” worden de vertalingen van de Vulgaat, LUTHER (Adversus), van ERASMUS, BEZA (de Deo) en CALVIJN (a Deo) besproken; de eindconclusie is: „Nevertheless, „against God” may be justified”. Hij verklaart over de andere vertalingen: „The meaning „respecting” or „about” is fairly common in classic Greek, although not in the N.T. and is perhaps to be preferred here”, „and if St. Paul had meant „against God”, he would probably have put *κατά τοῦ θεοῦ* after *ψευδομάρτυρες* rather than after *ἐμαρτυρήσαμεν*.”

J. MOFFATT (a new Translation of the N.T.) volgt CALVIJN's vertaling: „by affirming of him”.

op wijst: „daz es, wenn es mit der allgemeinen Totenauf-
 stehung nichts ist, auch mit der historischen Auferstehung Christi
 und noch mit einigen andern von ihnen vermeintlich geglaub-
 ten Wahrheiten nichts ist“. „Wie kann man,“ op deze wijze
 omschrijft BARTH de vraag van Paulus in vs. 12, „die Aufer-
 stehung der Toten leugnen, wenn der *Inhalt* der Christusver-
 kündigung, die man glaubt, *der* ist, daz Christus von der Toten
 erweckt ist?“. De beteekenis van het feit, dat Paulus deze vraag
 opwerpt, is zijns inziens: „der Schlusz von Christus auf uns andere
 beruht auf der weit tiefer liegenden Voraussetzung, daz es sich
 in der Auferstehung Christi, in jenem ὡφθη „erschieden“, auf
 das sich Paulus im Namen der Urgemeinde und in seinem
 eigenen Namen beruft, um die Offenbarung Gottes handelt.
 Ist das wahr, ist hier das von Gott gesetzte Ende der Geschichte,
 hier der von Gott gesetzte neue ewige Anfang erschienen, nun
 dann ist es ebenso, dann gilt das, was von Gott erschienen
 ist, für die ganze von diesem Horizont umgebene Geschichte,
 dann ist das Wunder Gottes an Christus sofort und gleich-
 zeitig das Wunder Gottes an uns“, ook al is dit: „Noch nicht
 in der Erfüllung“. „Wir leben“ merkt BARTH op, „ja noch
 dieses Leben; sie ist das „Noch nicht“, das uns von der Aufer-
 stehung trennt“. BARTH meent uit Paulus' woorden te moeten
 opmaken: „Diese zweite und entscheidende Voraussetzung“
 „in dem Sinn, daz Gott hier gesprochen und gehandelt hat, diese
 zweite Voraussetzung ist allerdings für die Korinther ein Negatum;
 diese Tragweite“ zien zij niet. Hierin ziet BARTH de oorzaak
 van Paulus' bestrijding der Corinthiërs: zij beschouwen de
 opstanding der dooden niet als de kern van de opstanding van
 Christus: „Der Glaube an die Auferstehung Christi“ „hat bei
 ihnen keine *prinzipielle* und keine Lebensbedeutung. Er könnte
 allenfalls auch fehlen. Er ist ein *Stück*, aber nicht das *Ganze*.
 Sie *denken* nicht von da aus.“ Dat is de reden, volgens BARTH,
 dat Paulus in vs. 13 zegt: εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ
 Χριστὸς ἐγήγερται. „er *widerlegt gerade das concessum per
 negatum*“. BARTH typeert de bedoeling hiervan op deze wijze:

„Christus ist auferstanden” heiszt dann grundsätzlich so viel und so wenig wie: „Christus ist nicht auferstanden.” Von etwas qualitativ Neuem und Anderem kann auch dort nicht die Rede sein”. Hij is van meening tot deze gevolgtrekking te mogen komen, dat Paulus zeggen wilde: „Ist Gott nicht Gott in *unserem* Leben, so ist er es auch nicht im Leben *Christi*,” en hij voegt er aan toe: „Entweder Gott wird erkannt und anerkannt als der Herr und Schöpfer und Ursprung, weil er sich als solcher offenbart hat, oder aber es gibt auch keine Offenbarung in der Geschichte, keine Wunder, keine besondere Kategorie „Christus””. De consequentie van hetgeen deze loochening beteekent, leest BARTH in de vs. 14, 15^a, 17, 18, 19¹⁾.

Volgens BARTHS verklaring beslist bij Paulus het geloof in de opstanding der dooden over de waarde van de opstanding van Christus, en berooft de loochening der ἀνάστασις νεκρῶν de opstanding van Christus van hare beteekenis, terwijl de zinledigheid van Christus' opstanding de zinloosheid van geloof, prediking en apostelschap met zich brengt. De loochening van de opstanding der dooden beteekent de ondermijning van het geloof, van het vertrouwen in de vergeving der zonden, van den vrede der gestorvenen in Christus, van de beteekenis van dit leven in Christus.

In BARTHS opvatting is voor de heilsbeteekenis van het feit, dat de gemeente van Christus in het licht van de opstanding van haren Heer staat, geen plaats; hij wijst er met nadruk op, dat de gemeente „in der *Hoffnung* der Auferstehung” leeft.

Op deze wijze wordt de waarde van Christus' opstanding *door de toekomst* bepaald; de opstanding van Christus wordt met de opstanding der dooden *object der hoop* in plaats van object des geloofs, dat zijn kracht in het heden kan laten gelden. De beteekenis, kracht en actualiteit van Christus' opstanding worden gelicht uit het historisch verband, waarin Paulus en de gemeente leeft.

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³ 1935; op blz. 87—91, zijn genoemde uitspraken geciteerd.

Op deze wijze kan BARTH de zienswijze handhaven, welke hij op de beteekenis van vs. 3 en 4 heeft: „Schwerste Bedenken gegen die „*historische*“ Deutung der Stelle erweckt aber vor allem der dritte Punkt, das ἐγήγερται, ist auferweckt, wenn man daneben hält vs. 13”¹⁾. Hij ziet op deze wijze de bevestiging van zijn meening omtrent de beteekenis van het evangelie van de ἀνάστασις νεκρῶν als „Evangelium κατ’ ἐξοχήν”²⁾, waarop de Gemeente gegrond is, omdat hierin de betrekking van God tot ons realiteit is, welke als zoodanig in de opstanding van Christus *mede* tot openbaring is gekomen.

BARTHS zienswijze berust:

- a. Op de aanwijzing van den zin der pericope, welke hij in zijn vertaling van vs. 12 doet uitkomen.
- b. Op de uitspraken van vs. 13, 15^b, 16.
- c. Op de uitspraak van vs. 19, waarvan hij de beteekenis op deze wijze weergeeft: „Dieses christliche Leben nun, dieses Hoffen auf Christus, beschränkt auf das Leben, gedacht ohne den göttlichen Horizont, ohne Auferstehungsgewissheit — was wäre das anderes als der vollendete Unsinn, der furchtbarste und doppelte Selbstbetrug”³⁾.

Tegenover BARTHS opvatting moeten de volgende bezwaren gelden:

1. Uit BARTHS vertaling van vs. 12^a: „Wenn aber der Inhalt der Christusverkündigung der ist, dasz er von den Toten erweckt ist”, blijkt, dat zij beheerscht wordt door de gedachte, welke in de verhouding van de beide vormen van „opstanding” de grootste beteekenis aan de opstanding der dooden hecht. Deze wijze van vertalen beteekent een verwaarloozen van de „per-

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 77. BARTH bewijst hier de juistheid van de verklaring, welke hij omtrent de beteekenis van vs. 3—8 heeft, door te verwijzen naar vs. 13, 15, 16.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 76.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 95.

sonal construction" Χριστὸς κηρύσσεται, op belang waarvan o.a. ROBERTSON in zijn *grammatica* ¹⁾ wijst. De verwaarloozing hiervan doet den specifieke zin dezer uitspraak niet tot zijn recht komen; zij vernietigt in de prediking van het evangelie de centrale plaats, welke aan Christus als verrezen Heer hier ter plaatse en elders toegekend wordt.

Wie daarentegen het belang van deze zegswijze van Paulus in dit verband in het oog houdt ²⁾, moet erkennen, dat hij ook bij de bespreking van de onderlinge verhouding van beide vormen van „opstanding”, van de opstanding van Christus en niet van de opstanding der dooden blijft uitgaan. Eenerzijds komt dit overeen met hetgeen onmiddellijk voorafgaat: bij de verklaring van vs. 3 en 4 werd op grond van de alleen toelaatbare vertalingen van ἐν πρώτοις in de beteekenis van „eerste van tijd en belang” én op grond van het praesentisch perfectum ἐγγύεται geconstateerd, dat Paulus van uit het feit van de opstanding en het verrezen zijn van den Christus als een actueel gegeven voor het heden tot de gemeente spreekt.

Anderzijds komt dit overeen met hetgeen onmiddellijk volgt, want Paulus baseert in vs. 14, 15^a, 17, 18 de ijdelheid

¹⁾ ROBERTSON, A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research³ (1919), blz. 657, 658; hij constateert, dat deze „personal construction” in het N.T. veel vaker voorkomt dan in het Engelsch. Op blz. 1034 constateert hij: „Rarely the personal construction occurs with ὅτι”, hij noemt naast 1 Cor. 15 : 12, 2 Cor. 2 : 3; Joh. 1 : 27; 1 Joh. 2 : 19 als voorbeelden van dit geval. In BLASZ' *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*⁵ § 405², 1921, blz. 230, wordt geconstateerd, dat de „persönliche Construction”, „im Att. bevorzugte”, in het N.T. „nicht geliebt” is. Onder de voorbeelden worden genoemd 1 Cor. 15 : 12; Matth. 3 : 3; Marc. 2 : 1; 2 Cor. 3 : 3; 1 Joh. 2 : 19.

²⁾ In de vertaling: „Si autem Christus praedicatur” van de Vulgaat, CALVIJN, H. GROTIUS, in de vertaling „Wenn aber von Christus gepredigt wird” van LIETZMANN, BACHMANN, in de vertaling: „Now if Christ is continually preached” in de „International Critical Commentary”, in de S.V.: „Indien nu Christus gepredikt wordt”, wordt, zij het ook op minder vloeiende wijze, recht gedaan aan hetgeen met het Χριστὸς κηρύσσεται gezegd wordt.

van de πίστις, het κήρυγμα, het apostelschap enz., direct op de loochening van de opstanding van Christus, en niet, zooals men bij BARTHS verklaring verwachten zou, op die van de ἀνάστασις νεκρῶν.

2. Onmiskenbaar blijkt elders uit de brieven van Paulus:

a) Het aantal plaatsen, waar alleen van de opstanding van Christus sprake is, overtreft verre dat van de plaatsen, waar óf van beide vormen van „opstanding” óf van de opwekking der dooden alleen gesproken wordt. In de eerste groep van uitspraken is steeds het verreezen zijn van Christus uitgangspunt van het betoog ¹⁾).

b) In Rom. 8 : 11^b, 1 Cor. 6 : 14; 2 Cor. 4 : 14; 1 Thess. 4 : 14—17; Col. 1 : 18 is van beide vormen van opstanding sprake, maar op deze wijze, dat de hoop op de opstanding der dooden berust op het opgewekt zijn van Christus, zooals dit gezegd wordt in 1 Cor. 6 : 14: ὁ δὲ θεὸς καὶ τὸν κύριον ἡγείρεν καὶ ἡμᾶς ἐξεγερεῖ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ook in Fil. 3 : 10, 11 zegt Paulus, dat hij naar τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν uitziet op grond van de kracht van de opstanding van Christus, welke hij door het geloof als vrucht ervaart.

c) Rom. 4 : 17 en 2 Cor. 1 : 9 zijn de plaatsen, waar zonder uitdrukkelijke vermelding van de opstanding van Christus gesproken wordt van „God, Die de dooden opwekt”. Wanneer in Rom. 4 : 17 van Abram gezegd wordt, dat hij ἐπίστευσεν θεοῦ τοῦ ζωοποιούντος τοὺς νεκροὺς, dan blijkt uit het verband echter, dat Abrams geloof niet *alleen* berust op het feit, dat de Almachtige God is, maar niet minder op hetgeen God hem

¹⁾ Genoemde plaatsen zijn: Rom. 4 : 24, 25; 6 : 4, 9; 7 : 4; 8 : 34; 10 : 9; 2 Cor. 5 : 15; Gal. 1 : 1; Ef. 1 : 20; Col. 2 : 12; 1 Thess. 1 : 10; 2 Tim. 2 : 8. Met uitzondering van 2 Tim. 2 : 8 wordt met behulp van den historischen aoristus op de beteekenis van de opstanding van Christus als heilsfeit gewezen. In Rom. 1 : 4 (περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ . . . τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἁγιοσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν) wordt krachtens de opstanding der dooden in het verleden op het Zoonchap Gods van Christus gewezen.

geopenbaard had (vs. 18: κατὰ τὸ εἰρημένον· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου). En wanneer in 2 Cor. 1 : 9 van πεποιθότες . . . ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς sprake is, dan wordt wel is waar het verzezen zijn van Christus verzwegen, maar èn het verband (vs. 10: ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐρρύσατο ἡμᾶς, . . . εἰς ὃν ἠλπίκαμεν ὅτι καὶ ἔτι ῥύσεται) èn andere plaatsen, waar Paulus over de uitredding Gods door gebruik te maken van het verbum ῥύεσθαι¹⁾ spreekt, geven recht te onderstellen, dat ook hier de opstanding van Christus de grond van dit Godsvertrouwen is²⁾.

¹⁾ In de LXX is ῥύομαι vertaling van רָצַח (13×) en מָצַח (4×), welke verba „loskoopten”, „bevrijden van” beteekenen cf. Gen. 48 : 16 ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν. Als vertaling van de Hi עָשָׂה (6×); Pi. מָצַח (8×); pi. מָצַח (11×) beteekent ῥύομαι „redden” cf. Ps. 88 : 49 (ed. RAHLFS; S.V. Ps. 89 : 49): τίς ἐστὶν ἄνθρωπος, ὃς . . . ῥύσεται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ χειρὸς ἔχθρου; II Reg. 22 : 44 (S.V. 2 Sam. 22 : 44) καὶ ῥύσῃ με ἐκ μάχης λαῶν; deze beteekenis heeft ῥύομαι ook als vertaling van רָצַח, מָצַח, עָשָׂה cf. Ps. 143 : 11 (RAHLFS ed. (S.V. Ps. 144 : 11) ῥύσαι με καὶ ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων en als omschrijving van עָשָׂה in Ps. 17 : 30 (RAHLFS ed.; S.V. Ps. 18 : 30), van Pi מָצַח in Jes. 1 : 17, van מָצַח in Spr. 13 : 17, en van de Haph. מָצַח in Dan. 3 : 17.

Als vertaling van מָצַח (79× Hi; 2× Haphel) cf. Exod. 6 : 6 ῥύσομαι ὑμᾶς ἐκ τῆς δουλείας; Ps. 55 : 14 (ed. RAHLFS; S.V. Ps. 56 : 14) ὅτι ἐρρύσω τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου, van עָשָׂה (6×), van עָשָׂה (1×) heeft ῥύομαι de beteekenis „uitrukken”.

ῥύομαι wil in LXX de handeling weergeven, welke een mensch uit een bepaalde omstandigheid in een andere „met kracht” overzet. Deze beteekenis geeft aan ῥύομαι in het N.T. een goeden zin cf. Matth. 6 : 13b ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ; 27 : 43; Luc. 1 : 74 (ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν ῥυσθέντας); 2 Petr. 2 : 7, 9.

²⁾ Behalve de futura in Rom. 7 : 24, 2 Cor. 1 : 10b, 2 Tim. 4 : 18, het praesens pro futuro (zie J. DE ZWAAN: Syntaxis der Wijzen en Tijden 1906, § 32, blz. 33) in Rom. 11 : 26; 1 Thess. 1 : 10 en de subjunctivi in Rom. 15 : 31; 2 Thess. 3:2, bezigt Paulus den *aoristus ingressivus* in Col. 1 : 13, waar hij van de verkregen verlossing spreekt; hij zegt daarvan in vs. 14 dat wij deze ἀπολύτρωσις, welke uit de vergeving der zonden bestaat, in den Zoon Gods bezitten (ἐν ᾧ ἔχομεν); deze vergeving der zonden berust volgens 1 Cor. 15 : 3, 17 op Christus' dood en opstanding. Omdat de verlossing een verkregen verlossing is, kon Paulus in Col. 1 : 13 zeggen

Het kennis nemen van de uitspraken onder *a*, *b*, *c* genoemd, leidt tot de conclusie, dat Paulus, wanneer van beide vormen van opstanding sprake is, den nadruk legt op het belang van de opstanding van Christus.

3. Wat Paulus in vs. 13, 15^b, 16 zeggen wil, verklaart BARTH op deze wijze: „Er zegt den Korinthern, dasz es, wenn es mit der allgemeinen Totenaufstehung nichts ist, auch mit der historischen Auferstehung Christi.... nichts ist”. Bij een dergelijke interpretatie wordt eenerzijds in vs. 13 en 16 de plaats, welke οὐδὲ inneemt, verwaarloosd. In „The International Critical Commentary I Corinthians”¹⁾ wordt in verband met „the front place” οὐδὲ met „neither” vertaald en opgemerkt: „But οὐδὲ must not be rendered „not even”, which would rather obscure the line of argument”. De fundamenteele zin van het geloof in de opstanding der dooden valt weg, wanneer Christus’ opstanding geloochend zou moeten worden.

Anderzijds bestaat er ook een grammaticaal en syntactisch bezwaar. ROBERTSON betoogt, dat de apodosis „the principal clause” naar voren brengt, ook al gaat de protasis „usually” vooraf. In vs. 13 en 16 bevat de apodosis de conclusie: οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. Dit vormt dan „the principal clause”. In het geheele betoog komt steeds het centrale belang van het uitgangspunt: „Christus is verrezen” naar voren²⁾. Dit stemt

van God ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους. Op deze wijze moet ook het ἐρρύσατο in 2 Cor. 1 : 10 op deze verkregen verlossing wijzen. Op grond hiervan wordt van de verwachting op God gesproken, τῷ ἐλπίσονται τοὺς νεκροὺς ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐρρύσατο ἡμᾶς. In 2 Tim. 3:11; 4:17 is het duidelijk, dat wij met historische aoristi te doen hebben, omdat uit het verband blijkt, dat daar sprake is van omstandigheden, van zuiver particulariseren aard.

¹⁾ The International Critical Commentary I Corinthians², 1914, blz. 345, 346.

²⁾ Men raadplege A. T. ROBERTSON: A Grammar of the Greek N.T. in the Light of the historical Research³, 1919, blz. 1008; hij zegt in verband met het doel van de veronderstelling: „The context or other light must determine the actual action. The class of condition to be a reality and

dan ook overeen met wat volgt in vs. 20^a: *Νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγγήγερται*, waar dezelfde gedachte duidelijk voorop gesteld wordt.

4. Is in vs. 19 de verbinding *ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ* een samenvoeging van *ὁ αἰὼν οὗτος* of *ὁ κόσμος οὗτος*¹⁾ en *ἡ ζωή*, dan is de verklaring, welke BARTH van deze uitspraak geeft, te aanvaarden: „Dieses christliche Leben nun, dieses Hoffen auf

the conclusion follows logically and naturally from that assumption.” Matth. 12 : 27, 28 noemt hij als voorbeeld waaronder ook 1 Cor. 15 : 12, 13 te localiseeren valt. „This is a good example (nl. Matth. 12 : 27, 28) to begin with, since the assumption is untrue in fact, thought assumed to be true by Jesus for the sake of argument.” Hij spreekt dan ook niet van de „Irrealität der Voraussetzung”, zooals BACHMANN doet (Der erste Brief des Paulus an die Korinther³, 1921, Bnd, VII, blz. 437), en hij staat niet de classificaties voor (zie blz. 1004—1007), zooals deze te vinden zijn bij BLASZ (Grammatik des neutestamentlichen Griechisch⁵, § 371, 372, 1921, blz. 206, 207) en bij J. DE ZWAAN (Syntaxis der Wijzen en Tijden in het Grieksch N.T., § 234, 1906, blz. 142). Wordt in de grammatica van BLASZ, 1 Cor. 15 : 12—16 als „logische Beweisführungen” gekwalificeerd (zoo ook LIETZMANN, J. WEISZ), in de International Critical Commentary I Corinthians³ wordt de causale strekking geaccentueerd.

¹⁾ Over de beteekenis van *ὁ αἰὼν*: zie C. CLEMEN R.G.G.² I (1927), blz. 171; LACKEIT: Aeon, Zeit und Ewigkeit in Sprache und Religion der Griechen I (1916); H. SCHAEDEL, Die n.t.lche Aeonienlehre (1930); het artikel van HERMANN SASSE in het Bnd I „Theologisches Wörterbuch zum N.T.” (1933), blz. 197—209. Deze laatste wijst er op (blz. 202, 203, 204), dat behalve de beteekenissen „lange Zeit” en „Ewigkeit Gottes” *αἰὼν* in de verbinding *συντέλεια τοῦ αἰῶνος* de beteekenis „Weltzeit” ontvangt. H. SASSE betoogt dan: „Die Bedeutung „Weltzeit”, „Weltlauf” kann in „Welt” übergehen, so dass *αἰὼν* sich dem Begriff *κόσμος* nähert. Mk 4, 19 || Mt 13, 22 is *αἰ μέριμναι τοῦ αἰῶνος* zu verstehen als *die Sorgen der Welt* (vergl. *ὁ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου* 1 Kor. 7, 33). Paulus gebraucht die Ausdrücke *σοφία τοῦ κόσμου*, *σοφία τοῦ αἰῶνος τούτου*, *σοφία τοῦ κόσμου τούτου* 1 K 1, 20; 2, 6; 3, 19 als gleichbedeutend”. Er bestaat m.i. bijgevolg goede grond om te veronderstellen, dat de verbinding *ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ* zoowel een verbinding van *ἡ ζωή* en het begrip *ὁ αἰὼν οὗτος* als een verbinding van *ἡ ζωή* en het begrip *ὁ κόσμος οὗτος* kan zijn. Essentieel verschil maakt dit niet.

In het N.T. komt de verbinding *ὁ αἰὼν οὗτος* 1 × in Matth., 2 × in Luc., 7 × bij Paulus voor. In Gal. 1 : 4 spreekt Paulus van de *αἰῶνος τοῦ ἐνεστώτος* *πονηροῦ* en in Efez. 2 : 2 van den *αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου*, terwijl

Christus, beschränkt auf das Leben, gedacht ohne den göttlichen Horizont, ohne Auferstehungsgewisheit — was wäre das anderes als der vollendete Unsinn”¹⁾). Ten onrechte echter meent BARTH, dat Paulus in vs. 19 „das bishेरige Ergebnis zusammenfasst” en dat in vs. 19 bijgevolg zou uitkomen, wat Paulus beoogt te zeggen. Vs. 19 laat zich zeer goed op grond onzer verklaring, integendeel als een „Ergebnis” van het voor-

hij ter aanduiding van hetzelfde begrip in de Pastoraal brieven $3 \times \delta \nu\omega$ αἰῶν bezigt.

‘Ο κόσμος οὗτος ontmoet men in het N.T. $10 \times$ in het Evangelie van Johannes, $1 \times$ in 1 Joh. en $4 \times$ bij Paulus. Behalve uit Gal. 1 : 4 (αἰῶν πονηρός) blijkt uit 1 Cor. 2 : 8, 9 (ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν) en 2 Cor. 4 : 4 (ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσεν τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ αὐγάζειν τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου κτλ), dat Paulus ὁ αἰῶν οὗτος bezeten ziet van machten, die God vijandig zijn, het Evangelie tegenstaan, en wier inspiratie tot σοφία in het oog der wereld, maar tot μωρία voor God leidt cf. 1 Cor. 1 : 20; 2 : 6; 3 : 18, 19. Bijgevolg is de αἰῶν οὗτος en de κόσμος οὗτος een sfeer van anti-goddelijk karakter, welke van Christus-vijandige stroomingen vol is. Hiervoor heeft de geloovige zich te hoeden cf. Rom. 12 : 2; 1 Cor. 5 : 9, 10.

¹⁾ In Gal. 1 : 4 zegt Paulus van Jezus Christus, dat Hij zich voor onze zonden gegeven heeft, ὅπως ἐξέλθῃ ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστώτος πονηροῦ. In deze wereld is voor den geloovige de αἰῶν οὗτος verleden op grond van de verkregen verlossing; cf. Efez. 2 : 2 (ἁμαρτίαις . . . ἐν αἷς ποτε περιπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα κ.τ.λ.); Gal. 6 : 14 (Ἰησοῦ Χριστοῦ δι’ οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται καὶ γὰρ κόσμῳ).

IDYMUUS VAN ALEXANDRIË en SEVERIANUS VAN GABALA zijn in hun verklaring van vs. 19 (K. STAAB: Paulus Kommentare aus der gr. Kirche 1933, blz. 7, blz. 273) van meening, dat Paulus zeggen wil, dat een leven zonder opstanding der dooden beteekent, een beroofd worden van de belooning in de toekomst van het gedragen leed. Zoo leest ook CHRYSOSTOMUS in vs. 19 (J. P. MIGNE, Patrologiae Graecae 61, (1862) c. 336) . . . καὶ λέγων· Ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν, εἰ μετὰ τοσούτους πολέμους καὶ θανάτους καὶ τὰ μυρία δεινὰ, τοσούτων μέλλομεν ἐκπίπτειν ἀγαθῶν, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος τὰ ἡμέτερα ἔστηκε· καὶ γὰρ πάντα τῆς ἀναστάσεως ἡρτηται. J. WEISZ, (Der erste Korintherbrief (5), 1910, blz. 355) leest evenals in vs. 18 in vs. 19 een „argumentum ad hominem” „auf das Gemüt berechnet”.

Het belang van BARTH'S verklaring is, dat hij op het soteriologisch element in de verwachting aangaande de ἀνάστασις νεκρῶν op grond van vs. 19 wijst;

afgaande typeeren: in de opstanding van Christus is de overwinning van den αἰὼν οὗτος, om in de lijn van Paulus' zegswijze te blijven, van ἡ ζωὴ αὕτη gegeven.

Mag het bevreemden, dat Paulus in vs. 19 aan de ἀνάστασις νεκρῶν onverwacht een eigen accent geeft, dit bezwaar vervalt geheel, zoodra men opmerkt, hoe hij in de pericope 20—28 en 29—34 één zelfden gedachtengang volgt. Paulus wijst van de opstanding van Christus uit op de ἀνάστασις νεκρῶν, welke de banden verbreken en de beperkingen wegnemen zal, waaraan de geloovigen ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ gebonden zijn.

Wanneer wij de uitlegging van de Grieksche kerkvaders raadplegen, dan blijkt, dat DIDYMUS VAN ALEXANDRIË ¹⁾ paraphraseert, wat volgens Paulus de loochening van Christus' opstanding beteekenen zou, wanneer de dooden niet konden opstaan. Maar hij is van meening, dat Paulus dit alles overweegt, niet omdat hij van de waarheid en realiteit van de ἀνάστασις νεκρῶν uitgaat, maar omdat de werkelijkheid van Christus' verrijzenis voor hem onloochenbaar is, want hij geeft de zekerheid van Paulus' verwachting op deze wijze weer: „Εἰ καὶ ἀπιστῶσί τινες, ἀλλ' ἡμεῖς προσδοκῶμεν ἀνάστασιν, εἰδότες ὡς ἀπαρχὴ Χριστοῦ γέγονεν, ἀνάστασις τῶν κεκοιμημένων δι' ὧν πάντες πειραθήσονται τῆς ἀθανάτου ζωῆς, ἀκολουθὸν γάρ.”

SEVERIANUS VAN GABALA ²⁾ zegt wel: „Οὐκ ἐγχωρεῖ Χριστὸν deze verwachting verbreekt voor den geloovige den horizon van ἡ ζωὴ αὕτη en de loochening beteekent niet slechts een verlies van compensatie voor eenmaal gedragen leed. Op grond van Gal. 1 : 4; 6 : 14; Ef. 2 : 2 laat zich BARTHS soteriologische verklaring Christocentrisch fundeeren. Op grond van de in Christus verkregen verlossing is deze horizon reeds *thans* voor den geloovige verbroken.

¹⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der gr. Kirche, 1933, blz. 7.

²⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der gr. Kirche, blz. 272; *de ze recensie* blz. 273, accentueert de onlosmakelijke verbondenheid van beide vormen van opstanding, en legt nog eens den nadruk op Christus' vleeschwording; zij wijst meer op de verwachting van het eeuwige leven en de onsterfelijkheid als „ἀπαλλαγὴ” van het zondige vleesch, dan op de opstanding van het lichaam.

μὲν ἀναστῆναι, τοὺς δὲ λοιποὺς μηκέτι.”, maar de oorzaak dat Christus dan niet zou opgestaan zijn, wordt in zijn verklaring *niet* gevonden in de loochening van onze opstanding, maar in de nutteloosheid van de opstanding van Christus, want hij laat volgen: „ἀλλ’ ὁμολογουμένως δι’ οὐδὲν Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, εἰ μὴ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀνάστασιν.” CHRYSOSTOMOS ¹⁾ leest, dat Paulus in vs. 13 en 16 niet alleenden twijfel van de loochenaars van de ἀνάστασις νεκρῶν in bespreking brengt, maar op grond van dezen twijfel hetgeen voor allen ontwijfelbaar is, nader fundeert: „Τί γὰρ λέγουσι, φησί, τινές, ὅτι οὐκ ἔστι νεκρῶν ἀνάστασις; οὐκοῦν καὶ ἐκεῖνο πάλιν ἐκ τούτου ἀνήρηται, τὸ τὸν Χριστὸν ἐγγιγέρθαι. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων· Εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. „Εἶδες”, zoo vraagt CHRYSOSTOMOS, „τὴν βίαν, καὶ τὴν φιλονεικίαν Παύλου τὴν ἀμαχον, πῶς οὐκ ἐκ τοῦ δήλου μόνου τὸ ἀμφιβαλλόμενον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἀμφιβαλλομένου τοῖς ἀντιλέγουσι τέως ἐκεῖνο τὸ δῆλον πειρᾶται ἀποδεικνύναι”, en dit doet Paulus z.i. „οὐκ ἐπειδὴ ἐδεῖτο ἀποδείξεως, τὸ ἤδη γεγεννημένον, ἀλλ’ ἵνα δείξῃ τοῦτο ὁμοίως ἐκεῖνο πιστὸν ὄν.” Op deze wijze accentueert CHRYSOSTOMOS, dat Paulus van de onomstootelijkheid van Christus’ verrijzenis uitgaat. Wanneer hij dan vervolgens de beteekenis nagaat van hetgeen Paulus in vs. 14—19 uitspreekt en meent, dat Paulus op de nutteloosheid van Christus’ opstanding wijzen wil, wanneer er geen opstanding der dooden is, dan laat CHRYSOSTOMOS zich in zijn verklaring leiden, door hetgeen in vs. 20 te lezen staat, want hij stelt nu reeds de vraag: „Ἡ γὰρ ἀπαρχὴ τίνος ἂν εἴη ἀπαρχή, εἰ μὴ τῶν ἐγειρομένων; πῶς δ’ ἂν εἴη ἀπαρχή, οὐκ ἐγειρομένων ἐκείνων ὧν ἔστιν ἀπαρχή; πῶς οὖν οὐκ ἐγείρονται; εἰ δὲ οὐκ ἐγείρονται, διὰ τί ἡγέρθη ὁ Χριστὸς; διὰ τί ἤλθε; Op deze wijze geven deze kerkvaders blijk, dat ook zij van meening zijn, dat Paulus van uit het feit van de verrijzenis van Christus over de hoop der ἀνάστασις νεκρῶν spreken wil.

CALVIJN merkt op, dat Paulus in vs. 12 en 13 op tweeërlei

¹⁾ J. P. MIGNE, Patrologiae Graecae 61, col. 334.

wijze de leer van de opstanding der dooden fundeeren wil, terwijl hij van Christus' opstanding uitgaat, want hij zegt ¹⁾: „Nunc incipit ex resurrectione Christi nostram omnium probare. Valet enim mutua hinc inde et reciproca consequentia, tam affirmative quam negative. A Christo ad nos A nobis ad Christum e converso.” Ten opzichte van de negatieve wijze van Paulus' argumentatie spreekt CALVIJN de meening uit, dat Paulus op deze manier de nutteloosheid van Christus' opstanding naar voren brengen wil: „In negativa autem. Alioqui frustra et inutiliter resurrexisset: quia fructus non in eius persona quaerendus est, sed in membris”. Maar nà deze uitspraak aangaande het negatieve van Paulus' betoog wijst CALVIJN terstond op het *positieve* van Paulus' bedoeling, wanneer hij volgen laat: „Ratio ducendae vicissim a nobis ad eum prioris consequentiae: nam resurrectio neque a natura est neque aliunde quam a solo Christo unde sequitur, eius resurrectionem nostrae esse fundamentum: quo sublato non consistat.” Duidelijker kan niet worden uitgesproken, dat in de opstanding van Christus de hoop van de opstanding der dooden haar onomstootelijk houvast vindt voor CALVIJN, waarmede overeenkomt zijn vermaning bij de verklaring van vs. 14: „Ergo meminerimus, in morte et resurrectione Christi praecipue consistere totum Evangelium.”

Van de exegeten van den laatsten tijd leest LIETZMANN ²⁾, dat Paulus ook bij de indirecte argumenteering van vs. 13, 15^b, 16 blijft uitgaan „von der v. 1—11 gewonnenen historisch unanfechtbaren Position”, en BACHMANN ³⁾ komt door Paulus' woorden op grond van hetgeen hij voor allen ontwijfelbaar weet, tot deze conclusie: „Christi Auferstehung macht also durch ihre Tatsächlichkeit den Zweifel, ob Totenauferstehung

¹⁾ CALVINI in N.T. commentarii, Vol. V, Pars I, A. THOLUCK, 1834, blz. 446, 447.

²⁾ H. LIETZMANN, An die Korinther, I, II^a, 1923, blz. 80.

³⁾ PH. BACHMANN, Der erste Brief des Paulus an die Korinther³, 1921, VII, blz. 437.

metaphysisch möglich sei, zuschanden." JOH. WEISZ¹⁾ meent in vs. 13—19 bij Paulus te doen te hebben met „ein Spiel mit dem logischen Gesetz, dasz ein allgemeiner negativer Satz nicht aufrecht erhalten werden kann, wenn eine positive Ausnahme nachgewiesen ist, oder dasz es nicht eine einzige Ausnahme geben darf, wenn die allgemeine Negation aufrecht erhalten werden soll". In „The International Critical Commentary" ²⁾ wijst men het logisch karakter van vs. 13—19 af: „The connection between antecedent and consequent is therefore not logical merely, but *causal*". Vanwege dit causaal verband is het noodzakelijk gevolg onhoudbaar, bedoelt Paulus volgens deze verklaring te zeggen.

BARTHS *gevolgtrekking*: „In der Tat: der Schlusz von Christus auf uns andere beruht auf der weit tiefer liegenden Voraussetzung, dasz es sich in der Auferstehung Christi, in jenem ὡφθῆ „erschienen", um die Offenbarung Gottes handelt" ³⁾, maakt duidelijk, dat hij van meening is, dat Paulus in vs. 12—19 de ἀνάστασις νεκρῶν als deze „weit tiefer liegenden Voraussetzung" boodschappen wil. In bovengenoemde gevolgtrekking wordt door BARTH nader bevestigd, wat hij te voren als zijn meening uitsprak en met de benaming „besondere Kategorie Christus" ⁴⁾ onder woorden bracht, n.l. dat in het ὡφθῆ van Christus de ἀνάστασις νεκρῶν tot openbaring kwam en dat deze in het „ἐν ᾧ καὶ ἐστήκατε" van de gemeente zich als realiteit gelden laat.

BARTH ziet daarbij over het hoofd, dat de algemeen erkende onderstelling, dat God machtig is dooden op te wekken, waarvan Paulus in vs. 15^b spreekt, nog niet ident is met de werkelijkheid, welke in de verwachting van de opstanding der doo-

¹⁾ J. WEISZ, Der erste Korintherbrief (5), 1910, blz. 353—355.

²⁾ The International Critical Commentary I Corinthians², 1914, blz. 345—346.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, 1935, blz. 88.

⁴⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 91.

den beleden wordt. De onomstootelijkheid dezer werkelijkheid, het onlosmakelijk verbonden zijn van beide opstandingsvormen, ligt verankerd in de opstanding van Christus en wordt in de gemeenschap met den verrezen Heer genoten. Vandaar uit wordt de verwachting van de opstanding der dooden gepredikt.

BARTH is niet in staat op grond van Paulus' woorden aan te toonen, dat „diese zweite Voraussetzung” „entscheidend”, „weit tiefer liegend” zou zijn dan de opstanding van Christus.

Het *θεμέλιον*, waarvan Paulus in het *ἐν ᾧ καὶ ἐστήκατε* in vs. 1 spreekt, en waarop hij met de vermaning *ἐδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι* in vs. 58 doelt, is daarom grondslag van de gemeente, niet omdat dit als opstanding van dooden *ook* in de opstanding van Christus, welke vanwege haar heilsbeteekenis voor de gemeente onmisbaar is, tot openbaring is gekomen, maar omdat de opstanding van Christus dit *θεμέλιον* eerst tot *θεμέλιον* gemaakt heeft en vastgelegd heeft.

Conclusie (III):

Uit BARTH'S eigen verklaring van vs. 12—20ª blijkt, dat, ook al noemt hij de ontkenning der *ἀνάστασις νεκρῶν* te Corinthe de loochening van de „zweite Voraussetzung” tegenover de opstanding van Christus als „eerste”, deze „zweite Voraussetzung” zóó onmisbaar voor hem is, dat de „eerste” er mee staat en valt! Ongetwijfeld leert Paulus in vs. 12—20 de onmisbaarheid van beide vormen van opstanding, maar deze doet dat in werkelijkheid zóó, dat de onmisbaarheid der *ἀνάστασις νεκρῶν* eerst in het onmisbaar belang van Christus' opstanding gevonden wordt. BARTH negeerde het feit, dat Paulus in vs. 12—20^a de onmisbaarheid van Christus' opstanding voor prediking en geloof allereerst accentueert, om *daarna* de onmisbaarheid van het geloof in de *ἀνάστασις νεκρῶν* naar voren te brengen! Hiermede is tevens nader bevestigd, dat het *εὐαγγέλιον*, waarvan in vs. 1, 2 sprake is, een boodschap van een omschrijfbaaren inhoud is.

III. DE OPSTANDING DER DOODEN, DE ZIN VAN CHRISTUS' OPSTANDING VOOR HEDEN EN TOEKOMST (vs. 20—34)

„Maar nu: Christus is opgewekt uit de dooden, als eerste-
„ling der ontslapenen. Want aangezien door een mensch de
„dood (is), (zal) ook door een mensch de opstanding der doo-
„den (zijn). Want gelijk in Adam allen sterven, zoo zullen
„ook in Christus allen worden levend gemaakt. Maar ieder in
„zijn orde: als eersteling Christus, dan die van Christus zijn
„in Zijn parousia. Dan wordt ten laatste, wanneer Hij het
„Koninkrijk aan God en den Vader overgeeft, wanneer Hij
„alle heerschappij en alle macht en kracht buiten werking
„gesteld zal hebben — want als Koning moet Hij heerschen,
„totdat Hij alle vijanden onder Zijn voeten gelegd zal hebben
„— als laatste vijand de dood te niet gedaan, want alles heeft
„Hij onder Zijn voeten gelegd. Maar wanneer Hij gezegd zal
„hebben: „alles is onderworpen!” dan is vanzelfsprekend Hij
„uitgezonderd, Die Hem alles onderworpen heeft. Maar wan-
„neer alles Hem onderworpen zal zijn, dan zal ook de Zoon
„zelf Zich Dien onderwerpen, Die Hem alles onderworpen
„heeft, opdat God alles in allen zij.

„Wat zullen zij dan doen, die zich in het belang der dooden
„doopen laten? Indien dooden in het geheel niet opgewekt
„worden, waarom laten zij zich ook voor hen doopen? Waarom
„zijn ook wij ieder uur in gevaar? Bij den roem, welken ik bij
„u in Christus Jezus, onzen Heer, heb, dagelijks sterf ik. Wat
„zin heeft het voor mij, indien ik te Efeze naar den mensch
„met wilde beesten gevochten heb? Indien dooden niet opge-
„wekt worden, laat ons eten en drinken, want morgen ster-
„ven wij.

„Dwaalt niet; booze overleggingen bederven goede zeden.
„Zijt waarlijk nuchter en zondigt niet; want sommigen heb-
ben geen idee van God; tot uw beschaming zeg ik het u!”

„Christus ist als der zweite Adam der Anfang der Toten-
auferstehung. Die Vollendung ist die Auferstehung auch der
Seinigen.” „Diese Vollendung ist als Aufhebung des Todes
überhaupt sein höchster und zugleich sein letzter Herrschafts-
akt.” „Ist er vollzogen, so ist sein Reich als ein besonderes
neben dem Reich Gottes zu Ende. Dazu ist ihm ja das Reich
gegeben, damit Gott alles in allem sei.” Niet als een „eschato-
logische Mythologie”, „sondern in stürmisch drängender Bilder-
sprache”. heeft Paulus deze gedachten in vs. 20—28 ontwik-
keld, volgens BARTHS meening. Maar ook hierop valt z.i. de
nadruk, dat Paulus zeggen wil: Nog is de „letzter Herrschafts-
akt” van Christus „nicht vollzogen, noch ist seine Macht im
Streit mit anderen vorletzten Mächten und insofern stehen wir
jetzt in *seinem* Reich, jenes letzte erwartend, aber eben erst
erwartend” ¹⁾. Deze „Sinn der Auferstehung Christi, der Sinn
des christlichen Glaubens” werd te Corinthe geloofend.

BARTH betoogt dan, hoe Paulus door op Christus als ἀπαρχή
te wijzen, de Corinthiërs tot de houding van het „erwarten”
terug wil brengen: „Hinter den undurchdringlichen Mauern
der kontingenten Wirklichkeit, vor der wir stehen und deren
nicht zu übersehendes Merkmal der Tod ist, steht und wartet
schon das neue wirkliche Leben, in Christo erschienen, aber
unser aller eigenes Leben.” Om nader aan te toonen, hoe men
op de juiste wijze dit „in Christo erschienen, neue wirkliche
Leben” bij Paulus te waardeeren heeft, stelt BARTH voorop:
„Die Offenbarung Gottes in Christus erkennen, heisst sich in
ihre *Verheissung*, nicht proleptisch in eine vermeintliche *Erfül-
lung* hineinstellen”, want: „Die *Parusie* Christi ist nichts *ande-
res*, zweites neben seiner Auferstehung, nur das endgültige

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, 1935, blz. 97, 98.

An-die-Oberfläche-Treten desselben unterirdischen Stromes, der in der Offenbarung erstmalig in der Zeit wahrnehmbar geworden, die *Erfüllung* dessen, was in der Zeit immer nur als *Verheissung* zu fassen ist." „Der jetzige Weltzustand, aber auch unser jetziges Verhältnis zu Gott, auch das christliche ist ein *Provisorium*" ¹⁾. „Der Irrtum der Korinther", is voor Paulus dan ook, volgens BARTHS opvatting, dat zij „das in Christo in der Welt geschehene als etwas Fertiges und in sich Befriedigendes" opvatten. „In Wirklichkeit", wil Paulus, volgens BARTH, zeggen: „ist es nur ein Anfang, ja nur eine Andeutung, Christus ist gekommen das Reich dem Vater zu übergeben", nà een overwinning op de God weerstrevende machten. „Wir müssen Christus in *Spannung* sehen zu allem in diesem Sinn Unklaren, nicht im Frieden damit." „Sein βασιλεύειν, seine Königsherrschaft, die Ausübung seiner Macht im Namen Gottes ist im vollen Gang." BARTH legt den nadruk op deze gedachte: „da ist keine Beruhigung, kein Befriedigtsein mit einem vorhandenen christlichen Zustand möglich." Op grond van vs. 25, δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρι οὗ θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ meent BARTH, dat Paulus van *geen* vrucht van Christus' opstanding gesproken wil zien, laat staan, dat hiervan genoten zou worden. „Wie Christus selbst seinen Feinden keine Ruhe gönnt, so kann es auch für die Christen im Schatten des Kommenden keine Sicherheit eines vermeintlichen Besitzes geben, wie sollte es auch, wo ihr Herr im Felde steht?" Het rijk van Christus is „*Episode*, das messianische Reich ist nicht ewig." „Dasz Gott alles in allem ist, das *ist* nicht wahr, das musz wahr *werden*"; „das Gott alles in allem" herbeizuführen, *das* ist Christi Sendung und Bedeutung". Dit waren naar Paulus' meening, volgens BARTH, de Corinthiërs vergeten; dáárom is hij toornig en roept hij hen tot den zin van het geloof terug en „von ihm also *alles* erwarten — aber wohl verstanden: von ihm *alles* *erwarten*, das ist der Sinn des Glaubens ²⁾.

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 98, 99.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 100, 101.

Van deze beteekenis van den „Sinn des Glaubens” uit komt, volgens BARTHS zienswijze, tot zijn recht hetgeen Paulus in vs. 29—34 schrijft. Wanneer „Glauben, im Reiche Christi stehen, heisst der *Auferstehung* warten”, dan geldt van het tegenovergestelde: „ein Christentum, das nicht *diesen* Sinn des Reiches Christi, d.h. des Reiches Gottes, d.h. der *Aufhebung des Todes* hat, ein solches Christentum ist Unsinn” ¹⁾. Dan „wird das Höchstchristliche wie das Halb- oder Unterchristliche”, met name de βαπτισμός ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, waarvan in vs. 29 sprake is, „leer und sinnlos, wenn nicht die Auferstehung sein Sinn und Inhalt ist”. „Ein Apostel sein im Sinn des Paulus hiesz eo ipso seine Existenz aufs Spiel gesetzt haben”, „heisst sich dem Tod zum Trotz zum Leben bekennen” ²⁾ leest BARTH als hetgeen wat Paulus in vs. 30—32 zeggen wil, en zonder de verwachting van opstanding der dooden is óók dit apostelschap van zijn zin beroofd. „In der Umgebung, in der Luft einer Weltanschauung, einer Einstellung zu Gott und Welt, in der die Auferstehung, in der die durch diesen Gedanken unzweideutig gemachte prinzipielle Einsicht von Gottes Wesen und Willen *fällt*, könnte der Ernst einer wirklichen Autorität, eines wirklichen Wollens *nicht* gedeihen” ³⁾; deze gevolgtrekking maakt BARTH uit hetgeen Paulus in vs. 32, 33 met zijn citaat van Menander bedoelt. Loochening van de gedachte der ἀνάστασις νεκρῶν moet z.i. eenerzijds tot zedenbederf, anderzijds tot ἀγνωσία θεοῦ leiden. Vanwege deze fatale consequentie roept Paulus met zijn vermaning ἐκνήψατε δικαίως καὶ μὴ ἁμαρτάνετε in vs. 34 tot *die* houding des geloofs terug, welke de opstanding der dooden verwachten blijft.

Ook in zijn verklaring van de pericope vs. 20—34 is BARTH van meening, dat de verwachting van de opstanding der dooden bij Paulus de waarde bepaalt van de opstanding van Christus. Op deze wijze ontleenen het leven en sterven der geloovigen

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, 1935, blz. 102.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 104, 105.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 107.

op aarde voor Paulus z.i. hun beteekenis aan het geloof in de *hoop* der ἀνάστασις νεκρῶν. Zonder deze verwachting heeft het bestaan van den Christen geen zin. „Der Sinn des Reiches Christi und also auch der Sinn des christlichen Glaubens erschöpft sich nie und nimmer in dem, was gegenwärtig und gegeben ist,” betoogt BARTH ¹⁾. De dood en de opstanding van Christus wijzen naar de opstanding der dooden; van hun op zichzelf staande heils-beteekenis kan op grond van hetgeen Paulus hier zeggen wil *niet* gesproken worden; dit is juist „der Irrtum der Korinther”; „das in Christo in der Welt Geschehene” is in werkelijkheid „nur ein Anfang, ja nur eine Andeutung” ²⁾. Hetgeen in Christus’ dood en opstanding zich voltrekt, is voor BARTHS gevoelens bij Paulus een uitbeelding van hetgeen geschieden zal, en op grond hiervan beteekent „Glauben, im Reiche Christi stehen” „der Auferstehung warten” ³⁾. In deze verwachting ziet Paulus, volgens BARTH, de Corinthiërs geplaatst (vs. 1, 2) en wekt hij hen wederom op deze verwachting trouw te zijn (vs. 58).

Op deze wijze hebben de dood en de opstanding van Christus ideologische en géén soteriologische beteekenis, en blijft het paraenetisch karakter van 1 Cor. XV gehandhaafd.

BARTHS verklaring berust op de volgende argumenten:

1°. Het οὐκ ἐν Χριστῷ ἐγγύςται ἐκ νεκρῶν beoogt *niet* den nadruk op de verrijzenis van Christus te leggen als uitgangspunt van hetgeen volgt, maar wil als uitgangspunt der openbaring naar voren brengen, dat God God is ⁴⁾.

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 102.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 100.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 102.

⁴⁾ K. BARTH noemt vs. 20—28 het positieve gedeelte van den geheelen excurs; op blz. 88 (Die Auferstehung der Toten³) betoogt hij: „Hier redet er positiv von dem *wirklichen* Sinn des christlichen Glaubens”; op blz. 98 laat hij dan uitkomen, waarin deze positiviteit bestaat: „Mit dem οὐκ ἐν, nun *ist* aber (v. 20) wendet sich Paulus mit einem energischen Ruck von der als unhaltbar erkannten Situation, die bei Ignorierung der Offenbarung entstehen musz, ab, dieser selbst zu. Ist Gott Gott, . . . dann ist

2°. In vs. 28 moet *καί* voor *αὐτός* geschrapd worden en is het wenschelijk, dat de bijzin *ἵνα ἢ ὁ θεὸς πάντα ἐν πᾶσι* niet afhankelijk gemaakt wordt van *ὑποταγῆσεται* maar van *τῷ ὑποτάξαντι*. Het *καί* „stammt aus der falschen Auffassung der Stelle, als ob die Unterwerfung auch des Sohnes das sei, was Paulus hier sagen wolle, während er sagen will: das Reich des Sohnes hat dann sein Ende erreicht.”

De combinatie van de *ἵνα*-zin met *ὑποτάξαντι* is daarom wenschelijk, omdat zij het vermoeden voorkomt, dat Paulus eene „eschatologische Mythologie” ontwikkelen wil ¹⁾.

3°. In 2 Cor. 4 : 12 heeft men „die erläuterende Parallele” om te begrijpen, wat Paulus in vs. 31 zeggen wil.

Tegen BARTHS zienswijze is het volgende aan te voeren:

1°. Wanneer BARTH de beteekenis van *ἀπαρχή* in het O.T. op deze wijze weergeeft: „Gott fordert *diesen* Teil der Ernte für sich und gibt dadurch zu erkennen, dasz auch der übrige Teil, das *Ganze* ihm gehört” ²⁾, dan blijkt de juistheid hiervan, wanneer wij Exod. 23 : 19 *וְיָדָהּ אֱלֹהֶיךָ בֵּית יְהוָה אֲדָמְתֶךָ תְּבִיא בֵּית יְהוָה* LXX: *τὰς ἀπαρχὰς τῶν πρωτογεννημάτων τῆς γῆς σου εἰσολύσεις εἰς τὸν οἶκον κυρίου τοῦ θεοῦ σου* en Lev. 23 : 10 ³⁾ lezen.

umgekeert die Auferstehung die Lösung, das Hoffnungslicht das auf diese Situation fällt.” Men vraagt sich af, waarom BARTH slechts spreekt van „die Auferstehung” en niet van „die Auferstehung” van Christus. Het wordt niet duidelijk, waarin het positieve dezer pericope bestaat, waar alles blijft staan in het teken der verwachting.

¹⁾ Volledigheidshalve moet hieraan worden toegevoegd, dat BARTH in vs. 27 het *δῆλον* *ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα* tusschen haakjes zet (zie Auferstehung der Toten³, blz. 97). Zoowel de wijzigingen in vs. 28 als de voorgestelde lezing in vs. 27, 28 dienen BARTH om aan vs. 20–34 een teleologische en eschatologische beteekenis te ontnemen.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 98.

³⁾ In Lev. 23 : 10b, „leest men, dat Israël de *רֵאשִׁית קְצִירְכֶם* aan den priester moet brengen; deze zal het bewegen voor het aangezicht des Heeren *לְרִצְוָנְכֶם*, wat de LXX met *δεχτὸν ὑμῖν* vertaalt. W. J. DE WILDE: Leviticus (Tekst en Uitleg, Wolters Groningen, 1937 blz. 55) vertaalt: „opdat gij genade ontvangt.”

Maar gaat BARTH de beteekenis van ἀπαρχή op de verbinding Χριστός, ἀπαρχή τῶν κεκοιμημένων toepassen, dan betoogt hij, dat Paulus hiermee zeggen wil: „Das ist unsere hoffnung, der Sinn der Auferstehung Jesu besteht darin, dasz Auferstehung der göttliche Horizont auch unseres Daseins ist.” Hoe sterk het voorwerp der verwachting, nl. „Totenauferstehung”, de beteekenis van de opstanding van Christus bepaalt, blijkt uit zijn conclusie: „Die Offenbarung Gottes in Christus erkennen, heiszt sich in *ihre Verheissung*, nicht proleptisch in eine vermeintliche *Erfüllung* hineinstellen”. Op deze wijze bepaalt de verwachting van de opstanding der dooden de beteekenis van Christus als ἀπαρχή. De ἀπαρχή laat bij een dergelijke verklaring zich in geen enkel opzicht meer bepalend gelden tegen over het geheel. „Das in Christo in der Welt Geschehene” is een begin, „ja nur eine Andeutung” en niet meer volgens BARTH. Dit is in tegenspraak met de beteekenis, welke de ἀπαρχαί in het O.T. hadden. In Num. 18 : 29 schrijft de wet voor: מְכַל מִתְּנִיחֶם לַאֲתֹרֵמוֹ אֶת כָּל־תְּרוֹמַת יְהוָה מִכָּל־חֲלָבֹו אֶת־מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ LXX: ἀπό πάντων τῶν δομάτων ὑμῶν ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα κυρίῳ ἢ ἀπό πάντων τῶν ἀπαρχῶν τὸ ἡγιασμένον ἀπ’ αὐτοῦ. Het beste, de חֲלָב kan slechts als ἀπαρχή dienen¹⁾. Deze deelen zijn de רִאשִׁית, waarvan elders in de ceremonieele geboden sprake is²⁾. In de Septuagint wordt ook de offerhandeling zelf: nl. de תְּרוֹמָה met ἀπαρχή vertaald³⁾. Hieruit mag worden opgemaakt, dat oorspronkelijk de

¹⁾ Zie ook Num. 18 : 12, 29, 30.

²⁾ Het woord wordt 18 x in de LXX met ἀπαρχή vertaald.

³⁾ Ἀπαρχή in de beteekenis van offerhandeling of offer komt als vertaling van תְּרוֹמָה 41 x in de LXX voor; dezelfde beteekenis heeft ἀπαρχή in Exod. 38 : 24 (LXX Exod. 39 : 1) als vertaling van תְּנוּפָה. In Deut. 12 : 6 wijst ἀπαρχή in de LXX op een bepaald, verplicht offer der מַעֲשֵׂה. In Ezech. 20 : 31 is ἐν ταῖς ἀπαρχαῖς τῶν δομάτων vertaling van וּבִשְׂאֵת מִתְּנִיחֶם, waar ἀπαρχή eveneens de offerhandeling aanduidt. In Num. 18 : 1 bedoelt het gebruik van ἀπαρχή als vertaling van עֶזְרָא הַמִּקְדָּשׁ in dit verband aan te wijzen, dat den priesters het eerst de straf bij ontheiliging van den eeredienst treft. Men raadplege het artikel van DELLING in het *Theologisches Wörterbuch zum N.T.* Bnd I, 1933, blz. 483.

ἀπαρχή als deel van het geheel juist een bijzondere kwaliteit bezat, en daarvan dient onderscheiden te worden. Hiermee komt de conclusie van BARTH niet overeen, welke deze onderscheiding verwaarloost.

Uit Rom. 11 : 16^a, εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα blijkt, dat Paulus, op grond van hetgeen hij in Num. 15 : 17—21 leest, de eigenschap, welke de eersteling als onderdeel bezit, voor het geheel bepalend acht ¹⁾). Op deze wijze beschouwt hij in Rom. 16 : 5 Epénetus en in 1 Cor. 16 : 15 het huis van Stephanus, welke als bekeerden voor hem een belofte zijn ten opzichte van Klein-Azië en Achaia. Evenzeer komt BARTH's gevolgtrekking met de bedoeling, welke Paulus met het gebruik van ἀπαρχή beoogt, in strijd ²⁾).

De ἀπαρχή is niet „een”, maar zij is „het” deel, waardoor men tot het geheel komt. Wanneer men den juisten zin van ἀπαρχή op de uitspraak van vs. 20 toepast, dan *moet* men het feit, dat Christus verreen is, *onderscheiden* van de opstanding der dooden, welke men verwacht. De opstanding van Christus is het punt, vanwaaruit men houvast krijgt ten opzichte van de belofte der „Totenaufstehung”; zij vormt onmiskenbaar een garantie voor de geloovigen in hun verwachting.

2°. Paulus zegt in Rom. 4 : 25, dat Christus, die „παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν”, „ἡγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν”, en in Rom. 5 : 10, dat, aangezien wij met God διὰ

¹⁾ Men zie de hiermee overeenkomende opvatting van DELLING in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T.”, Bnd I (1933), blz. 484: „die „Erstlinge” des Glaubens (etwa Abraham) garantieren durch ihre Zugehörigkeit zum jüdischen Volke, dass dieses als Ganze (τὸ φύραμα) seine bevorzugte Rolle im göttlichen Heilsplan behält.”

²⁾ Een gelijkkluidende opvatting over de beteekenis van ἀπαρχή vindt men in het artikel van DELLING in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T.”, Bnd I blz. 484. over de beteekenis van ἀπαρχή bij Paulus in Rom. 11 : 16; Rom. 16 : 15, 1 Cor. 16 : 15; Rom. 8 : 23; 1 Cor. 15 : 20, 23; de conclusie is ten opzichte van de laatste uitspraak: „Christus ist als *Erster* auferweckt.”

τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ verzoend zijn, „πολλῶ μᾶλλον καταλλα-
γέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. In Rom. 8 : 34 verwijst
hij hem, die vraagt: τίς ὁ κατακρινῶν; naar de verkondiging:
„Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ ἀποθανών, μᾶλλον δὲ ἐγερθεὶς.” Uit deze loci
blijkt, dat voor Paulus, ook al komt de δικαίωσις en σωτηρία ¹⁾
der geloovigen eerst in de parousia tot openbaring, de garantie
van het heil des Heeren in de opstanding van Christus ver-
ankerd ligt. Spreekt Paulus in Efez. 1 : 19, 20 uit, dat God de
ἐνέργεια τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, welke zich in de geloovigen
gelden laat, in Christus ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν heeft doen wer-
ken (ἐνήργηκεν), dan blijkt daarenboven, dat wie in Christus
gelooft niet alleen Hem toebehoort, maar tevens *beheerscht*
wordt door de kracht, welke van Hem, den Verrezen Heer,
uitgaat ²⁾.

Wat nu de verhouding van Christus tot de ἀρχαί ³⁾, ἐξου-

¹⁾ Zie ook de belofte in Rom. 10 : 9 uitgesproken: „ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς
ἐν τῷ στόματί σου κύριον Ἰησοῦν, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ θεὸς
αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ.

²⁾ Wanneer Paulus in Rom. 7 : 4 zegt: „ὥστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς
ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς
ἐτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ.” en in Fil.
3 : 10 uitspreekt, dat het kennen van Christus τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως
αὐτοῦ insluit, dan vinden wij hier dezelfde gedachte terug. Op grond hier-
van is vanzelfsprekend, hetgeen wij lezen in Rom. 6 : 4, συνετάφημεν οὖν
αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ
νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρὸς, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περι-
πατήσωμεν.

³⁾ Over de beteekenis van ἀρχή raadplege men het artikel van DELLING
in het *Theologisches Wörterbuch zum N.T.*, Bnd I blz. 477—483. BARTH, die
πᾶσαν ἀρχὴν vertaalt met „allen (eigenen) Ursprung” (Auferstehung Toten³,
blz. 96) laat na van deze vertaling een nadere verklaring te geven. Volgens
genoemd artikel beteekent ἀρχή in de LXX 1e. „in der Mehrzahl der Fälle
den (zeitlichen) Anfang . . . stereotyp. gelegentlich die *Urzeit*; ziemlich
selten wird es räumlich gebraucht”. „2e. Ziemlich häufig ist ἀρχή *Herr-
schaft, Macht(stellung)*”, (blz. 479). In het N.T. komt ἀρχή eveneens in de
beteekenis „Anfang” voor, maar dan door praeposities voorafgegaan.
„Im Sinne von *Herrschaft, Gewalt* begegnet ἀρχή im N.T. immer (ausser
Jd. 6) in *Parallele* mit ἐξουσία” (blz. 481). Op grond hiervan is de beteeke-

σία ¹⁾ en δυνάμεις ²⁾ betreft, over wier καταργεῖν ³⁾ door Christus in 1 Cor. 15 : 24, 25 gesproken wordt, in Ef. 1 : 20, 21 zegt Paulus, dat God Christus na Zijn opwekking aan Zijn rechterhand

nis, welke BARTHS vertaling aan ἀρχή toekent, onwaarschijnlijk. Haar temporeele beteekenis verhindert ἀρχή met „eigenen Ursprung” in den zin van „Urmacht” te vertalen. Op blz. 478 wordt in genoemd artikel opgemerkt: „Die grösste Rolle spielt der Begriff ἀρχή im philosophischen Sprachgebrauch in der Kosmophysik. Dort bezeichnet er den (die) materiellen Urstoff(e). Allmählich setzt sich aber dafür die Bezeichnung στοιχεῖον durch.” Mogelijk ontleent BARTH hieraan zijn vertaling.

¹⁾ Men raadplege voor een volledig overzicht van de beteekenis van ἐξουσία het artikel van BEHM in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T.” Bnd II, 1935, blz. 559–571. In dit artikel wordt op blz. 568 opgemerkt, dat het N.T. „einen besonderen Gebrauch von ἐξουσία zeigt”, „indem damit „Mächte” überirdischer Art bezeichnet werden, meist in Verbindung mit ἀρχαί, δυνάμεις, κυριότητες. Met nadruk wordt het specifiek Nieuwtestamentisch karakter dezer beteekenis van ἀρχαί en ἐξουσία betoogt: „Die Ausdrücke ἀρχαί und ἐξουσία in dieser Verwendung begegnen nicht im Hellenismus, auch in der heidnischen Gnosis nicht. Auch wo sie anzuwenden gewesen wären, fehlen sie.”

Ten opzichte van een verschil in beteekenis, dat tusschen beide woorden bestaan kan, wordt opgemerkt: „Die beiden Namen ἐξουσία und ἀρχαί auseinanderzuhalten und auf verschiedene Funktionen zweier Gruppen von Mächten zu verteilen, ist nicht möglich, da weder das N.T. weder die Parallelen irgend etwas in dieser Richtung andeuten. Es sind verschiedene Ausdrücke für mindestens verwandte Dinge. Wohl könnte es richtig sein θρόνοι und κυριότητες als in Gottes unmittelbarer Nähe stehend zu scheiden von ἀρχαί und ἐξουσία, die mit der geschaffenen Kreatur zusammenhängen, doch wird sich nur schwer Sicherheit erreichen zu lassen (blz. 569, 570). DELLING in zijn artikel Ἀρχή in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T.” Bnd. I, merkt op blz. 482 ten opzichte van het wezen der ἀρχαί op: „Sie sind Geistwesen (Ef. 6 : 12), nach Rom. 8 : 38 mit den Engeln verwandt, . . . ursprünglich im Schöpfungsplan als gute Geister vorgesehen und als solche geschaffen (Col. 1 : 16); zij bevinden zich in de ἐπουράνια „die niederste Region der verschiedenen Himmelssphären” . . . „von der in diese Welt σκότος ausgeht (Ef. 6 : 12).” Ἀρχαί en ἐξουσία laten zich als kosmische machten typeeren.

²⁾ In het artikel δύναιμι/δύναμις in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T.” II, blz. 308, merkt GRUNDMANN bij de bespreking van καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται (Matth. 24 : 29) van het wezen van deze δυνάμεις op: „Es ist ein müsziger Streit, der darum geführt wird, ob es sich

heeft doen zitten ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος κ.τ.λ. Volgens Phil. 2 : 8—11 berust deze verhooring van Christus op Zijn gehoorzaamheid (ὑπήκοος) μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. In Col. 2 : 14, 15¹⁾ zegt Paulus,

hier om Engelmachten of om kosmische Machten handelt." Wat het al of niet anti-goddelijk karakter der ἀρχαί, ἐξουσίαι δυνάμεις betreft, merkt BEHM op (Theologisches Wörterbuch zum N.T. Bnd II, blz. 570): „Als Mächte der geschaffenen Welt nehmen sie an dem Doppelcharakter der Welt teil, repräsentieren also einerseits die „sarkische" Seite der gefallenen Schöpfung mit all ihrer den Menschen verführenden und versklavenden Macht, und gehören andererseits doch zu der Schöpfung, die ἐν Χριστῷ und εἰς Χριστόν, Kol. 1, 15f. geschaffen ist." Evenzoo wijst DELLING er op (Theologisches Wörterbuch zum N.T., Bnd I, blz. 482), dat de ἀρχαί „ursprünglich im Schöpfungsplan als gute Geister vorgesehen und als solche geschaffen" zijn, maar tevens „auch hinter allen sittlichen Anfechtungen" staande. Ook GRUNDMANN spreekt van de „Doppelheit" van het karakter der δυνάμεις (Theologisches Wörterbuch zum N.T., Bnd II, blz. 308). Op grond hiervan is de conclusie in „The International Critical Commentary I Corinthians", blz. 355, juist, ten opzichte van het karakter dezer cosmische machten, wanneer er op gewezen wordt, dat de context „decide" in deze „Here they are evil . . ."

³⁾ (blz. 60) Καταργεῖν komt in de LXX slechts 4 x voor, nl. in II Esdras 4 : 21, 23; 5 : 5; 6 : 8 als vertaling het Arameesche כִּלְּקַ וְהָאֵלֹהִים en heeft de beteekenis van „beletten" in werkzaamheden. In Rom. 3 : 31 wordt νόμον οὖν καταργούμεν geplaatst tegenover νόμον ἱστανόμεν en blijkt, dat καταργεῖν voor Paulus de beteekenis „buiten werking stellen" moet hebben. Deze beteekenis heeft dit verbum ook in Rom. 3 : 3; 4 : 14; 6 : 6; 7 : 2, 6; 1 Cor. 1 : 28; 13 : 8, 10, 11; 2 Cor. 3 : 14; Gal. 3 : 17; 5 : 4, 11; Ef. 2 : 15; 2 Tim. 1 : 10. In 1 Cor. 2 : 6 spreekt Paulus uit, dat dit „buiten werking gesteld worden" het deel wordt van de ἀρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, waarmede de ἀρχαί, ἐξουσίαι en δυνάμεις bedoeld zijn. Uit 1 Cor. 6 : 13 blijkt uit het καταργεῖν van de κοιλία en de βρώματα, dat voor Paulus καταργεῖν de beteekenis „vernietigen" krijgt. Deze beteekenis is ook in 1 Cor. 15 : 24, 26; 2 Thess. 2 : 8 van toepassing. Dit is eveneens de zienswijze van DELLING in zijn artikel ἀρχή in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T." Bnd I, blz. 454: „Die (z.T.) vorläufige Auszerwirkungsetzung der feindlich dämonischen Gewalten und des sarkischen Menschen endet natürlich einmal mit der völligen Vernichtung bei der Parusie."

¹⁾ De volledige uitspraak van Col. 2 : 14, 15 luidt: ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν ὃ ἦν ὑπεραντίον ἡμῶν, καὶ αὐτὸ ἤρκεν ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ· ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξου-

dat God in den kruisdood van Christus niet alleen de beschuldiging tegen de gemeente te niet gedaan heeft, maar ook in Hem over de ἀρχαί en ἐξουσίαι, welke Hij in Zijn sterven tot openbaring bracht, heeft gezegevierd. De beslechting van den strijd van Christus tegen de ἀρχαί, ἐξουσίαι en δυνάμεις is in den kruisdood van Christus voltrokken; zij kwam in Zijne opstanding en komt in Zijn verrezen zijn tot openbaring. Eerst in de parousia zal de volkomenheid dezer overwinning aan den dag treden. GRUNDMANN¹⁾ in zijn artikel δύναμις, δυνάμις in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T.” beschouwt evenzoo de ontwikkeling van den strijd van Christus met deze machten, zooals wij haar bij Paulus vermeld vinden: „Ihre Entmachtung vollzieht sich mit der kosmischen Katastrophe. Diese Entmachtung der δυνάμεις ist aber schon erfolgt mit Auferstehung und Erhöhung des Christus Jesus. Nur ihre öffentliche Entmachtung erfolgt mit der öffentlichen Machtergreifung des Christus in seiner Wiederkunft.” Op grond van Christus’ overwicht op deze machten kan Paulus in Rom. 8 : 38, 39 den geloovigen in het *heden* verzekeren, dat zij, die volgens zijn zeggen in Ef. 6 : 12 hun eigenlijke vijanden²⁾ zijn, hen niet meer schaden kunnen.

Wanneer Paulus in Rom. 6 : 9 zegt, dat Christus, opgewekt

σίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ. Het subject van de participia aoristi is God, het onderwerp van συνεζωοποίησεν in vs. 13; zie: H. LIETZMANN, Handbuch z. N.T. An die Kolosser, 1923, blz. 81, 82; EWALD (Th. ZAHN, Kommentar zu N.T. 1910 Bnd X), Die Briefe des Paulus an die Colosser enz., blz. 377—389; VAN NES, Tekst en Uitleg, blz. 107. Voor de beteekenis van δειγματίζω raadplege men het artikel van SCHLIER in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T.”, Bnd II, 1935, blz. 31, 32. ἐν αὐτῷ wordt niet reflexief opgevat; CALVIJN betreft het op het kruis van Christus en vat het instrumentaal op, al acht hij de lezing ἐν αὐτῷ mogelijk; zie CALVINI in N.T. Epistolae commentarii, Vol. VI, P. secunda A. THOLUCK, 1834, blz. 245. „Quod enim de Christo frigide esset dictum, concinne ad crucem refertur.”

¹⁾ Theologisches Wörterbuch zum N.T., Bnd II, blz. 308.

²⁾ Ef. 6 : 12, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.

van de dooden, οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει, en in 2 Tim. 1 : 10, wanneer hij op de roeping van de gemeente en den oorsprong van zijn apostelschap wijst, van Christus Jezus opmerkt καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον φωτίσαντος δὲ ζῶν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου, dan blijkt, dat wat van Christus' overmacht op de ἀρχαί, ἐξουσίαι en δυνάμεις geldt, ook van toepassing is op de heerschappij van Christus over den dood, die in 1 Cor. 15 : 26 als ἔσχατος ἐχθρός gepersonifieerd wordt ¹⁾. In Rom. 5 : 15—21 toont Paulus aan, wanneer hij de heerschappij van den dood τῷ τοῦ ἐνὸς παραπτώματι διὰ τοῦ ἐνὸς plaatst tegenover de heerschappij van de χάρις διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν dat zij, die τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης verkregen hebben, daarom πολλῷ μᾶλλον ἐν ζωῇ βασιλεύουσιν διὰ τοῦ ἐνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ. Op grond van de verkregen genade, welke in Jezus Christus is, is voor hen het koninkrijk ἐν ζωῇ weggelegd. Zoo blijkt uit Rom. 5 : 15—21; 6 : 9, 10 ²⁾; 2 Tim. 1 : 10 dat Christus in Zijn sterven en opstanding de macht

¹⁾ Uit het βασιλεύειν van den dood, waarvan in Rom. 5 : 14a, 17 sprake is, blijkt, dat voor Paulus de θάνατος een persoon is, welke een machtsfeer heeft; toch treedt hij op krachtens de overtreding, welke begaan is. Zijn daemonisch karakter, waarvan in 1 Cor. 15 : 26 gesproken wordt, wordt sterker in Hebr. 2 : 14 geaccentueerd, waar van den duivel gezegd wordt τὸν τὸ κράτος ἔχοντα θανάτου.

DIDYMUS VAN ALEXANDRIË (Dr. K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, 1933, blz. 8) neemt de personificatie van den dood zonder meer over en typeert den dood als ὁ ἀρχίκακος.

THEODORUS VAN MOPSUESTIA (K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 194) verklaart bij zijn overname der personificatie het optreden van dezen κοινὸς ἀνθρώπων ἐχθρός als het gevolg van de activiteit van de zonde of van den Booze, welken hij als den ἀόρατος θάνατος typeert. Op dit verband wijst ook JOH. CHRYSOSTOMUS in Homil. XXXIX 8° (J. P. MIGNE, Patrologiae Graecae Tomus LXI, 1862, Kol. 337): „Πῶς ἔσχατος, Μετὰ πάντας, μετὰ τὸν διάβολον, μετὰ τὰ ἄλλα ἅπαντα. Ook BULTMANN in zijn artikel θάνατος (Theologisches Wörterbuch zum N.T., Bnd III, 1938, blz. 13—21. Der Todesbegriff des N.T.) merkt op, dat in 1 Cor. 15 : 26 de dood „als dämonische Person aufgefasst wird“ (blz. 14).

²⁾ In Rom. 6 : 10 zegt Paulus, dat Christus, Die τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν

van den dood gebroken heeft, al mag de overwinning, waarvan niet alleen in 1 Cor. 15 : 26, maar ook in vs. 54, 55 sprake is, eerst bij de parousia aan den dag treden. Het τῷ δὲ θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νίκος διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ van vs. 57 bevestigt deze zienswijze.

Naast de beteekenis van Christus' opstanding als openbaring van Zijn overmacht over de machten en den dood, moet in verband met 1 Cor. 15 : 28 nog gesproken worden over *het verband tusschen de heerschappij van Christus en van God.*

In Ef. 1 : 20—23 zegt Paulus, in verband met de overmacht van Christus op allerlei macht en heerschappij, dat God, Die Christus uit de dooden opgewekt en aan Zijne rechterhand heeft doen zitten, καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκεν κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶν τὸ σῶμα αὐτοῦ. Krachtens Zijne verheffing tot Hoofd der Gemeente gaat de heerschappij van Christus boven alle dingen uit, en zijn Hem alle dingen onderworpen. Spreekt Paulus in Col 1 : 15—20 eveneens van Christus als ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, τῆς ἐκκλησίας, dan komt hetgeen in Ef. 1 : 20—23 over de superioriteit van Christus over alle dingen gezegd werd, ook daar naar voren en vindt dáár een nadere argumenteering.

Eenerzijds wijst Paulus in Col. 1 : 15—20 op Christus als πρωτότοκος πάσης κτίσεως, want ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. en aangezien τὰ πάντα δι' αὐτοῦ is, zoo is het ook εἰς αὐτὸν geschapen. Anderzijds wijst hij op Christus als ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεφρῶν, door wien God beoogt te openbaren, dat (ἵνα) Christus γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων. De verheffing van Christus ὑπὲρ τὰ πάντα, waarvan Paulus in Ef. 1 : 24 spreekt, treedt het eerst bijgevolg in Zijn opstanding aan het licht ¹⁾). Van deze ver-

ἐφάπαξ, ζῇ τῷ θεῷ. In de verrijzenis van Christus rust voor het heden een levenssfeer, waarin de dood afgedaan heeft.

¹⁾ In Fil. 2 : 6 spreekt Paulus van τὸ εἶναι ἴσα θεῷ van Christus, δὲ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, in Ef. 1 : 23 typeert hij Hem als τὸ πλήρωμα τοῦ

heffing als uitvloeisel van den Raad Gods spreekt Paulus in Ef. 1 : 9, 10, wanneer hij naar aanleiding van Gods εὐδοκία opmerkt: „ἦν προέθετο ἐν αὐτῷ εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.”

In Ef. 1 : 10 spreekt Paulus van een ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα in den Christus, in Col. 1 : 16 van een geschapen zijn van τὰ πάντα εἰς Χριστόν. In Ef. 4 : 10 zegt hij, dat het doel van Christus' nederdaling en hemelvaart is, dat Hij πληρώσῃ τὰ πάντα. Daarnaast zegt hij in 1 Cor. 8 : 6: ἀλλ' ἡμῖν εἰς θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν en in Rom. 11 : 36 heet het van God „ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν τὰ πάντα. Spreekt Paulus in Ef. 1 : 10; 4 : 10, Col. 1 : 16 van de Christocratie, in 1 Cor. 8 : 6, Rom. 11 : 36 doelt hij op de ongerepte theocratie, waarop alle dingen uitloopen.

Op grond hiervan moet aangenomen worden, dat Paulus niet alleen het einde van het Rijk van Christus leert, als „die Zeit der Hoffnung, die wohl Hoffnung, aber eben *nur Hoffnung* ist”, zooals BARTH deze periode typeert, maar dat hij ook verwacht, dat de Zoon Zich krachtens Zijn verkregen macht God en den Vader zal onderwerpen. Bijgevolg is het onjuist van BARTH te betoogen, dat Paulus in vs. 24—28 zeggen wilde: „das Reich des Sohnes hat dann sein Ende erreicht.” De „onderwerping” van den Zoon aan God en den Vader is als τέλος van de werking van Christus in den gedachtengang van Paulus veeleer vanzelfsprekend ¹⁾.

τὰ πάντα ἐν πᾶσιν πληρουμένου, en in Col. 2 : 9 zegt hij, dat ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. Deze wezensgelijkheid van Christus met God komt in Zijne verheffing tot κεφαλὴ en het ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύειν krachtens Zijn opstanding tot openbaring.

¹⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten^a 1935, blz. 97, legt alleen den nadruk op het tijdelijk karakter van het rijk van Christus en laat daardoor na het positief verband tusschen het rijk van Christus en het rijk van God, den Vader te laten uitkomen. Dit doet Paulus door van het παραδίδοναι in vs. 24 en het ὑποτάσσασθαι van Christus aan God in vs. 28 te spreken.

Uit Paulus' brieven blijkt, dat de beteekenis van de opstanding van Christus grondig van die van de opstanding der dooden behoort onderscheiden te worden. Christus als ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων vertegenwoordigt méér dan een begin, dan eene „Andeutung” van het Rijk Gods. De waarde van de opstanding van Christus laat zich niet uit de beteekenis van de ἀνάστασις νεκρῶν verstaan. De opstanding van Christus beteekent voor de geloovigen de verzekering, dat Christus in beginsel *hierdoor* de Gode vijandige machten overwonnen heeft en den dood de nederlaag heeft berokkend; Zijne heerschappij over alle dingen is in het *heden* verzekerd. In de verrijzenis van Christus worden de geloovigen dagelijks door Zijn Geest verzekerd deel uit te maken van de nieuwe Schepping. Christus' ἀνάστασις maakt dàt deel der „Totenaufstehung” uit, waar-dóór deze laatste verwacht wordt, en men van de realiseering dezer verwachting zeker kan zijn.

Deze conclusie, waartoe het onderzoek m.i. leiden moet, staat lijnrecht tegenover hetgeen BARTH aannam ten behoeve zijner exegese.

3°. Wanneer BARTH in vs. 27^b δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα tusschen gedachte-streepen plaatst, en in vs. 28 het ἵνα ὁ θεὸς πάντα ἐν πᾶσιν van τῷ ὑποτάξαντι en niet van ὑποταγῆσεται afhankelijk doet zijn ¹⁾, dan berust deze lezing op het gevoelen, dat Paulus het provisorisch karakter van het rijk van Christus wil laten uitkomen. Het bezwaar tegen de zinsconstructie in vs. 28, welke trouwens onwaarschijnlijk is, bestaat hierin, dat *zakelijkerwijze* de teleologische gedachte, welke in het ὑποταγῆσεται gelegen is, niet te verwaarloozen valt; de strekking van hetgeen in vs. 28 gezegd wordt, blijft óók bij BARTH's zinsconstructie naar een positief doel vragen ²⁾. Hieraan beantwoordt de mededeeling, dat de Zoon

¹⁾ Zie BARTH's vertaling op blz. 96, en zijn verklaring op blz. 97 van „Die Auferstehung der Toten”.

²⁾ PH. BACHMANN, Der erste Brief des Paulus an die Korinther³, 1921 Bnd

Zich den Vader onderwerpen zal, opdat God alle dingen vervullen zal.

Onaanvaardbaar is echter BARTHS meening omtrent het interpolair karakter van καὶ voor αὐτός in vs. 28. Deze onderstelde interpolatie berust volgens hem op de „falsche Auffassung der Stelle, als ob die Unterwerfung auch des Sohnes das sei, was Paulus hier sagen wolle, während er sagen will: das Reich des Sohnes hat dann sein Ende erreicht” ¹⁾. Al wordt καὶ in κ, A. gelezen en is de mogelijkheid van „interpolatie” niet uitgesloten, zij kan ten doel hebben „den Eindruck des Unregelmässigen und Harten” weg te nemen. Dit is b.v. BACHMANNS opvatting ²⁾.

VII, p. 448, acht de verbinding van ἵνα ἡ met ὑποτάξαντι „unmöglich”: 1. es müsste dann, damit von der Unterordnung aller Dinge unter den Sohn aus jenes Ziel ἵνα erreicht würde, doch immer ein dem in ὑποταγήσεται ausgedrückten ähnlicher Gedanke eingeschaltet werden; *sachlich* käme man also über die Verbindung von ὑποταγήσεται mit ἵνα etc. doch nicht hinweg; 2. es wäre dann zwar alles dem entscheidenden Schluszeignis Vorausgehende nach seinem Zwecke bestimmt, dieses selbst aber nur kausal durch τῷ ὑποτάξαντι etc., nicht aber teleologisch begründet; damit würde dem Satze die stilistische und dem Gedanken die sachliche Abrundung fehlen, auf die es doch mit dem umfassenden θεός πάντα ἐν πᾶσι offenbar abgesehen ist.” JOH. WEISZ, Der erste Korintherbrief (5), 1910, blz. 361, betoogt: „weniger glücklich ist es, ἵνα von ὑποτάξαντι abhängig zu machen wegen der Wiederholung von ὁ θεός im Nachsatze.” Toch acht hij het-geen Paulus beoogt, van meer algemeene strekking: „darauf ist die Welt-geschiede angelegt, damit neigt sich dann freilich ἵνα stark nach der konsekutieven Seite hinüber, indem es dies von Gottes Weltleitung geplante Ergebnis vergegenwärtigt.” In de „*International Critical Commentary* I Corinthians³, 1914, blz. 358, wordt gezegd: „The ἵνα depends on ὑποταγήσεται not on τῷ ὑποτάξαντι.”

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 97.

²⁾ PH. BACHMANN, Der erster Brief des P. an die Korinther³, 1921, p. 447, opm. 2, „καὶ vor αὐτός hat die Übereinstimmung von B mit D. G. d.g. und dem älteren Syrer gegen sich. Ook in „*The International Critical Commentary* I Corinthians³, blz. 358, waar τότε καὶ αὐτός ὁ υἱός vertaald wordt met: „then shall even the Son himself. or . . . then shall the Son of His own free will” wordt toegegeven: „But the καὶ is of doubtful authority; BD. EFG. 17 and other witness omit.” JOH. WEISZ, Der erste Korintherbrief (5), blz. 360) merkt alleen op: „Mit vs. 28 wird die Schil-

BARTHS opvatting inzake de „interpolatie” van καὶ berust op zijn theologisch inzicht en komt uit den tekst zelf niet voort. Beoogt Paulus tevens op de onderwerping van den Zoon aan den Vader te wijzen, dan heeft dit καὶ wel degelijk goeden zin.

4°. Uit hetgeen in 2 Cor. 4 : 10—14 te lezen is, blijkt BARTHS citeering van vs. 12 ὥστε ὁ θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν als „die erläuternde Parallele” ¹⁾ van vs. 31, een eenzijdigheid te zijn. Op de overgave van het leven in den dood doelt met de meeste waarschijnlijkheid reeds Paulus in vs. 29 ²⁾ door te zinspelen op het gebruik van het βαπτίζεσθαι

derung der Endvorgänge zum Schlusz geführt. Sehr nachdrücklich τότε καὶ αὐτός ὁ υἱός der doch eine so erhabene Stellung und Aufgabe zugewiesen bekommen hatte.” Ook de schrapping van αὐτός beteekent nog geen bevestiging van BARTHS zienswijze.

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 105.

²⁾ Over de gewoonte van het „gedoopt worden voor de dooden” raadplege men H. LIETZMANN: An die Korinther I, II³, 1923, blz. 83. Uit het verzameld materiaal blijkt, dat deze gewoonte alleen bij de secten bestond. Zie ook het artikel van OEPKE in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T., Bnd I, 1933, blz. 540, die opmerkt: „Vielleicht spielt er gar nur auf einen ausserchristlichen Mysterienbrauch an”. K. BARTH meent ook, „daz Paulus hier in der Tat auf die Sitte der Vikariatstaufe anspielt und sie ohne Polemik dagegen als Beweismittel verwendet hat.” (BARTH, Die Auferst.³, blz. 103), doch staat gaarne open voor „eine befriedigende Erklärung” (blz. 104).

J. CALVIJN bestrijdt de meening van de kerkvaders Chrysostomus en Ambrosius, die dit gebruik bij de Corinthiërs wel een „morem . . . per-versum plenumque superstitionis” achten, maar toch meenen, dat Paulus hieraan argumenten tegen de loochenaars van de opstanding der dooden ontleende. CALVIJN zegt echter: „Ego vero, ut hoc credam, nullo modo adducor”. „Statim ergo audisset Paulus: Quid nos anili superstitione urges, quae nec tibi quidem probatur?” Hij vraagt: „Obsecro, an verisimile est, sacrilegium, quo Baptismus inquinaretur ac traheretur in abusum prorsus magicum, Apostolum protulisse vice argumenti, et non uno saltem verbulo notasse vitium?” en meent met een juist gebruik van den doop te doen te hebben, welke gevraagd werd door den „catechumenus, qui iam animo Christianam fidem amplexus erat, cernebat mortem tibi praesentem imminere, partem consolationis suae causa, partim in fratrum aedifica-

ὕπὲρ τῶν νεκρῶν ¹⁾), althans door het κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν, het καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω in vs. 30, en het ἐθνηριομάχησα in vs. 32^a. Het εἰς θάνατον παραδίδοσθαι der apostelen heeft volgens Paulus in 2 Cor. 4 : 11 plaats διὰ Ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν. Want wanneer Paulus

tionem." (CALVINI in N.T. commentatii Vol. V, Pars I, A. THOLUCK, 1834, blz. 453, 454). PH. BACHMANN, Der erste Brief des Paulus an die Korinther³, Bnd VII, blz. 451, meent, „daz es nicht um eine besondere Art von Taufe, sondern um die Taufe als allgemeine Christenübung handelt." Ook CALVIN is van deze meening geweest: „Aliquando putavi universalem Baptismi finem designatum hic fuisse a Paulo: neque enim Baptismi utilitas hac vita continetur" (zie boven, blz. 454). ALB. SCHWEITZER betoogt: „Die Probe auf das richtige Verständnis der paulinischen Sakramente, ist die Erklärung der rätselhaften Taufe für den Toten" (Die Mystik des Apostels Paulus, 1930, Tübingen, blz. 276). Hier leest SCHWEITZER het bewijs, van hetgeen hij op blz. 117 uitsprak, dat de gemeenschap met Christus „sich nicht im Momente des Gläubigwerdens und nicht durch den Glauben als solchen verwirklicht. Erst in der Taufe . . . kommt sie zu stande." „So", verklaart SCHWEITZER op blz. 278: „sind in der eschatologisch-sakramentalen Vorstellung der Taufe und in der eschatologischen Mystik des naturhaften Seins in Christo Gedanken gegeben, die eine Übernahme der Taufe zugleich für Tote als möglich und sinnvoll erscheinen lassen." Onbevredigend bij deze verklaring blijft het feit, dat dit gebruik van den Doop slechts bij de secten voortbestaan bleef, en uit het kerkelijk leven verdween.

¹⁾ Wanneer Paulus in Rom. 6 : 4, 5 van het συνετάφημεν met Christus διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, het σύμφυτοι . . . τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ spreekt, opdat ook wij evenals Christus uit de dooden opgewekt is, „ἐν καινότητι ζωῆς" zouden wandelen en aan een gelijke opstanding deel zouden krijgen, dan blijkt, dat Paulus met betrekking tot den Doop over den grond handelt, waarop de vernieuwing des levens en de belofte der opstanding rusten. Onloochenbaar is Christus' dood en opstanding hier van essentieel belang voor zijn betoog. In dit verband passen ook Gal. 3 : 27; Col. 2 : 12. Wat ook de beteekenis van het βαπτίζεσθαι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν mag zijn, dit gebruik wordt niet alleen „leer und sinnlos", wenn nicht die Auferstehung sein Sinn und Inhalt ist", zooals BARTH dit doet voorkomen. (Auferstehung der Toten³, blz. 104). Zie ook: F. W. GROSHUDE, Korte Verklaring der Heilige Schrift, De 1e brief aan de Corinthiërs, Kampen 1933, blz. 196—197: „niemand heeft er nog ooit een afdoende verklaring van weten te geven", H. PREISKER, Z.N.W. Jahrg. 23, 1924, blz. 298: 1 Kor. 15 : 29.

in 2 Cor. 4 : 14 uitspreekt, dat geloof en prediking uitgaan van de wetenschap, dat ὁ ἐγείρας τὸν κύριον Ἰησοῦν καὶ ἡμᾶς σὺν Ἰησοῦ ἐγερεῖ καὶ παραστήσει σὺν ὑμῖν, dan blijkt, dat de openbaring van de ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ in de Zijnen, die πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες zijn (vs. 10), haar oorsprong vindt in het verreezen zijn van Christus. Dit geeft aan het zich in den dood overgeven διὰ Ἰησοῦν een goeden zin. Bijgevolg is met betrekking tot het lijden der apostelen het verreezen zijn van Jezus Christus bij de verwachting van de ἀνάστασις νεκρῶν mede in geding ¹⁾. Dit geldt ook van de waar-schuwingen ²⁾, welke Paulus in vs. 32^b—34 voorhoudt, ook al leidt hij ze in met εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, en is eveneens van

¹⁾ Wanneer Paulus in Rom. 15 : 17, 18 zegt, dat hij καύχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ heeft, dan blijkt deze καύχησις elke gedachte aan eigen verdienste uit te sluiten, want hij voegt er aan toe: „οὐ γὰρ τολμήσω τι λαλεῖν ὧν οὐ κατεργάσατο Χριστὸς δι' ἐμοῦ. De oorzaak van het roemen ligt in de kracht van de genade, welke Christus verleent. Ook de oorzaak van τὸ καύχημα, welke de gemeente over Paulus heeft, berust volgens Fil. 1 : 26 ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ en den wederzijdschen roem welken apostel en gemeente in de parousia volgens 2 Cor. 1 : 14 in elkander hebben, kan bijgevolg geen grond in eigen verdienste hebben. Van de realiteit van de genadekracht als oorzaak der καύχησις spreekt ook het νῆ τὴν ὑμετέραν καύχησιν in 1 Cor. 15 : 31. In zijn artikel καυχᾶσθαι in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T.“, Bnd III, 1938, blz. 649, 651 merkt BULTMANN aangaande de beteekenis van het καυχᾶσθαι bij Paulus: „deshalb muss auch in dem καυχᾶσθαι ἐν τῷ θεῷ das Selbstvertrauen radikal ausgeschlossen sein, und es gibt nur ein legitimes καυχᾶσθαι ἐν τῷ θεῷ, nämlich das διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (R. 5, 11)“ en hij voegt er aan toe op blz. 651: „Pls weisz vielmehr, dasz die καύχησις, die ihm seine apostolische Wirksamkeit gibt, nur in dem begründet ist, was Christus durch ihn wirkt (Rom. 15, 17; 1 Cor. 15, 10). Er gewinnt nicht erst durch seine Missionserfolge Gottes Gnade, sondern umgekehrt!“

²⁾ Eerst het verreezen zijn van Christus doet de apostolische vermaning van kracht zijn, want in Rom. 6 : 10, 11 verklaart Paulus, dat de geloovigen krachtens het ζῆ τῷ θεῷ van Christus νεκροὺς μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ ζῶντας δὲ τῷ θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ; vandaar laat hij in vs. 12 de vermaning volgen: μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι εἰς τὸ ὑπακούειν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ. Op deze wijze is het duratief, niet aoristisch-ingressief karakter van den imperatief μὴ ἁμαρτάνετε te verklaren.

toepassing op de kennis Gods, waaraan het sommigen te Corinthe ontbreekt. Want wanneer hij in 2 Cor. 4 : 6 spreekt van de γνώσις τῆς δόξης van God, dan is deze ἐν προσώπῳ Χριστοῦ te verkrijgen ¹⁾).

Hieruit volgt, dat de hoop der opstanding nog niet de bereidheid tot lijden voortbrengt, zoomin als de erkenning van de ἀνάστασις νεκρῶν alleen en op zichzelf, zooals BARTH wil, tot de ware kennis Gods leidt. Eerst in Jezus Christus, den verreezen en verhoogden Heer, is de bron van kracht en de zuivere kennis van God aanwezig en leert men de ἀνάστασις verwachten.

Bij de weerlegging van BARTHS zienswijze wordt het duidelijk, dat het onmogelijk is, dat Paulus den zin van de opstanding van Christus alleen vanuit de hoop der ἀνάστασις νεκρῶν zou hebben verstaan. De beteekenis van Christus' opstanding dient wezenlijk onderscheiden te worden van die van de opstanding der dooden. Deze laatste ligt in het verreezen zijn van Christus verankerd. De verreezen Heer staat achter de verwachting dezer opstanding en Hij is tegenwoordig door Zijn Geest en genade, waardoor Hij in beproevingen des geloofs kracht geeft om op de belofte te blijven zien. Doordat Paulus laat uitkomen, dat niet alleen het Rijk van Christus een einde hebben zal, maar ook dat Hij Zijne heerschappij aan God en den Vader in zelfonderworpenheid ²⁾ overgeeft, legt hij er den nadruk op, dat

¹⁾ Men leze naast 1 Cor. 1 : 5; 2 Cor. 2 : 14; 6 : 6; 8 : 7; Fil. 3 : 8; ook Col. 2 : 2, 3, waar Paulus van de vertroosting in de ἐπίγνωσις τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ, Χριστοῦ spreekt; in Hem zijn πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι.

²⁾ Ὑποταγῆσεται kan passief en mediaal vertaald worden. In de LXX is in 1 Kron. 22 : 18 ὑπετάγη vertaling van de Ni שָׁבַע, vandaar van passieve beteekenis. In Ps. 36 : 7 (MT. Ps. 37 : 7, ook S.V.); 61 : 1, 6 (M.T. 62 : 2, 6 ook S.V.) zijn ὑποταγῆσεται, ὑποτάγηθι, vertaling van סָבַע, stil zijn, en deze vormen als media te verstaan. Dit is ook van toepassing op de beteekenis van ὑπετάγησαν in Ps. 59 : 10; 107 : 10 (M.T. 60 : 10; 108 : 10; evenzoo S.V.), waar de vertaling der LXX niet aan den tekst van de M.T. adaequaat is. A. T. ROBERTSON, A Grammar of the Greek N.T. in the

de kerk op aarde bij de *werkelijke* tegenwoordigheid van Jezus Christus leeft, totdat Hij komt. Om deze reden heeft al haar verwachting zich op Hem alleen te richten.

Ook de verklaring der Grieksche Kerk blijkt uit Paulus' woorden op te maken, dat in de opstanding van Christus voor hem de verwachting van de ἀνάστασις νεκρῶν rust. DIDYMUS VAN ALEXANDRIË schrijft¹⁾: ὡς πρὸ πάντων οὕσα ἡ Χριστοῦ ἀνάστασις, πρώτη ἔσται ἐν τιμῇ, en THEODORUS VAN MOPSUESTIA²⁾ merkt over Paulus' woorden ἀπαρχὴν μὲν τὸν Χριστὸν ἀναστήσεσθαι op: — καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐγγήγερται πρῶτος ἐκ νεκρῶν. JOH. CHRYSOSTOMOS zegt³⁾, dat Paulus ter bestrijding van hen, die δογματίζοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν laat zien πρῶτον ἐκ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ τοῦτο ἐργάζεται, terwijl hij accentueert, dat τὰ πράγματα, de opstanding der dooden betreffende, νῦν ἀναστάντος τοῦ Χριστοῦ ἔστηκεν ἔτι μετέωρα. Tevens wijst CHRYSOSTOMOS er op, dat Paulus in vs. 20—22 wil laten uitkomen, ὅτι περὶ σωμάτων ὁ λόγος αὐτῷ ἦν; daarom zoo vervolgt CHRYSOSTOMOS: ἵνα ἀξιόπιστον αὐτὸ ποιήσῃ, συνεχῶς

Light of historical Research⁴, 1919, blz. 356 merkt op „that fundamentally these so called second future passives are really future middles corresponding to active aorist; hij zegt op blz. 809 van dit ὑποταγῆσθαι „the passive may bear the middle force”; een regel is niet te geven: „The precise shade of the resultant meaning varies very greatly. The subject is represented as doing something for, to or by himself” en „each word and its context must determine the result”; zie ook blz. 819. J. H. MOULTON, A Grammar of N. T. Greek, Prolegomena⁵, 1919, blz. 163, bespreekt eveneens de onzekerheid, of wij in 1 Cor. 15 : 28 met een passivum of medium hebben te doen. Hij kiest voor de typeering: „middle in force”, „but without accepting the reflexive „subject himself”, which accentuates the difference between the identical ὑποταγῇ and ὑποταγῆσθαι; the neutral „be subject” explains both, and the context must decide the interpretation.”

¹⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, 1933, blz. 7.

²⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 194; dat deze uitspraak van THEODORUS VAN MOPSUESTIA zijn zou, heeft geen enkelen grond.

³⁾ Zie J. P. MIGNE, Patrologiae Graecae, 61, 1862 Kol. 339; JOH. CHRYSOSTOMOS, Ep. I ad Cor. Homil. XXXIX é.

τὸν Χριστὸν εἰς τὸ μέσον προφέρει, τὸν ἀναστάντα ἐν σαρκί ¹⁾. Deze zienswijze deelt ook SEVERIANUS VAN GABALA ²⁾.

CHRYSTOMUS blijkt door het citeeren van Rom. 6 : 4 verband te zien tusschen den dood van Christus en den Doop, waarin wij de gemeenschap met Zijn sterven doormaken, en hij wil daardoor tevens aantonen, omdat volgens Jezus' woord τοῦ γὰρ σῶμα ἀναστῆσαι πολλῶ μείζον τὸ ἁμαρτήματα ἀφανίσει, dat voor Paulus de belofte der opstanding allereerst in Christus' heilswerk verzekerd ligt ³⁾.

Wanneer DIDYMUS VAN ALEXANDRIË ⁴⁾ opmerkt πρὸς τε τὴν Ἑλλήνων μυθολογίαν τε καὶ ἀπάτην εἰρῇσθαι ταῦτα εἰπόντες τῶν φασκόντων πατραλοίας εἶναι θεούς, dan blijkt hij oog te hebben voor het belang van hetgeen Paulus over de zelfonderwerping van Christus aan den Vader in vs. 27, 28 zegt. Ook OECUMENIUS VAN TRYKKA ⁵⁾ meent, dat Paulus dit doel beoogde: „πρὸς γὰρ ἄνδρας ἀπὸ Ἑλλήνων πιστεύσαντας ἔγραψεν, οἱ δοξάζουσι τὸν Δία ἐπαναστάντα τῷ οἰκίῳ πατρὶ ἐξεῶσαι αὐτὸν τῆς βασιλείας”, zegt hij en voegt er aan toe: „οἰκειοποιεῖται γὰρ τὰ τοῦ υἱοῦ ὡς πατὴρ, καὶ πᾶν ὅπερ δύναται ὁ υἱός, τοῦτο εἰς τὸν πατέρα ἀνάγεται· αὐτὸς γὰρ αὐτῷ αἷτιος τοῦ δύνασθαι, ὁ γεννήσας αὐτὸν ἀχρόνως.”

SEVERIANUS VAN GABALA merkt in verband met de overgave van de heerschappij van Christus aan den Vader op: „ταύτην δὲ παραδιδούς τῷ πατρὶ οὐκ ἄλλότριος αὐτῆς ἔσται· συμβασιλεύει γὰρ ὁ υἱὸς τῷ πατρί,” daarmede wijzend op de harmonie van beide heerschappijen, welke tot in eeuwigheid zijn ⁶⁾. Ook PHOTIUS

¹⁾ J. P. MIGNE, Patrologiae Graecae, 61, col. 336, 337; Homil. XXXIX γ'.

²⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 274. SEVERIANUS merkt op: „ἐν τῷ Ἀδαμ οὖν ἀποθνήσκομεν, δηλονότι κατὰ τὸ σῶμα, καὶ ἐν τῷ Χριστῷ ζωοποιηθήσονται δηλονότι κατὰ τὸ σῶμα.

³⁾ J. P. MIGNE, Patrologiae Graecae, col. 348; Hom. XL α'.

⁴⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 8.

⁵⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 442.

⁶⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 274. SEVERIANUS accentueert de eeuwige zijnswijze Gods „οὐ προθεσμίας

VAN KONSTANTINOPEL ¹⁾ vat hetgeen in vs. 24, 25 gezegd wordt, op als de consequentie van κοινὰ γὰρ ἅπαντα τὰ τῆς τριάδος en zegt, dat in vs. 28 de onderwerping van den Zoon aan God ἀληθῶς καὶ θεοπρεπῶς verstaan moet worden. Nochtans wil hij staande houden, dat Paulus van een wezenlijke zelfonderwerping in vs. 28 spreekt, waardoor moest aan den dag treden ²⁾ ὅτι ἐπλήρωσε τὸ πατρικὸν βούλημα, παραστήσας τὴν βασιλείαν πάσης στάσεως καὶ τυραννίδος ἡλευθερωμένην. Ook CHRYSOSTOMUS wil de woorden van vs. 24, 25 niet ἀπλῶς, maar θεοπρεπῶς opgevat zien: ook hij meent, dat Paulus in vs. 28 τὴν πολλὴν πρὸς τὸν Πατέρα ὁμόνοιαν δεικνύς, καὶ ὅτι οὗτος ἀρχὴ πάντων τῶν ἀγαθῶν καὶ αἰτία πρώτη, ὃ τὸν τοσαῦτα δυνάμενον καὶ κατορθοῦντα γεγεννηκώς ³⁾.

Bijgevolg blijkt, dat deze exegeten uit 1 Cor. 15 : 20—34 meenden te moeten opmaken, dat Paulus het leven der geloovigen wèl zag in het licht van de komst van het rijk Gods, maar dat de oorsprong en de kracht van dit leven in het verzezen zijn van Jezus Christus, den Heer, en in Zijne overwinning verankerd en verzekerd waren. Hierdoor moest hetgeen Paulus over de overgave van de heerschappij en de zelfonderwerping van Christus uitsprak, voor hen wezenlijke beteekenis krijgen.

CALVIJN wijst met nadruk op de „vis argumenti” ⁴⁾ van hetgeen Paulus in vs. 21, 22 zegt; hij geeft de bedoeling van hetgeen Paulus beoogt, op deze wijze weer: „Causa mortis est Adam, et nos in ipso morimur: ergo Christus, cuius officium est, nobis restituere quae in Adam perdidimus, nobis vitae causa est: eiusque resurrectio, hypostasis et pignus est nostrae.

δέ ἐστι δηλωτικὸν τὸ ἄρχειν ἀλλ’ ἐπιτάσεως.” Eenzelfde redeneering treft men aan bij CHRYSOSTOMUS, Ep. I ad Cor. Homil. XXXIX ε. (J. P. MIGNE, *Patrologiae Graecae* 61, kol. 339).

¹⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 577.

²⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 578.

³⁾ J. P. MIGNE *Patrologiae Graecae* kol. 337, 340. Homil. XXXIX δ’, ε’.

⁴⁾ CALVINI in N.T. commentarii, vol. V, P. I, A. THOLUCK, 1834, blz. 449.

Et sicut ille mortis principium, ita hic vitae." CALVIJN laat zóó uitkomen, dat er voor Paulus een oorzakelijk verband bestaat tusschen het sterven van Adam en dat van ons eenerzijds en anderzijds tusschen Christus' opstanding en de onze. Tevens verwijst hij in zijn verklaring, met het oog op het karakter van ons sterven, naar Romeinen V, want, zegt CALVIJN, „mors non est a natura, sed ab hominis peccato” ¹⁾. CALVIJN constateert, dat Paulus de realiteit van den dood als gevolg van de overtreding des menschen beschouwt, terwijl hij tegelijkertijd in Paulus' woorden leest, dat de belofte van de opstanding in het werk van Christus' verlossing gegrond is.

Wanneer Paulus in vs. 23 spreekt van het ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι, dan beschouwt CALVIJN dit als een accentueering van het feit, „quod Deus alium ordinem constituerit”; hij voegt er aan toe: „satis ergo sit nobis, quod nunc in Christo habemus primitias”. Wanneer CALVIJN dan laat volgen: „Adhuc enim absconditam esse vitam nostram cum eo oportet, quia nondum apparuit: esse ergo praeposterum diem illum revelationis Christi velle antevertere” ²⁾, dan blijkt, dat hij tevens in het oog hield, dat ondanks de opstanding van Christus de volle openbaring van het leven der opstanding voor Paulus in de toekomst lag. CALVIJN acht het dan ook „non . . . consentaneum, in medio stadio nos coronari”. En wanneer hij op deze wijze op het „nondum” van het aanbreken van het Rijk Gods den nadruk legt, dan meent hij daarom goed te doen met de vermaning: „Bono igitur animo sint fideles, neque in spe deficient, donec impleantur omnia quae resurrectionem debent praecedere” ³⁾. Paulus immers spreekt van den dood als den laatsten vijand, die vernietigd wordt. Blijkt CALVIJN, gezien zijn herhaaldelijk gebruik van „nondum”, oog gehad te hebben voor het provisorisch karakter van Christus' heerschappij in het heden, om BARTHS typeering van Paulus' woorden over te

¹⁾ CALVINI in N.T. commentarii, vol. V, P. I, blz. 449.

²⁾ CALVINI in N. T. commentarii, vol. V, P. I, blz. 449—450.

³⁾ CALVINI in N.T. commentarii, vol. V, P. I, blz. 450—451.

nemen, hij meent toch de vraag te mogen stellen: „qualiter mortem ultimo loco destruendam dicat, quae iam destructa est Christi morte, vel saltem resurrectione: quae victoria est mortis, et vitae acquisitio.” Wanneer CALVIJN dan zelf antwoordt: „ita destructam esse, ne sit amplius letalis fidelibus: sed non ita, quin molestiam illis exhibeat” ¹⁾, dan doet CALVIJN recht aan de wezenlijke beteekenis, welke de verrijzenis van Christus als ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων voor Paulus had.

En zoo beschouwt CALVIJN, dat Paulus het gebruik van een zich doopen laten ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, waarvan in vs. 29 sprake is, wèl zag in het licht van de ἀνάστασις νεκρῶν, maar z.i. deden de catechumenen dit ook: „ne ante migrarent ex hoc mundo, quam nomen Christo dedissent; idque ut secum ferrent salutis suae obsignationem” ²⁾. Hierdoor laat CALVIJN uitkomen, dat voor Paulus in Christus’ verrijzenis het heil verzekerd lag, waarvan de Doop spreekt. Dit is eveneens van toepassing op de eedzwering νῆ τὴν ὑμετέραν καύχησιν in vs. 31 ³⁾.

Merkt CALVIJN met betrekking tot vs. 24 op: „qualiter autem traditurus sit Patri regnum Christus, paulo post dicitur” en verklaart hij van ἔχει in vs. 25, dat Paulus bezig is met „argutius ludere” „quamsimplex natusque sensus requirat: non enim quid postea futurum sit, illic Spiritus denuntiat, sed tantum quid ante oporteat fieri”, zoo blijkt uit CALVIJN’s verklaring van het

¹⁾ CALVINI in N.T. commentarii, vol. V, P. I, blz. 451.

²⁾ CALVINI in N.T. commentarii, vol. V, P. I, blz. 454.

³⁾ CALVIJN schrijft (In N.T. Commentarii, vol. V, P. I, blz. 455): „Ita hic Paulus iurat per gloriam Christianorum, quam in Christo habent: ea autem in coelo est. Ergo quod illi controvertebant, tam certum esse sibi ostendit, ut ad sanctam asseverationem valeat; quod artificium diligenter notandum est.”

Idem blz. 451, schrijft CALVIJN in zijn toelichting van vs. 27 aangaande hetgeen de geloovigen in Christus bezitten met het oog op de komst van het Rijks Gods: „merito igitur in Christi personam elogium istud proprie competit, quod omnia posuerit Pater sub pedibus eius: quandoquidem nihil, nisi in ipso iure possidemus. Unde enim nobis Dei hereditas, nisi filii simus? filii autem per quem efficimur, nisi per Christum?”

δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν (vs. 25): „Probat nondum adesse tempus, quo tradat Christus regnum Patri, ut eadem opera doceat, nondum adesse finem illum, quo omnia in iustum et tranquillum statum reponantur: quia Christus nondum omnes hostes suos subegit”¹⁾, dat hij hier een onderscheid ziet gehandhaafd tusschen Christus’ uitoefening en Zijn overgave²⁾ van de heerschappij. En wanneer Paulus in vs. 28 spreekt van de zelf-

¹⁾ CALVINI in N. T. commentarii, vol. V, P. I, blz. 450, 451.

²⁾ In 1 Cor. 15 : 24 lezen ἡ ΑΕΡ παραδῶ of παραδιδῶ (D); B.F.G. lezen παραδιδῶ (zie J. H. MOULTON: A Grammar of N.T. Greek, vol. II, pars II, blz. 204, (1920) note 2). MOULTON beschouwt παραδιδῶ „from the contract type found in indic. as early as Herodotus”; in zijn Prolegomena³, 1919, blz. 196, noemt hij παραδιδῶ „unmistakably subjunctive”; zie ook blz. 55. A. T. ROBERTSON, A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research³, 1919, blz. 312, wijst er op, dat „παραδιδῶ only once (1 Cor. 15 : 24)” voorkomt, en spreekt als zijn meening uit, dat zij „probably to be rejected” is, al geeft hij toe, dat „the papyri amply support it”. Ofschoon bij deze lezing παραδῶ de aor. subj. staat naast die van καταργήσης, typeert A. T. ROBERTSON (A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research³, blz. 850, 851) deze laatste als een „effective” aoristus „for the perfective use of the preposition also.” Ook H. DE GROOT (Annotationes in N.T., vol. VI, ZUIDEMA 1828, blz. 436) zegt: „Illud καταργήσῃ quod est ἀόριστον hic plusquamperfecti habet significationem.” Is dit juist gezien, dan zou m.i. de lezing παραδιδῶ of παραδιδῶ voorkeur genieten.

Naast het παραδιδόναι is ook de zelfonderwerping van den Zoon te beschouwen als een handeling welke op het καταργεῖν volgt. In zijn onderlinge vergelijking van „The middle future” en „the passive future” karakteriseert A. T. ROBERTSON de eerste als „usually durative”, de laatste als „punctiliar”, en beschouwt bijgevolg in 1 Cor. 15 : 22, 28 de futura ζωοποιγηθήσονται en ὑποταγήσεται „in origin and use”, „chiefly punctiliar, effective” (A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research³, blz. 870—872). Ook J. H. MOULTON (A Grammar of N.T. Greek Prolegomena³, blz. 149) betoogt: „An ingressive future may probably seen in ὑποταγήσεται 1 Cor. 15 : 28: the τότε seems to show that the Parousia is thought of as initiating a new kind of subordination of the Son to the Father, and not the perpenetration of that which had been conspicuous in the whole of the mediatorial aeon. The exposition of this mystery must be taken up by the theologians.” De voorstelling van BARTH, dat de opstanding en parousia van Christus bij Paulus twee zijden van een zaak vormen, is dan grammatisch onhoudbaar gebleken.

onderwerping van den Zoon aan den Vader, dan verklaart CALVIJN¹⁾: „Deum quidem agnoscimus rectorem, sed in facie hominis Christi: tunc autem restituet Christus quod accepit regnum, ut perfecte adhaereamus Deo”, daaraan toevoegend: „Sic ergo Christus subiicietur Patri: quia tunc remoto velo palam cernemus Deum in sua maiestate regnantem: neque amplius media erit Christi humanitas, quae nos ab ulteriore Dei conspectu cohibeat”. Op deze wijze geeft hij aan Paulus' woorden een beteekenisvollen zin: hij toont aan, dat Paulus leeft uit de onwankelbare zekerheid omtrent de verheven *tegenwoordigheid* van den verzezen Heer.

Het valt te betreuren, dat BARTH in zijn verklaring bij de bewering, dat „die Offenbarung Gottes in Christus erkennen, heisst sich in ihre Verheissung, nicht proleptisch in eine vermeintliche Erfüllung hineinstellen”, niet meer gebruik gemaakt heeft van de exegese van CALVIJN, welke hij als „lebhafter”²⁾ waardeert. Want, ook al verloor CALVIJN het „Verheissung”-karakter van Paulus' woorden niet uit het oog, hij deed de causale beteekenis, welke ἐπειδὴ³⁾ in vs. 21 heeft, recht en

¹⁾ CALVINI in N.T. commentarii A. Tholuck, vol. V, N.T. P. I, blz. 452.

²⁾ K. BARTH, Aufersteh. d. Toten³, blz. 99.

³⁾ *Het Novum Testamentum Latine* (NESTLE, Textum Vaticanum⁴, blz. 453) vertaalt ἐπειδὴ met „quoniam quidem”, CALVIJN met „quandoquidem”; H. DE GROOT (Annotationes in N.T., volumem VI, blz. 435) „quoniam enim”. BACHMANN vertaalt met „da nämlich”, LIETZMANN met „denn da”, J. MOFFATT (A new translation of the N.T. Miniature Edition: London Hodder and Stoughton) met „for since”. Zoo typeeren allen vs. 21^a als 'n oorzakelijken bijzin, welke o.a. met ἐπειδὴ kan worden ingeleid; zie J. DE ZWAAN, *Syntaxis der wijzen en tijden in het Grieksch N.T.* (1906), blz. 136; § 221; deze bijzinnen geven „de reden of oorzaak aan van een feit of handeling, in den hoofdzin vermeld.” K. BARTH laat door zijn vertaling „Denn wie” en zijn verklaring dit oorzakelijk verband niet uitkomen. Hij vertaalt alsof er ὥστερ γὰρ staat, zooals dit in vs. 22 het geval is. Hij accentueert „den Gegensatz von Präsens und Futurum” en merkt op: „Jenes bezeichnet unseren Zustand, mit dem wir zu rechnen haben, dies ist die Verheissung auf die wir hoffen dürfen.” Krachtens de belofte is er verband tusschen deze beide, volgens BARTH. Krachtens de „Ver-

bleef van de beteekenis van de verrijzenis van Christus uitgaan op grond van Paulus' typeering van Christus als ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων. Daarentegen beschouwt BARTH de parousia van Christus als „nichts anderes, zweitens neben seiner Auferstehung, nur das endgültige An-die-Oberfläche-Treten desselben unterirdischen Stromes, der in der Offenbarung erstmalig in der Zeit wahrnehmbar geworden, die *Erfüllung* dessen, was in der Zeit immer nur als *Verheißung* zu fassen ist” ¹⁾. De vrucht van Christus' opstanding kan voor BARTH slechts als object der verwachting begrepen worden. Zoo heeft ook het staan in het Rijk van Christus als „die *Zeit der Hoffnung*” alleen krachtens de Christelijke verwachting zin. Typeerend is in dit verband zijn cursiveering op blz. 101 ²⁾ van „alles” en „erwarten”, in de uitspraak: „von ihm *alles* erwarten — aber wohl verstanden: von ihm *alles erwarten*, das ist der Sinn der Glaubens”. Men zoekt tevergeefs naar de cursiveering van „ihm”, waardoor bij deze verwachting de persoonlijke betrekking tot Christus positieve beteekenis krijgen zou. Bijgevolg is de eenzijdige accentueering bij BARTH van het voorloopig karakter, welke het rijk van Christus (ook voor Paulus) heeft, wel te begrijpen. Op deze wijze is het BARTH mogelijk 1 Cor. 15 ook in deze pericope als „Methodologie der Apostelpredigt” te beschouwen, haar uitsluitend paraenetisch karakter te handhaven en de eschatologisch-teleologische strekking, welke klaarblijkelijk in vs. 20 en 28 ligt, te verwaarloozen.

Uit de weerlegging van zijn argumenten en uit een nadere beschouwing der oudste verklaring is thans de eenzijdigheid van BARTH'S exegese aan den dag getreden, aangezien hij meent, dat de

heisung” behooren die in Adam sterven, Christus en Zijn opstanding toe, want „das letzte Wort, die vollzogene Entscheidung zwischen Christus und Adam” staat „für uns unter einem „noch nicht”” (BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 98, 99). Paulus wil echter door het ἐπειδὴ laten uitkomen, dat die in Adam sterven, in Christus de garantie bezitten de ἀνάστασις νεκρῶν deelachtig te worden.

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 99.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³.

beteekenis van de opstanding van Christus door Paulus alléén van de *verwachting* der ἀνάστασις νεκρῶν uit verstaanbaar is. De meening van BARTH, dat Paulus de opstanding van Christus als object des geloofs gééne op zichzelf staande beteekenis toekent, is *onjuist*. Door het onderzoek van Paulus' gedachtenwereld in zijn overige brieven blijkt onmiskenbaar, dat bij hem de opstanding van Christus als object des geloofs een beteekenis heeft, welke van de beteekenis van de opstanding der dooden als voorwerp der verwachting moet onderscheiden worden.

Conclusie (IV):

Een exegetisch onderzoek naar de plaats, welke Christus' opstanding en verhooving in Paulus' brieven innemen, doet de ongeoorloofde pressie uitkomen, welke BARTHS beschouwing op zijn lezing en verklaring van 1 Cor. 15 uitgeoefend heeft. Alleen daardoor kon hij de „formeele” beteekenis handhaven, welke hij aan het door Paulus in 1 Cor. 15 verkondigde εὐαγγέλιον toekent. Wanneer „Die Offenbarung Gottes in Christo erkennen, heisst sich in ihre *Verheissung* nicht proleptisch in eine vermeintliche Erfüllung hineinstellen”, dan beteekent dit *de ontkenning van het bij Paulus essentiele belang*, welke de opstanding van Christus als geloofsobject heeft. Deze stelling van BARTH berooft het *praesentisch* perfectum ἐγγίγερται, en het Χριστὸς ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων van zijn beteekenis, verwaarloost het *causaal* verband, dat er voor Paulus tusschen de opstanding van Christus en die der dooden bestaat, en lost de *beteekenis* van Christus' verrezen zijn in die van de ἀνάστασις νεκρῶν zóózeer op, dat Christus' verrijzenis voor het *heden* geen waarde heeft en voor de toekomst *geen* garantie biedt.

Daarentegen geeft Paulus in vs. 20—28 te kennen, dat in Christus' opstanding de opstanding der dooden verankerd is, en dat Zijne verhooving en koningschap op Zijn verrezen zijn rusten, terwijl de onmisbaarheid der ἀνάστασις νεκρῶν, waarvan hij in vs. 29—34 spreekt, eerst dan verstaan wordt, wanneer men den opgestanen Heer toebehoort.

IV. DE WAARHEID EN DE WERKELIJKHEID VAN DE OPSTANDING DER DOODEN IN DE OPSTANDING VAN CHRISTUS (vs. 35—58)

I: vs. 35—49.

35. Maar zal iemand zeggen: „Op welke wijze staan de dooden op? Met wat voor een lichaam zullen zij komen?” Dwaas, die gij zijt! Wat gij zaait, wordt niet levend gemaakt, tenzij het gestorven is; en hetgeen gij zaait, zaait ge niet in de gedaante van het lichaam, dat worden zal, maar als een bloote graankorrel, naar het uitkomt van tarwe of van eenig ander soort graan. Maar God geeft daaraan een lichaam gelijk Hij wilde, en aan ieder der zaden een eigen(soortig) lichaam. Niet alle vleesch is hetzelfde vleesch, maar een ander is der menschen, een ander der beesten, een ander der vogelen, een ander der visschen. Er zijn èn hemelsche lichamen èn aardsche lichamen; maar de heerlijkheid der hemelsche is een andere, en die der aardsche is een andere. Een andere is heerlijkheid der zon, en een andere is heerlijkheid der maan, èn een andere is heerlijkheid der sterren, want de eene ster verschilt in heerlijkheid van de andere ster.
- 42^a. Op zoodanige wijze (staat het) ook (met) de opstanding der dooden.
- 42^b. Er wordt gezaaid in verderfelijkheid, er wordt opgewekt in onverderfelijkheid. Er wordt gezaaid in schande, er wordt opgewekt in heerlijkheid. Er wordt gezaaid in zwakheid, er wordt opgewekt in kracht.
- 44^a. Een psychisch lichaam wordt er gezaaid, een pneumatisch lichaam wordt er opgewekt.

- 44^b. Is er een psychisch (natuurlijk) lichaam, er is ook een pneumatisch (geestelijk) lichaam.
45. Zoo is er geschreven: „de eerste mensch Adam is geworden tot een levende ziel; de laatste Adam tot een levend makenden Geest.”
46. Niet is het geestelijke eerst, maar het natuurlijke, dan het geestelijke.
47. De eerste mensch is uit de aarde aardsch, de tweede mensch is uit den hemel.
48. Gelijk de aardsche is, zóó zijn ook de aardschen, en gelijk de hemelsche is, zóó zijn ook de hemelschen.
49. Gelijk wij het beeld van den aardschen droegen, zullen wij ook het beeld van den Hemelschen dragen.

Wat BARTH het „Evangelie van de opstanding der dooden” noemt, wil Paulus z.i. in vs. 35—49 prediken. „Paulus filosofieert nicht, sondern er verkündigt. Er weist nicht die Wahrheit, d.h. dann eben die Denkmöglichkeit einer Idee auf, sondern er zeigt, wie man von Christus, von der offenbarten Wahrheit aus notwendig denken musz. Jenseits der ganzen Erwägung steht schon das andere, was gar nicht mehr Erwägung ist, sondern nur noch Mitteilung: Die Auferstehung als Wirklichkeit, der Schlusz des Kapitels, vs. 50—58” ¹⁾.

Wat dit beteekent, heeft Paulus, volgens BARTH „ganz unzweideutig” in vs. 44^a gezegd: „Es wird gesät ein seelischer Leib, erweckt ein geistlicher Leib”, want hieruit blijkt, volgens BARTH’S inzicht, dat het woord „Auferstehung der Toten” voor Paulus „nichts anderes als eine Umschreibung des Wortes „Gott” ”is. BARTH voegt aan deze verklaring toe: „Was könnte die Osterbotschaft anderes sein als die ganz konkret gewordene Botschaft, dasz Gott der Herr ist” ²⁾.

Maar deze Paaschboodschap bezit, volgens BARTH’S meening, blijkens vs. 44^a voor Paulus „eine *notwendige* Umschreibung

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, 1935, blz. 109, 110.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 115.

und Konkretion" nl. deze: „Gott ist der Herr des Leibes! Jetzt ist die Gottesfrage akut und unausweichlich gestellt. Der Leib ist der Mensch, der Leib bin ich, und dieser Mensch, dieses Ich ist Gottes". Uit het ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν „auf-erweckt wird ein (Gott) geistlicher Leib" blijkt z.i.: „das Ende der Wege Gottes ist die Leiblichkeit" ¹⁾.

Met nadruk echter betoogt BARTH dat „dieses ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν" „völlig in der Luft" hangt. De analogieën ²⁾,

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 115, 116.

²⁾ Aangaande de strekking van hetgeen Paulus in vs. 35—44^a zegt, merkt BARTH op: „nichts *ist* und nichts *wird* bewiesen in Beziehung auf die Auferstehung. Rein hypothetisch wird vielmehr gezeigt, was, *wenn* es eine Auferstehung gibt, Auferstehung *ist*, damit man nicht mehr so frage, wie die Widersprecher zu fragen pflegen." „Die Aufstellung der Analogien und der daraus gezogene Schluss weisen nicht auf ein Gesuchtes, sondern auf ein schon Gefundenes hin" (blz. 111). BARTH had boven deze pericope vs. 35—44^a „Die Denkmöglichkeit der Auferstehung" als opschrift willen plaatsen (blz. 109). Paulus beoogt *slechts* den ἄφρων er op te wijzen z.i., „daz die Natur uns in ihrem primitivsten Vorgang, dem Werden der Pflanze aus dem Samen, vor das Bild (nur vor das Bild, aber immerhin vor das Bild!) einer reinen *Synthese* stellt." De dood van de graankorrel is als „der Nullpunkt" „zugleich die Synthese der Plus- und der Minusseite" (blz. 111). „Das Subjekt hat beharrt, die Prädikate sind andere geworden" (blz. 112). BARTH toont aan, hoe Paulus respect. in vs. 37, 38 en vs. 39—41 erop wijst, hoe voor ons de identiteit van een gegeven zaak zich handhaaft, ook al hebben de verschijningsvormen zich door een stervensproces, dat tevens vernieuwingsproces is, gewijzigd. Wij aanvaarden deze identiteit, deze synthese eveneens, wanneer de verschijningsvormen, hoe uiteenlopend ook, éénzelfde soort (σάρξ, σώματα, δόξα) betreffen.

Met het οὕτως καὶ in vs. 42^a beoogt Paulus volgens BARTH, dat men bij de ἀνάστασις τῶν νεκρῶν „also gerade von dieser unbegreiflichen Synthese *Gebrauch* zu machen" heeft.

Met nadruk wijst BARTH er op, dat hiermee „kein Beweis ist geführt, nur Raum ist geschaffen im Denken" (blz. 113). „Auch die Auferstehung, will (z.i.) Paulus sagen, ist ein Wandel, nur daz hier der Mensch *selbst*, das *Subjekt* aller Erfahrung, alles Denkens das ist, was sich wandelt."

Tegelijkertijd laat BARTH tevens het *verschil* uitkomen, want bij de opstanding der dooden is „das zweite Prädikat" „*nicht* gegeben, sondern *verborgen*", waardoor aan den dag treedt, dat de analogie „nicht vollständig" is en kan zijn (blz. 113, 114). Bij de ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, wil

waarop Paulus in vs. 35—41 wees, moeten „als Hinweis auf das Absolute” begrepen worden, volgens BARTHS zienswijze. Hij herhaalt nog eens: „Das ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν”, „das am Ende dieses (erkenntnistheoretisch zu verstehenden) Gedankenganges auftaucht als radikalster Ausdruck des Gedankens, dasz Gott der Herr ist, ist das absolute Wunder. Kein Weg führt *dahin*, auch kein erkenntnistheoretischer, geschweige denn ein empirischer Weg”¹⁾. Vandaar meent BARTH, dat Paulus, om dit „absolute Wunder” den Corinthiërs in te scherpen, *eenerzijds* laat uitkomen, dat τὸ ψυχικόν σῶμα „dieser Leib, den wir kennen”, „der φθορά, der ἀτιμία, der ἀσθένεια, der Vergänglichkeit, Schande, Schwachheit” toebehoort „mitsamt der Seele, jedenfalls ohne dasz die Seele das, was ihn zum menschlichen Leib, zum Organ geistiger Spontaneität macht, etwas an diesem seinem Charakter änderte —”, *anderzijds* er op wijst, dat het bestaan van het σῶμα πνευματικόν gehandhaafd blijft, want hij zegt in vs. 44^b: Εἰ ἔστιν σῶμα ψυχικόν, ἔστιν καὶ πνευματικόν. In dit vers moet, volgens BARTH, de tweede helft van dezen zin niet „als eine Folgerung aus dem ersten” worden opgevat, noch wil Paulus, „das σῶμα ψυχικόν, den *seelischen* Leib etwa als Postulat des σῶμα πνευματικόν, des *geistlichen* Leibs geltend machen.”

„Nicht Beweis, sondern *Beschreibung* der Wahrheit der Auferstehung ist hier die Absicht des Paulus”, want zegt BARTH: „Die Wahrheit Gottes fordert und begründet die Auferstehung der Toten, die Auferstehung des Leibes. Aber dasz sie das tut,

Paulus volgens BARTH in vs. 42—44^a zeggen: „ist der Tod nicht nur Ende, sondern Wendepunkt, so musz das neue Leben in der Neuprädikation seiner Leiblichkeit bestehen. σπείρεσθαι und ἐγείρεσθαι. Ausgesät werden und Auferstehen musz dann vom *Leibe* gelten.”

BARTH concludeert dan, dat voor Paulus „der Leib”, „der Mensch” is, en de „Neuprädikation” van dit σῶμα is de „Auferstehung der Toten”. Hierop wijst Paulus z.i. in vs. 35—44^a, wanneer er opstanding der dooden is.

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, (1935), blz. 117; ook blz. 114: „Die Analogien sagen: dort beginnt das neue Leben.”

das ist nicht aus einem anderen abzuleiten, das weisz Paulus *vorher* schon, davon will er seine Leser nicht überzeugen, sondern das *teilt er ihnen mit*". BARTH wil hierdoor telkens accentueeren, dat de realiteit, welke Paulus predikt, „in keiner Weise aus der so totaliter anderen Realität des σῶμα ψυχικόν, des seelischen Leibs" voortkomt. „Dasz ich in dem beschriebenen konkreten Sinn Gottes bin, das ist ein schlechthin Neues, das zu dieser Tatsache *hinzukommt*" ¹⁾).

BARTH beschouwt het feit, dat Paulus in vs. 45 Gen. 2 : 7 volgens de Septuagint citeert, als de reden, *waarom* men hetgeen Paulus als de waarheid Gods, welke de opstanding der dooden fundeert, predikt, in den vorm van een „*Beschreibung der Wahrheit der Auferstehung*" heeft op te vatten. Niet „nach *unserer* Logik", doch „nach *Gottes* Ordnung" treedt naast de realiteit van het σῶμα ψυχικόν die van het σῶμα πνευματικόν ²⁾).

Daarnaast wijst BARTH er op, dat Paulus in het ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ζωὴν(?) ζῶσαν van Gen. 2 : 7 „geschrieben gesehen" heeft het bestaan van „eine indirekte Identität zwischen dem λόγος ἐνσαρκος dort, und *der Kreatur* hier", tusschen den mensch „den Gott schafft" en den mensch „den Gott schafft", den tweeden of laatsten Adam met het πνεῦμα ζωοποιούν en den eersten Adam met de ψυχὴ ζῶσα, èn „gerade *die Leiblichkeit*", accentueert BARTH, „ist das dritte gemeinsame zwischen beiden, gerade an und in ihr musz die indirekte zur direkten Identität werden" ³⁾).

Hij richt er vervolgens de aandacht op, hoe Paulus het ψυχικόν op de eerste plaats zet, en het πνευματικόν volgen laat, waardoor hij z.i. zijn lezers wil inscherpen, dat „die Realität des neuen Menschen" niet achter ons ligt: „sie wird unsere Wahrheit" „*indem sie zu uns kommt vom Himmel*. Christus *vor uns*, kommend, zukünftig, die Ewigkeit keine allgemein gegebene Wahrheit!" BARTH meent, dan ook, dat Paulus in

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 117, 118.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 118.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 119.

vs. 46—49 wil laten uitkomen, dat „der wirkliche Pneumatiker, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος” „das nur von Gott Gegebene, das *absolute* Wunder” is. Vandaar „können wir nur glauben, nicht schauen. In het ἐξ οὐρανοῦ van dezen δεύτερος ἄνθρωπος leest BARTH echter de reden, waarom „wir können glauben”, want „Er ist unsre Hoffnung” ¹⁾).

Eenerzijds bezweert Paulus door het futurum, volgens BARTH, het gevaar „dasz wir, die ἐπουράνιοι, *die* Himmlischen uns „mit dem ἐπουράνιος dem Himmlischen verwechseln sollen”, want „zwischen uns und Christus besteht keine Kontinuität” dan „die Beziehung der Hoffnung”. Anderzijds is het φορέσμεν voor BARTH het bewijs, dat Paulus wil laten uitkomen „die Beziehung der Hoffnung *besteht*”, en „wir stehen auch in dem Zusammenhang der *Heilsgeschichte*, die eine wirkliche Geschichte ist: das Vergehen eines alten, das werden eines neuen”. Daarmee wil z.i. Paulus ook zeggen: „Wir realisieren auch die Idee des Menschen mit dem πνεῦμα ζωοποιοῦν, dem Leben schaffenden Gottesgeiste, aber im kommen des *Christus*” ²⁾, omdat wij in deze „Heilsgeschichte” opgenomen zijn.

BARTH ziet Paulus *op deze wijze* den mensch plaatsen „in das Zwielflicht der Wahrheit, dasz er von Gott geschaffen ist mitten hinein zwischen Adam und Christus, und sagt ihm: Du bist *beides* oder vielmehr du *gehörst* zu beiden, und wie beide miteinander den Weg Gottes bezeichnen, von der alten zur neuen Kreatur, so ist auch dein Leben der Schauplatz, über den dieser Weg führt, so muszt auch du mit *von hier nach dort*”, m.a.w. plaatst z.i. Paulus den mensch „in den Kampf, in dem die Auferstehung Wahrheit ist”, en „als Wahrheit” „zu begreifen” is ³⁾.

Op geen enkele wijze blijkt uit BARTH'S verklaring van vs. 35—49, dat Christus als de uit de dooden verrezen Heer Paulus

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, (1935), blz. 120, 121.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 121, 122.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 122.

voor oogen stond; op de speciale beteekenis van Christus' opstanding zou dan in dit verband gewezen zijn.

BARTH meent evenwel, dat in het ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν van vs. 45^b door Paulus „Schöpfung, Auferstehung Christi und das Ende aller Dinge” „hier als ein einziges Geschehen begriffen” ¹⁾ worden; in dit „einziges Geschehen” zijn wij krachtens het φορέσομεν, waarvan vs. 49 spreekt, opgenomen als in „die Geschichte, in der Schöpfung, Auferstehung Christi und das Ende . . . ein Tag sind” ²⁾. Van daaruit zijn wij „Gottes”.

Op deze wijze verstaat BARTH de beteekenis van de opstanding van Christus bij Paulus van uit de opstanding der dooden. Niet allereerst de onomstootelijke waarheid, dat Christus is opgestaan, maar de waarheid, dat God de dooden opwekt, welke ook waarheid in Christus' opstanding is, houdt ons staande „in der Beziehung der Hoffnung”, „in den Kampf, in dem die Auferstehung Wahrheit ist”, meent BARTH.

BARTHS argumenten zijn:

1°. In vs. 44^b beteekent εἰ niet „wenn”, maar „sofern”. Het tweede gedeelte van dezen zin behoort niet „als eine Folgerung aus dem ersten” opgevat te worden ³⁾. Paulus wil z.i. van twee realiteiten (n.l. τὸ ψυχικὸν σῶμα en τὸ πνευματικὸν σῶμα) spreken, welke in geenerlei causale verhouding tot elkander staan.

2°. Met de citeering van Gen. 2 : 7 (LXX) in vs. 45, beoogt Paulus, volgens BARTH, het schriftbewijs te leveren, dat de waarheid Gods hierin bestaat, „dasz uns Menschen wirklich das geschehen musz und wird, was in v. 44 gesagt ist: der Wechsel in der Prädikation”, „der doch nirgends anders als an und in dem dinglich sichtbaren Leibesleben der Menschen sich vollziehen soll” ⁴⁾. In deze waarheid Gods komt de op-

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 119.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 121.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 117.

⁴⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 119.

standing der dooden bijgevolg „an uns” tot openbaring.

3°. In vs. 46—49 leest BARTH, dat volgens Paulus alléén voor wie „in den Kampf” staat, „die Auferstehung Wahrheit ist”; krachtens „die Beziehung der Hoffnung” is men in dezen strijd geplaatst.

Tegenover deze zienswijze van BARTH staan de volgende tegenargumenten:

1°. Meent BARTH, dat Paulus in 1 Cor. 15 : 21, 22 tegenover elkander plaatst: „der alte und der neue Mensch: Adam, mit dem das Sterben, Christus, mit dem des Leben anfängt”, dan verklaart hij de beteekenis van deze confrontatie van Adam en Christus door Paulus op deze wijze: „Jenes (nl. het sterven ἐν ᾿Αδάμ) bezeichnet unseren Zustand, mit dem wir zu rechnen haben, dies (nl. het levend gemaakt worden ἐν τῷ Χριστῷ) ist die Verheissung, auf die wir hoffen dürfen” ¹⁾. Adam is, volgens BARTH, voor Paulus een teken van het sterfelijk leven, en Christus is hem het leven der opstanding.

Wij ontmoeten deze zienswijze van BARTH ook in zijne verklaring van 1 Cor. 15 : 45. De eerste Adam is „der geschaffene Mensch, de ψυχὴ ζῶσα, die lebendige Seele, das Prädikat seines Leibes” ²⁾. De tweede Adam is Christus; „das πνεῦμα ζωοποιῶν, der Leben schaffende Gottesgeist ist das Prädikat seines Lebens, der . . . das lebendig macht, dessen Geist er ist, also das σῶμα” ³⁾. Met het citeeren van Gen. 2 : 7 ⁴⁾ (LXX) beoogt Paulus, volgens BARTH, de indirecte identiteit tusschen deze beiden aan te toonen, welke in de opstanding der dooden tot een directe worden moet.

Bij de weerlegging ⁵⁾ van BARTH'S verklaring van 1 Cor.

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 98.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 119.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 118.

⁴⁾ BARTH schijnt een editie van de Septuagint te gebruiken, welke genoemde uitspraak in Gen. 2 : 2 heeft.

⁵⁾ Zie boven: blz. 63, 78, opm. 3.

15 : 21, 22 op grond van zijn verwaarloozing der beteekenis van het oorzakelijk karakter van vs. 21^a (ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου θάνατος) en door te verwijzen naar hetgeen Paulus in Rom. 5 : 12—21 schrijft, werd reeds aangewezen, dat BARTH de beide causale betrekkingen, welke eenerzijds tusschen Adam en ons, anderzijds tusschen Christus en de opstanding der dooden bestaan, niet tot haar recht laat komen.

In BARTHS verklaring is de identificeering van de figuur van Adam met den sterfelijken mensch volkomen¹⁾. Ten opzichte van den persoon van Christus waarschuwt hij uitdrukkelijk²⁾ voor deze identificatie. Maar het tegendeel impliceert op dezelfde bladzijde het volgende: „Wir realisieren auch die Idee des Menschen mit dem πνεῦμα ζωοποιούν, dem Leben schaffenden Gottesgeiste, aber im Kommen des Christus”. Wanneer dit iets beteekent, wat beteekent dit anders dan een identificeering met den ἔσχατος Ἀδάμ?³⁾

Verstaan wij Paulus door kennisneming van hetgeen hij in 1 Cor. 15 : 21, 22 en Rom. 5 : 12—21 zegt, juist, dan wil hij in vs. 45 met de citeering van Gen. 2 : 7 (LXX) wijzen op den eersten

¹⁾ Men lette op de punt-komma op blz. 118 achter „Christus”, de komma achter „der geschaffene Mensch” op blz. 119. Op blz. 118 wordt het πνεῦμα ζωοποιούν „das Prädikat seines (d.i. Christus') Lebens” genoemd, op blz. 119 wordt de ψυχὴ ζῶσα „das Prädikat seines (d.i. Adam) Leibes” geheeten.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 121: „Das Futurum sagt uns, dasz wir, die ἐπουράνιοι, die Himmlischen, uns nicht mit dem ἐπουράνιος, dem Himmlischen verwechseln sollen.”

³⁾ Wanneer BARTH op blz. 121, 122 (Die Auferstehung der Toten³) verklaart, dat „im Kommen des Christus” de realiseering van het πνεῦμα ζωοποιούν plaats heeft, dan wordt het verband tusschen Christus, die is opgestaan en het werk van den Geest, als openbaring van de ἀνάστασις νεκρῶν verbroken. Dit verband ziet BARTH van uit de realiteit van de opstanding der dooden zonder meer, welke realiteit voor Paulus z.i. ident is met de realiteit Gods.

De beteekenis van het praesentisch perfectum ἐγγέσθαι en Christus als de ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων verbieden m.i. allereerst dit verband te leggen.

Adam als de ψυχὴ ζῶσα en op den laatsten Adam met het πνεῦμα ζωοποιοῦν als den grond, waarom wij naast het bestaan van het σῶμα ψυχικόν van het bestaan van het σῶμα πνευματικόν mogen zeker zijn. Adam heeft als ψυχὴ ζῶσα de zijnen met hun σῶμα ψυχικόν in het verderf gebracht, Christus zal hen als πνεῦμα ζωοποιοῦν een σῶμα πνευματικόν schenken in de opstanding der dooden. Christus is de garantie van het bestaan van dit lichaam der opstanding.

De „Neuprädikation” waarvan BARTH spreekt, heeft in de opstanding der dooden niet plaats krachtens de waarheid Gods zonder meer, maar krachtens de openbaring dezer waarheid Gods in de werkelijkheid van Christus’ verrijzenis.

Op deze wijze wordt duidelijk, dat BARTHs stelling: „Die Wahrheit Gottes fordert und begründet die Auferstehung der Toten, die Auferstehung des Leibes” ¹⁾, onmisbare aanvulling behoeft, wil men Paulus recht doen. In Christus’ opstanding is de opstanding der dooden als waarheid Gods een onweerlegbare realiteit; *in* en *door den verzezen Christus* verwerkelijkt zij zich aan ons.

2°. BARTH maakt uit het citaat van vs. 45 op. dat Paulus krachtens de waarheid Gods op de indirecte eenheid wijzen wil, welke er tusschen den πρῶτος ἄνθρωπος, die tot eene ψυχὴ ζῶσα werd, en den ἔσχατος Ἀδὰμ, die tot een πνεῦμα ζωοποιοῦν geworden is, bestaat. Hij zegt: „Das ist die Wahrheit Gottes, dasz uns Menschen wirklich das geschehen musz und wird, was in v. 44 gesagt ist: der Wechsel in der Prädikation, der die Rückkehr aus der Kreatürlichkeit in die Ursprünglichkeit bedeutet” ²⁾. Op deze wijze laat BARTH uitkomen, dat voor Paulus z.i. de verlossing, welke in de opstanding der dooden tot openbaring komt, alleen bestaat in de opheffing van de tijd-ruimtelijke beperktheid, het creatuurzijn, waaraan het schep-

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 118.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 119.

sel gebonden is. In de hoop der ἀνάστασις νεκρῶν wordt deze opheffing als realiteit verstaan.

In Gen. 2 : 7 is ψυχή ζῶσα, de vertaling van נִפְשׁ הַחַיָּה. E. DE W. BURTON constateert krachtens zijn onderzoek, dat in de LXX ¹⁾ ψυχή „covers all the senses in which the Hebrew term is used” ²⁾, en ED. HATCH noemt ψυχή „ordinarily the translation of נִפְשׁ” ³⁾. E. DE W. BURTON typeert נִפְשׁ הַחַיָּה als „a living being, a being, that possesses life, as distinguished from an inanimate object” ⁴⁾. Tegelijkertijd neemt E. DE W. BURTON onder deze typeering van נִפְשׁ de beteekenis van „man” op als „individual man” ⁵⁾.

Door zijn karakteriseering van den eersten mensch als ψυχή ⁶⁾ ζῶσα wijst Paulus op hem als een van God geschapen levend wezen.

¹⁾ Behalve als vertaling van נִפְשׁ dient ψυχή in de LXX tot vertaling van נִשְׁמָה 1 ×; van נְשָׁמָה 2 ×; van נְשָׁמָה 1 ×; van נֶפֶשׁ 13 ×; van נֶפֶשׁ 11 ×; van נֶפֶשׁ in Spr. 13 : 25, van נְשָׁמָה in Ps. 38 : 12 (S.V. Ps. 39 : 12). Er zijn acht loci, waar het Hebreeuwsch equivalent ontbreekt. Ψυχή vindt men 44 × in de apocriefen vermeld.

Men raadplege: E. HATCH, *Essays in biblical Greek* Oxford 1889, blz. 101, 102.

²⁾ E. DE WITT BURTON, *Spirit, Soul and Flesh*, (1918), blz. 153, 154.

³⁾ ED. HATCH, *Essays in biblical Greek*, blz. 101, Oxford 1889.

⁴⁾ E. DE W. BURTON, *Spirit, Soul and Flesh*, blz. 66. Hij verwijst naar Gen. 1 : 20, 21, 24, 30; 2 : 7, 19; 9 : 10, 12, 15, 16; Lev. 11 : 10, 46^a; Ezech. 47 : 9.

⁵⁾ E. DE W. BURTON verwijst naar Lev. 17 : 12, לֹא-נַפְשׁוֹ מִמֶּנִּי וְלֹא-נַפְשׁוֹ מִמֶּנִּי en vertaalt „no soul of you”; hij vermeldt nog 74 loci (*Spirit, Soul and Flesh*, blz. 67). Deze beteekenis heeft נִפְשׁ ook „in enumerations” (22 loci); „with pronominal suffix” heeft het de beteekenis van een „reflexive or personal pronomen”. Zeer typeerend is de beteekenis „a person once living, but now dead cf. Num. 5 : 2, Lev. 19 : 28; 21 : 1, 11; 22 : 4; Num. 6 : 6, 11; 9 : 6, 7, 10; 19 : 11, 13^a; Hag. 2 : 13, een beteekenis, welke de Grieken niet kennen (blz. 154).

⁶⁾ In het N.T. ontmoet men ψυχή in Matth. : 15 ×; in Mc. : 8 ×; in Luc. : 12 ×; in Joh. : 11 ×; in Acta : 15 ×; bij Paulus in Rom. 4 ×; in 1 Cor. : 1 ×; in 2 Cor. : 2 ×; in Ef. : 1 ×; in Phil. : 2 ×; in Col. 1 ×; in 1 Thess. 2 ×; overige boeken : 26 ×.

Volgens E. DE W. BURTON dient נְפִשׁ in het O.T. behalve tot aanduiding van „soul, that entity which residing in a living being makes it alive, and the departure of which is death”, óók om te wijzen op „the seat of physical appetites, health and vigor, the seat of emotion of all kinds, the seat of will and *moral action*, especially when joined with לֵב , but occasionally alone”. Vergelijkt hij het gebruik van $\psi\chi\eta$ bij Paulus met dat in de LXX, dan komt hij tot deze conclusie: „The Pauline usage of $\psi\chi\eta$ is formally at least, almost identical with that of the LXX, it is largely a reproduction of the Hebrew use of נְפִשׁ ” ²⁾.

Op grond hiervan komen wij tot de conclusie, dat Paulus met zijn typeering van den eersten mensch als $\psi\chi\eta$ ζῶσα er op heeft willen wijzen, dat deze een levend wezen was met emotie, wil en moreele gevoelens begiftigd ³⁾.

Uit 1 Cor. 2 : 14 blijkt, dat $\psi\chi\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ als afleiding van $\psi\chi\eta$ ondubbelzinnig religieus ethisch bepaald is. De $\psi\chi\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ ἄνθρωπος kan τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ niet begrijpen. Wanneer Paulus in 1 Cor. 3 : 1—3 de gemeenteleden, vanwege hun ζῆλος καὶ ἔρις, als $\sigma\alpha\rho\iota\kappa\iota\kappa\acute{o}\iota$ openbaar maakt, tot wie men niet als $\pi\acute{\nu}\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\iota\kappa\acute{o}\iota$ spreken kan, dan treedt de nauwe verwantschap in beteekenis tusschen $\psi\chi\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ en $\sigma\alpha\rho\iota\kappa\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ aan het licht.

E. DE W. BURTON ⁴⁾ beschouwt $\psi\chi\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ „as a synonym of

¹⁾ E. DE WITT BURTON, Spirit, Soul, Flesh, 1918, blz. 62—67: volledig overzicht van de beteekenis van נְפִשׁ in het O.T.

²⁾ E. DE W. BURTON, Spirit, Soul, Flesh, blz. 190.

³⁾ Ook volgens FERD. BARTH, La notion Paulinienne de $\psi\chi\eta$ (Revue de Théologie et Philosophie 1911) blz. 316—336 bezigt Paulus $\psi\chi\eta$ naast de beteekenis van „principe de vie”, „vie” in die van „*être vivant*”; hij zegt op blz. 318: „Nous sommes ici encore en plein hébraïsme”. Deze beteekenis heeft $\psi\chi\eta$ ook in 1 Cor. 15 : 45. „Cependant, si le souffle vital, le נְפִשׁ . . . est le principe identique de l'existence chez tous les êtres vivants, . . . il va sans dire que chez l'homme, il se différencie dans les facultés de la vie consciente, le sentiment, la pensée, la volition” (blz. 319).

⁴⁾ E. DE W. BURTON, Spirit, Soul, Flesh, blz. 205.

σάρκινος in 1 Cor. 3 : 1. FERD. BARTH ¹⁾ handhaaft bij alle overeenstemming verschil: „il y a entre le σαρκικός et le ψυχικός ἄνθρωπος la même différence qu'entre un être immoral et un être amoral. Tandisque le σαρκικός ne peut que s'opposer au πνευματικός (cf. Gal. 5 : 17), le ψυχικός doit tendre au πνευματικός" ²⁾).

Door te spreken van een σῶμα ψυχικόν heeft Paulus dit lichaam een religieus ethisch karakter toegekend; het staat in 1 Cor. 15 : 44, 46 krachtens zijn psychische hoedanigheid buiten het πνεῦμα Gods en zijn werking. Uit 1 Cor. 2 : 14; 3 : 1—3 blijkt dat in de σὰρξ de oorzaak ligt, waardoor het σῶμα ψυχικόν buiten de sfeer van den Geest Gods staat.

Zeer duidelijk legt Paulus in 1 Cor. 15 : 44—49 verband tusschen den eersten mensch Adam, die εἰς ψυχὴν ζῶσαν geworden is, en het σῶμα ψυχικόν, waaraan wij deel hebben. FERD. BARTH ³⁾ merkt van dit lichaam op: „c'est proprement le corps animé du souffle vital de la ψυχή, souffle qui n'a rien en lui-même de corrompu, mais dont la durée est limitée à celle de l'existence terrestre". TH. SIMON ⁴⁾ wijst er op, dat Paulus van de θελήματα τῆς σαρκός, de νοῦς τῆς σαρκός, τὸ φρόνημα

¹⁾ F. BARTH, La notion Paulinienne de ψυχή (Revue de Théologie et de Philosophie 1911, blz. 326). F. BARTH meent ψυχή en ψυχικός zooveel mogelijk zedelijk te moeten neutraliseeren; idem, blz. 323: „Ainsi la ψυχή exercerait surtout son influence dans le monde naturel et le πνεῦμα dans l'humanité régénérée".

²⁾ Ψυχικός komt in adverbialen vorm in de LXX slechts voor in 2 Macc. 4 : 37; 14 : 24. Bij Paulus komt ψυχικός voor in 1 Cor. 2 : 14; 15 : 44, 46.

Wanneer in Jac. 3 : 15 van een wijsheid sprake is, die οὐκ ἔστιν . . . ἀνωθεν κατερχομένη ἀλλὰ ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης en in Jud. 18, 19 degenen, die κατὰ τὰς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν, als ψυχικοί, πνεῦμα μὴ ἔχοντες getypeerd worden, dan moet men aannemen, dat ψυχικός en σαρκικός in de beteekenis van Gode vijandig, synonyma zijn. Dit maakt het twijfelachtig, of de bewering van FERD. BARTH juist is.

³⁾ F. BARTH, La notion Paulinienne de ψυχή (Revue de Theologie et de Philosophie 1911, blz. 327).

⁴⁾ TH. SIMON, Die Psychologie des Apostels Paulus. Göttingen 1897, blz. 31.

τῆς¹⁾ σαρκός spreekt en constateert: „dasz diese enge Verknüpfung mit der σάρξ nicht etwa bloß in den allertiefsten Regionen inneren Lebens vorhanden ist, sondern bis hinauf ins Wollen und Denken reicht.” In Rom. 5 : 12—21 toont Paulus aan, dat in Adams overtreding de oorzaak ligt, waarom de dood heerschappij voert. Door deze overtreding is de ἀμαρτία in de wereld gekomen, heeft zij zich in de σάρξ genesteld, en is het σῶμα ψυχικόν vanwege zijn sarkisch wezen de φθορά, ἀτιμία en ἀσθένεια onderworpen.

Door eenerzijds het verband tusschen den eersten Adam en het σῶμα ψυχικόν, anderzijds de tegenstelling tusschen het σῶμα ψυχικόν en het σῶμα πνευματικόν te accentueeren, laat Paulus in 1 Cor. 15 : 45 door zijn typeering van Adam als ψυχὴ ζῶσα de oorzaak uitkomen, waardoor het σῶμα ψυχικόν aan de vergankelijkheid deel kreeg.

K. BARTH heeft eenzijdig op het creatuur zijn van het σῶμα ψυχικόν gewezen, en liet na de amoreele, a-pneumatische zijde, welke dit σῶμα krachtens Adams overtreding bezat, te belichten.

Het σῶμα πνευματικόν, waarvan Paulus naast het σῶμα ψυχικόν spreekt, wordt door hem met den laatsten Adam in verband gebracht; deze laatste Adam is εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν geworden.

Met uitzondering van 1 Petr. 2 : 5 en Apoc. 11 : 8 komt πνευματικός in het N.T. alleen bij Paulus voor²⁾. In Rom. 7 : 14 kwalificeert hij de wet als πνευματικός vanwege haar goddelijken oorsprong. Uit Rom. 1 : 11 blijkt, dat hij zijn arbeid als een mededeeling van een χάρισμα πνευματικόν beschouwt³⁾.

¹⁾ In Ef. 2 : 3 is sprake van de θελήματα τῆς σαρκός bij de τέκνα φύσει ὀργῆς, in Col. 2 : 18 van de νοῦς τῆς σαρκός, in Rom. 8 : 6, 7 van τὸ φρόνημα τῆς σαρκός als θάνατος, ἐχθρὰ εἰς θεόν.

²⁾ Het woord πνευματικός ontbreekt in de LXX; 22 maal bezigt Paulus het.

³⁾ In Rom. 15 : 27 spreekt Paulus van τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινωνήσαν τὰ ἔθνη; vgl. ook 1 Cor. 9 : 11; 12 : 1; 14 : 1. In 1 Cor. 10 : 3, 4 typeert hij βρώμα en πόμα als πνευματικόν; het zijn de gaven, welke God aan Israël gaf op de woestijnreis.

In 1 Cor. 2 : 15; 3 : 1; Gal. 6 : 1 wordt het duidelijk, dat door de gave van het πνεῦμα ἅγιον de bezitter een πνευματικός is ¹⁾. In Ef. 1 : 3 zegt hij, dat de εὐλογία πνευματική van God verkregen is ²⁾.

Hieruit valt op te maken, dat πνευματικός bij Paulus *niet* in verband moet gebracht worden met het πνεῦμα van den mensch ³⁾, maar met het πνεῦμα Gods.

¹⁾ In 1 Cor. 14 : 37 wordt naast den profeet de πνευματικός genoemd als iemand van bijzonder geestelijke gaven.

²⁾ In Col. 1 : 9 spreekt Paulus van ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ ter aanduiding van een van Gods wege verkregen kennis. In Ef. 5 : 19; Col. 3 : 16 noemt hij ᾠδαὶς πνευματικαῖς.

Alleen in Ef. 6 : 12 spreekt hij van τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας als krachten van de openbaring van Satan; cf. Apoc. 11 : 8.

³⁾ E. DE W. BURTON, Spirit, Soul and Flesh, 1918, blz. 204, note 1, zegt: „The meanings of πνευματικός are clearly associated with those of πνεῦμα”; hij signaleert 1 Cor. 10 : 3, 4 onder de loci, waar πνευματικός gedacht wordt als „pertaining or adepto to the spirit of man”, terwijl hij in het verband van de strekking van dezen zin van πνευματικός achter Rom. 1 : 11; 1 Cor. 9 : 11; Col. 1 : 9; 3 : 16 een vraagteeken plaatst. M.i. is onjuist de geestelijke spijs en drank in 1 Cor. 10 : 3, 4 in verband te brengen met het menscheijk πνεῦμα. Daarbij komt, dat het uitteraard onjuist is op grond van 1 Thess. 5 : 23 bij Paulus van een consequent doorgevoerde trichotomie te spreken. Het is dit te meer, omdat de loci, waar van dichotomie sprake is, talrijk zijn; cf. 1 Cor. 5 : 3 (ἀπὸν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι); 5 : 5; 7 : 34; 2 Cor. 7 : 1; Gal. 6 : 8, Col. 2 : 5. Men kan op grond dezer gegevens reeds vermoeden, dat ψυχή en πνεῦμα beide tot aanduiding van de geestelijke zijde van 's menschen bestaan dienen; deze meening wordt ten volle bevestigd door het volgende: 1°.) Naast het ἐκ ψυχῆς in Ef. 6 : 6; Col. 3 : 23; μιᾷ ψυχῇ in Fil. 1 : 27 staat het ἐν τῷ πνεύματι μου van Rom. 1 : 9, het τῷ πνεύματι ἡμῶν in Rom. 8 : 16, hèt μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν in Fil. 4 : 23; 2 Tim. 4 : 22 en Philem. 25. Dit heeft niet alles gelijke waarde, maar het verzet zich tegen de onderstelling eener overheerschende trichotomie. 2°.) Uit 1 Cor. 2 : 11 (τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ;) blijkt, dat het πνεῦμα van den mensch, hetwelk op geenerlei wijze kwalitatief bepaald wordt, in Paulus' taal de plaats van ψυχή kan innemen. 3°.) Is in 1 Cor. 5 : 5; 14 : 14; 16 : 18; 2 Cor. 2 : 13; 7 : 1, 13; Ef. 4 : 23 van de kostbaarheid van het πνεῦμα van den mensch sprake, in Rom. 16 : 4; 2 Cor. 1 : 23; 12 : 15; Fil. 2 : 30; 1 Thess. 2 : 8, vgl. ook Matth. 10 : 38, 39; Joh. 12 : 25; 2 Petr. 2 : 8 wordt eenzelfde

Wanneer Paulus in Rom. 1 : 4 zegt, dat Jezus Christus onze Heer uit Davids zaad *κατὰ σάρκα* geboren is, dan spreekt hij daarna uit, dat deze als Zoon van God is aangewezen ¹⁾ ἐν δυνάμει. Deze openbaring van kracht trad *κατὰ πνεῦμα* aan den dag en kwam in zijn opstanding uit de dooden aan het licht. CALVIJN merkt bij Rom. 1 : 4 op, dat hij er de voorkeur aangeeft „ad unum haec tria (nl. ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἀγιοσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν) referre”, en wel „hoc modo, Christum esse definitum Filium Dei, exserta palam vere coelesti et eadem Spiritus potentia quum a mortuis resurrexit, sed eam potentiam comprehendi, dum cordibus obsignatur per eundem Spiritum” ²⁾. CALVIJN is blijkbaar van meening, dat eerst in de opstanding uit de dooden Christus’ Godszoon-schap in Zijn kracht *κατὰ πνεῦμα ἀγιοσύνης* tot openbaring kwam. Ook ZAHN beschouwt *κατὰ πνεῦμα* en ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν als „zwei attributiven Angaben”, waarin Christus’ Godszoon-schap voor het eerst aan het licht trad ³⁾. In Rom. 1 : 4

waarde aan het bezit van de *ψυχὴ* toegekend. Gezien de onverzoenlijke antithese tusschen *ψυχικός* en *πνευματικός* en de onweersprekelijke afleiding van *ψυχικός* van *ψυχή*, is het onwaarschijnlijk dat *πνευματικός* bij Paulus in verband met het *πνεῦμα* des menschen moet worden gebracht. E. DE W. BURTON (Spirit, Soul and Flesh, blz. 187), constateert, dat het gebruik van *πνεῦμα* bij Paulus „in reference to the Spirit of God occurs on every page”.

Men vergelijkte nog: E. DE W. BURTON, Spirit, Soul and Flesh, blz. 178—184 met betrekking tot de beteekenis van *πνεῦμα* en *ψυχή* in de anthropologie van Paulus.

¹⁾ CALVIJN (CALVINI in N.T. commentarii, Vol. V, P. I, A. THOLUCK, 1834, blz. 3) vertaalt *ὁρισθέντος* met „declaratus filius Dei, si mavis definitus” en verwijst naar Ps. 2 : 7; ZAHN (Kommentar z. N.T., Der Brief des Paulus an die Römer Bnd VI, 1910, blz. 39) vertaalt „dazu bestimmt”. LIETZMANN (Handbuch zum N.T. Römerbrief^a 1919, blz. 24) „bestellt”; VAN LEEUWEN-JACOBS (Korte Verklaring der Heilige Schrift, Romeinen, Kampen, 1932), blz. 3: „aangewezen als Zoon Gods in macht”.

²⁾ Zie CALVINI in N.T. commentarii, Vol. V, P. I, blz. 4.

³⁾ ZAHN, Kommentar zum N.T., Bnd VI, der Brief des Paulus an die Römer 1910, blz. 40. ZAHN beschouwt ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν „nicht als Adverb zu *ὁρισθέντος*”, „dem nicht in folge von Totenaufstehung,

komt het onlosmakelijk verband naar voren, dat er bestaat tusschen de openbaring van Christus ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα en Zijne opstanding. Κατὰ πνεῦμα treedt de kracht van Christus als de verrezen Heer aan 't licht. Wegens deze gedachte bij Paulus komt F. BARTH¹⁾ in verband met 1 Cor. 15 : 45 tot deze conclusie: „Christ ayant été fait par sa résurrection πνεῦμα ζωοποιούν, l'homme psychique devient homme spirituel par une communion intérieure avec lui”. Ook E. DE W. BURTON²⁾ verklaart, dat „Christ became πνεῦμα” „by resurrection” en verwijst naar „the context and Rom. 1 : 4”. Op grond van Zijne verrijzenis typeert Paulus Christus als πνεῦμα ζωοποιούν, die het σῶμα πνευματικόν den Zijnen schenkt. Wanneer in 2 Cor. 3 : 17 gezegd wordt: ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν., dan maakt Rom. 1 : 4 duidelijk, dat deze identificeering van Christus en het πνεῦμα bij Paulus betrekking heeft op Zijne openbaring krachtens het πνεῦμα ἅγιον en Zijn gaven. Uit 1 Thess. 4 : 13—17; Fil. 3 : 20³⁾

wie sie Jesus erlebt hat, hat Gott die Bestimmung getroffen, dass Jesus ein Gottessohn in Kraft werde, sondern durch die Auferstehung Jesu hat er diesen seinen Ratschluss vielmehr verwirklicht. LIETZMANN (Handbuch z. N.T. Römerbrief² 1919, blz. 24) beschouwt eveneens ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν als „erste Manifestation” van Christus' verhooving.

¹⁾ F. BARTH, La Notion Paulinienne de ψυχή (Revue de Theologie et de Philosophie 1911), blz. 335. Op blz. 329 merkt dezelfde op: „On se méprend certainement quand on veut voir dans 1 Cor. 15 : 44 sq. une théorie sur la nature du second Adam en tant qu'individualité historique. Paul n'aborde pas la question ontologique”, en hij beschouwt 1 Cor. 15 : 45^b „dans la logique de l'argumentation de postuler que le ἐγένετο ὁ ἔσχατος Ἀδάμ εἰς πνεῦμα ζωοποιούν s'applique au Christ glorifié, vainqueur de la mort.” In 2 Cor. 13 : 4^a καὶ γὰρ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως θεοῦ spreekt Paulus eenzelfde gedachte uit als in Rom. 1 : 4, 5.

²⁾ E. DE W. BURTON, Spirit, Soul, Flesh, (1918), blz. 190. Op blz. 205 merkt dezelfde op: „The term (πνευματικός) is associated (vs. 45) with the fact that Adam was a ψυχή and of the earth earthy (vs. 46) in contrast with the risen Christ, who is πνεῦμα and in heaven.”

³⁾ Vergelijk ook: 1 Cor. 1 : 6—8; Fil. 1 : 6; 1 Thess. 5 : 24. Op grond

blijkt ondubbelzinnig, dat Paulus de openbaring van den persoon van Christus verwachtte. De identificeering van den κύριος met het πνεῦμα heeft slechts betrekking op Christus' verborgen tegenwoordigheid door den Geest.

K. BARTH heeft Paulus' typeering van den laatsten Adam als „levendmakenden Geest” teruggebracht op „ein ganz unermeslicher Gedanke”; „Schöpfung, Auferstehung Christi und das Ende aller Dinge sind hier als ein einziges Geschehen begreifen: Gott spricht, und was daraus wird, das ist sein Mensch, die ursprünglich-endliche Kreatur, der fleischgewordene Logos, der letzte Adam, der der wahrhaftig erste ist” ¹⁾. Hier wordt een reeks van gegevens der Godsopenbaring op één lijn gesteld, *zoodat het essentiele onderscheid verloren gaat*. Op deze wijze blijkt BARTH *niet* in te zien, dat de openbaring van Christus als πνεῦμα ζωοποιοῦν eerst in Zijne opstanding aan het licht trad. Krachtens Zijn verrezen zijn herschept Christus het σῶμα ψυχικόν in het σῶμα πνευματικόν.

BARTH mag uitspreken, dat Paulus in vs. 46 „den Gedanken des Philo” ²⁾ omkeert, in zijn verklaring doet hij het voor-

van Paulus' verwachting aangaande de parousia van Christus behoeft BURTONS conclusie op blz. 189 (Spirit, Soul, and Flesh): „Paul identifies the Spirit of God and the heavenly Christ” een noodzakelijke beperking.

¹⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, 1935, blz. 119.

²⁾ BARTH (Die Auferstehung der Toten³, blz. 120) zegt in zijn verklaring van vs. 46, 47: „Paulus will aber etwas Dringlicheres, etwas Aktuelleres, etwas Aggressiveres sagen mit diesem Gegensatz und darum kehrt er den Gedanken des Philo um: *Adam* der erste, *Christus* der zweite Mensch.” Deze afwijzing van Philo's volgorde, beteekent echter nog niet een ontkomen zijn aan de interpretatie van Philo's verklaring van Gen. 2 : 7. M.i. verklaart BARTH het citaat van Paulus uit Gen. 2 : 7 filosofisch, en *niet* litterair-exegetisch. Geen enkele maal laat hij uitkomen, dat Paulus hier op den verrezen Christus ziet; hij geeft een „ontologie” van Adam en Christus. Deze wijze van verklaren heeft ook SIMON in zijn „Die Psychologie des Apostels Paulus”, Göttingen 1897, blz. 71 : „Christus is voor Paulus in 1 Cor. 15:45 aangegeven als „der pneumatische Mensch κατ' ἐξοχήν.” „Zwar weil ja auch *sein* geistiges Wesen mit σὰρξ verknüpft war, würde Christo während seines Erdenwandels auch ψυχὴ zugeschrieben werden können,

komen, alsof Philo's ontologie¹⁾ Paulus in 1 Cor. 15 : 45 beheerschte. Het eenzijdig accentueeren van de „beteekenis" der ἀνάστασις νεκρῶν bij Paulus is daarvan de oorzaak.

De indirecte identiteit, welke tusschen de beide σώματα bestaat, rust niet in de *belofte* van de opstanding der dooden, maar de ἀλήθεια daarvan treedt in Christus' opstanding aan het licht. Hier ligt de garantie voor de verwachting, dat de indirecte identiteit dezer σώματα in de opstanding der dooden tot een directe worden moet.

Zoo wijzen de typeering van Adam en Christus en de epitheta ψυχικός en πνευματικός op het essentieele belang, dat Paulus in zijn verwachting aangaande de opstanding der dooden aan de opstanding van Christus hechtte.

3°. BARTH verklaart, hoe Paulus in vs. 35—41 op „eine unanschauliche Synthesis" ²⁾ wijst, welke zich in de scheping voltrekt. Wanneer Paulus in vs. 37, 38 zegt, dat hetgeen

aber das πνεῦμα war stets das herrschende Prinzip in ihm, auch während seines Lebens im Fleische." Hij gaat voorbij aan het essentieele belang, dat de opstanding van Christus bij Paulus heeft met betrekking tot diens openbaring als πνεῦμα ζωοποιού.

Zie verder: E. HATCH, *Essays in Biblical Greek*, Oxford 1889, blz. 94—130, en zijn conclusie op blz. 130: „That the use of such (nl. psychologische) terms in S. Paul differs in essential respects from the use of them in Philo, and that consequently the endeavour to interpret Pauline by Philonean psychology falls to the ground." Men vergelijke ook: E. DE W. BURTON, *Spirit, Soul and Flesh*, blz. 161; hij zegt: „Philo lays the basis for the N.T. distinction between the natural (ψυχικός) and the spiritual (πνευματικός)"; meer echter kan men z.i. uit Philo's geschriften niet opmaken: want op blz. 190 betoogt hij: „But the distinctive feature of this passage, the use of πνεῦμα and ψυχή to describe two types of beings, the earthly embodied, and the heavenly, supercorporeal, and the association with the latter of the idea of life-giving as contrasted with the simple life possession of the former had *no observed precedent*."

¹⁾ Raadpleeg: E. HATCH (*Essays in Biblical Greek*, Oxford 1889, blz. 142—143: Philo's exegese van Genesis 1 : 26 (Philo de Mundi. Opif. 24 (i. 17)) en blz. 147: Philo's exegese van Gen. 2 : 7 (Philo: De mundo Opif. 46 (i. 32)).

²⁾ BARTH, *Die Auferstehung der Toten*³, blz. 113.

gezaaid wordt, niet levend gemaakt wordt, tenzij het gestorven is, meent BARTH aan te kunnen toonen, hoe Paulus daarin wil laten uitkomen, dat wij het wezen van het graan in beide gestalten onveranderd achten. De γυμνός κόκκος, welke men zaait en het geheel andere σῶμα, dat daarna opkomt, vertegenwoordigen nochtans dezelfde graansoort. Op eenzelfde onzichtbare synthese wil z.i. Paulus in vs. 39 opmerkzaam maken, wanneer wij de σὰρξ beschouwen als een wijze van bestaan, waaraan levende wezens van zeer verschillende gestalte deel hebben. In vs. 40^a betoogt Paulus volgens BARTH, dat wij het σῶμα als een bestaansvorm moeten beschouwen, welke een verband tusschen hemelsche en aardsche schepselen vormt, en in vs. 40^b, 41 zegt hij, dat wij in de δόξα, waaraan zon, maan en sterren deelhebben, een gemeenschappelijke openbaringswijze moeten zien.

Wanneer gezegd wordt in vs. 42^a, οὕτως καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, betoogt BARTH, dat Paulus hier zijn conclusie trekt in verband met de belofte van de opstanding der dooden. Paulus toont z.i. aan, hoe er, wil er van opstanding der dooden sprake zijn, „eenzelfde onzichtbare Synthesis” zal moeten bestaan. Een „radikale grundsätzliche Neuprädikation” heeft plaats „bei beharrendem Subjekt” ¹⁾; er wordt ἐν φθορᾷ, ἐν ἀτιμίᾳ ἐν ἀσθενείᾳ gezaaid, er wordt ἐν ἀφθαρσίᾳ, ἐν δόξῃ, ἐν δυνάμει opgewekt. Het σῶμα is de „onzichtbare synthesis” tusschen het psychische en het pneumatische leven.

Met nadruk wijst BARTH er echter op, dat „die Analogie” „nicht vollständig” is; werd of was bij de analogie het tweede praedicaat zichtbaar, bij de ἀνάστασις νεκρῶν is het tweede praedicaat „offenbar *nicht* gegeben, sondern *verborgen*” ²⁾.

BARTH'S opvatting over de beteekenis van hetgeen Paulus in vs. 35—44^a wil zeggen, wordt dan uit het volgende bevestigd:

1°. Wanneer Paulus in vs. 39 zegt: οὐ πᾶσα σὰρξ ἡ αὐτὴ σὰρξ,

¹⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 113.

²⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 114.

dan bezigt hij *σάρξ* als soortnaam en wijst op „the soft muscular parts of an animal body” ¹⁾).

2°. Spreekt hij in vs. 40^b van *ἐτέρα μὲν ἢ τῶν ἐπουρανίων δόξα, ἐτέρα δὲ ἢ τῶν ἐπιγείων*, dan kwalificeert hij de *δόξα* ²⁾)

¹⁾ Vertaling van E. DE W. BURTON, *Spirit, Soul and Flesh*, 1918, blz. 184. Hij geeft op blz. 151 op deze wijze de beteekenis van *σάρξ* weer in LXX, wanneer het tot vertaling van *רֶשֶׁת* dient: *רֶשֶׁת* „denotes a corporeal living creature of men and beasts in common” (blz. 70). Deze beteekenis heeft *רֶשֶׁת* op 18 loci, vergel. o.a. Gen. 7 : 21, *καὶ ἀπέθανεν πᾶσα σὰρξ κινουμένη ἐπὶ τῆς γῆς τῶν πετεινῶν καὶ τῶν κτηνῶν καὶ τῶν θηρίων καὶ πᾶν ἔρπετον κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πᾶς ἄνθρωπος*.

Deze beteekenis van *σάρξ* past Paulus in 1 Cor. 15 : 39 toe.

Over de beteekenis van *σάρξ*, zie: E. DE W. BURTON, *Spirit, Soul and Flesh*, 1918, blz. 68—70; 151—152; 184—185; 191—197; TH. SIMON, *Die Psychologie des Apostels Paulus*, Göttingen 1897, blz. 15—19: *σάρξ* als „Leibesstoff”; blz. 48—67; SCHAUF, SARX, *Neutestamentliche Abhandlungen*, Bnd XI, Heft 1, 2, Münster 1924.

²⁾ In zijn artikel *δόξα* in het „Theologisches Wörterbuch z. N.T.”, Bnd II, 1935, blz. 240, noemt KITTEL Matth. 4 : 8; Lucas 4 : 6 (*βασιλείας τῆς οὐκουμένης . . . καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν*); Matth. 6 : 29; Luc. 12 : 27 (*Σολομών ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ*); Apoc. 21 : 24, 26; 1 Petr. 1 : 24 (*πᾶσα σὰρξ . . . καὶ πᾶσα δόξα αὐτοῦ*); naast 1 Cor. 15 : 40, waar *δόξα* „die im Profangriechischen fehlende, aber schon bei Josephus wahrnehmbare Bedeutung „Glanz, Pracht” heeft. Hoe deze beteekenis van *δόξα* in het N.T. mogelijk is, „kann nicht ohne Blick auf das at.lische Wort *דָּבָר*” beantwoord worden (blz. 240). Hij constateert dan, dat *δόξα* in de LXX „seine Prägung völlig dadurch erhalten” heeft, „dasz es Wiedergabe von *דָּבָר* wurde: die in *דָּבָר* liegenden Bedeutungen kehren in ihm wieder, die in *דָּבָר* nicht vorhandenen Bedeutungen des griechischen *δόξα*-Begriffes fehlen im Septuagintwort”, en „da *דָּבָר* den Sinn Macht, Pracht, menschliche Herrlichkeit” haben kann, tritt auch *δόξα* in diese Bedeutung ein”, al begint „die Hauptbedeutung des Septuagintwortes” eerst, waar het op God toegepast wordt. Verwezen wordt naar Jes. 17 : 4; 28 : 1; 35 : 2 (*δόξα τοῦ Ἀβιάου*); Hag 2 : 3 (blz. 245—247). De beteekenis, welke *δόξα* aldaar heeft, is ident met die, waarin Paulus het woord in 1 Cor. 15 : 40 bezigt. Zie verder het artikel *δόξα* in het „Theologisches Wörterbuch zum N.T.” Bnd II, blz. 236—256, van de hand van KITTEL, en von RAD; TH. SIMON, *Die Psychologie des Apostels Paulus*, Göttingen 1897, blz. 19—23. J. SCHNEIDER, *Doxa*, eine bedeutungsgeschichtl. Studie, Gütersloh, 1932. HELLMUTH KITTEL: *Die Herrlichkeit Gottes* (Beihefte zur Z. N. W. 16; blz. 191—238, Gieszen 1934).

als een „substantia”, waarin beide lichamen, hoe verschillend in uiterlijk ook, zich naar buiten openbaren.

3°. Uit vs. 40^a blijkt, dat Paulus in het σώματα-zijn een gemeenschappelijk punt ziet tot vergelijking van hemelsche en aardsche schepselen. In hun σώματα-zijn komt de identiteit dezer beide tot openbaring, en hierdoor wil Paulus er met nadruk op wijzen, dat in de concreetheid ¹⁾ hun identiteit gehandhaaft blijft. Daarom spreekt hij van σώματα.

¹⁾ Σῶμα is in de LXX 2 × vertaling van שָׁרֵף, 1 × van שָׂרֵף en 18 × van שָׂרֵף, cf. Lev. 6 : 3 (S.V. 6 : 10). καὶ ἐνδύσεται ὁ ἱερεὺς χιτῶνα λινοῦν καὶ περισκελεῖς λινοῦν ἐνδύσεται περὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ. Tweemaal is het vertaling van שָׂרֵף, 1 × van שָׂרֵף. In deze loci valt vooral de nadruk op de sensueele en materieele zijde van het lichamelijk bestaan. Tienmaal is σῶμα vertaling van שָׂרֵף, 2 × van שָׂרֵף, 3 × van שָׂרֵף en dient tot aanduiding van het ontzielde lichaam, en draagt de beteekenis „lijk”. Vijfmaal is σῶμα vertaling van שָׂרֵף (aram.) en heeft de beteekenis „lichaam”.

Negen maal dient σῶμα ter vertaling van שָׂרֵף, cf. Gen. 47 : 18 (καὶ οὐχ ὑπολείπεται ἡμῖν ἐναντίον τοῦ κυρίου ἡμῶν ἄλλ' ἢ τὸ ἴδιον σῶμα καὶ ἡ γῆ ἡμῶν, cf. 1 Reg. 31 : 12 (ἐλαβον τὸ σῶμα Σαουλ καὶ τὸ σῶμα Ἰωνάθαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τείχους Βαιθσάν. S.V. 1 Sam. 31 : 12); cf. 2 Ezra 19 : 37 (S.V. Neh. 9 : 37: καὶ ἐπὶ τὰ σώματα ἡμῶν ἐξουσιάζουσιν); cf. Ezech. 1 : 11, 23 (ἐκάστῳ δύο συνεζυγμέναι ἐπικαλύπτουσιν τὰ σώματα αὐτῶν). Het dient als vertaling van שָׂרֵף tot aanduiding van het menschelijk of dierlijk lichaam, van het ontzielde lichaam, en van „persoon”, cf. Gen. 47 : 18; Neh. 9 : 37. In Gen. 34 : 29 en 47 : 12 is σῶμα vertaling van שָׂרֵף, in Gen. 36 : 6 van שָׂרֵף. Op twee loci is de vertaling een paraphrase, 21 × komt σῶμα in de apocriefe boeken voor.

TRAUGOTT SCHMIDT (*Der Leib Christi* (Σῶμα Χριστοῦ), Leipzig 1919, blz. 4–7), betoogt (blz. 4): „Als Hebraïsches Äquivalent des griechischen σῶμα kommt eigentlich nur das Wort שָׂרֵף in Betracht”, en hij constateert: „Der eigentliche Ausdruck für die leibliche Seite des Menschen ist im A.T. שָׂרֵף = Fleisch.” Ten opzichte van de beteekenis van σῶμα in het N.T. zegt hij, blz. 5: „Σῶμα bezeichnet auch hier den Leib als Einheit gegenüber den vielen Gliedern”, ook „in bildlicher Anwendung auf die Gemeinde”, zooals dit in Paulus' brieven het geval is. Op blz. 6 komt hij tot deze conclusie: door σῶμα tegenover ψυχὴ en πνεῦμα te plaatsen in 1 Cor. 5 : 3; 7 : 34; 1 Thess. 5 : 23 bezigt Paulus dit woord als „Bezeichnung der Auszerseite des Menschen”. Op deze wijze zijn de beteekenissen, welke σῶμα in de LXX heeft, in het N.T. terug te vinden.

TR. SCHMIDT constateert, hoe Paulus boven dit populaire spraakgebruik

Nadat Paulus op deze wijze in vs. 35—41 aangetoond heeft, hoe wij een indirecte identiteit tusschen zeer uiteenlopende verschijnselen noodzakelijkerwijze aannemen, gaat hij in vs. 42—44^a ertoe over duidelijk te maken, dat in geval er ἀνάστασις τῶν νεκρῶν is, in het σῶμα¹⁾ zijn het gemeenschappelijk punt tot openbaring komen zal, waarin het psychische in zijn verderfelijkeid en het pneumatische in zijn onverderfelijkeid

uitgaat, wanneer hij in Col. 2 : 11 spreekt van τὸ σῶμα τῆς σάρκος. Hij verwijst naar Rom. 7 : 24; 8 : 9—11, 12; 1 Cor. 6 : 16; 2 Cor. 4 : 10; Ef. 5 : 28; Col. 2 : 23 om aan te toonen: „Der Fleisch ist nach Paulus der Sünde und dem Tode verfallen, darum auch der Leib, weil er aus Fleisch besteht.” Tegelijkertijd accentueert hij: „Trotzdem sind nun σῶμα und σὰρξ nicht einfach identisch”, omdat Paulus „noch einen anderen Leib, der nicht aus σὰρξ besteht” kent, cf. 1 Cor. 15 : 40, 44; 2 Cor. 5 : 1; Rom. 8 : 11, 23; Fil. 3 : 21. Op grond hiervan komt SCHMIDT tot deze formuleering: „Beide (nl. σὰρξ en σῶμα) bezeichnen die körperliche Auszenseite des Menschen, aber unter verschiedenen Gesichtspunkten, σὰρξ unter dem des Stoffes der Substanz, σῶμα unter dem der Form, der Gestalt, als Organismus”(?).

TH. SIMON — (*Die Psychologie des Apostels Paulus*, — Göttingen 1897, blz. 10, 11) komt tot deze conclusie aangaande de beteekenis van σῶμα bij Paulus: „Einmal faszt Paulus das σῶμα im Auge wie es in dieser irdischen Welt allein Wirklichkeit hat, als den empirisch vorhandenen sarkischen Leib”. „An anderen Stellen schwebt ihm der Begriff des σῶμα vor, wie es alle wirkliche Gestaltungen in der verschiedenen Stoffen überdauert und im jenseitigen wie im diesseitigen Stoffe im Grunde *dasselbe* ist.” SCHAUF (Sarx, blz. 5) komt tot de conclusie, dat „soma für Paulus ein greifbares, organisches Gebilde und nicht etwa eine blosze Form” is.

In het *concreet* zijn bestaat de band tusschen de ἐπουράνια en de ἐπίγεια, waarvan in 1 Cor. 15 : 40 sprake is. Dit wordt door σώματα weergegeven. In dit *somatisch* bestaan ligt ook de band tusschen den toestand van den mensch vóór en ná de opstanding der dooden.

¹⁾ DIDYMUS VAN ALEXANDRIË (K. STAAB, *Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche*, 1933, blz. 10) accentueert, dat er niet staat φθορὰ πλείεται ἐν ἐγείρεται ἀφθαρσία, maar ἐν φθορᾷ ἐν ἐν ἀφθαρσίᾳ. Hij spreekt niet uitdrukkelijk van de handhaving van het σῶμα onder beide omstandigheden, maar blijkt het toch in Paulus' woorden gevoeld te hebben. Dit gegeven doet BARTH spreken, zooals wij lazen, van het „beharren-
-em Subjekt”.

JOH. CHRYSOSTOMUS (J. P. MIGNE, *Patrologiae Graecae*, 61, 1862, kol. 356)

elkander ontmoeten; hierin is de indirecte identiteit dezer beide σώματα gegeven.

Met dit resultaat wordt de opvatting van BARTH over de beteekenis van vs. 35—44^a bevestigd; de opstanding der dooden beteekent de „Neuprädikation” van het σώμα¹⁾.

Homil. XLI^B spreekt duidelijk van de handhaving der οὐσία, wanneer hij zegt: οὐ γὰρ ἄλλη μὲν οὐσία σπείρεται, ἄλλη δὲ ἐγείρεται, ἀλλ’ ἡ αὐτὴ βελτίων. Hij wijst er door de vraag aangaande Christus’ verschijning: οὐχὶ τοῦτο ἀποδείξαι θέλων, ὅτι αὐτὸ ἐκεῖνός ἐστι τὸ ἀνασκολοπισθὲν, καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνέστη; op, hoe in Christus’ verrijzenis het σώμα zich handhaafde. Toch missen wij bij de Grieksche vaders een formuleering van hetgeen onder σώμα bij Paulus hier verstaan moet worden.

CALVIJN (In N.T. Commentarii, vol. V, P. I, A. THOLUCK, 1834, blz. 459) merkt bij vs. 44 op: Semper autem meminerimus quod ante visum est, unam esse substantiam corporis: ac tantum hic agi de qualitate.” Hij wijst daarmee wel op de handhaving der substantia, maar zegt niet, dat Paulus dit tevens uit het gebruik van σώμα blijken laat.

¹⁾ BARTH identificeert het σώμα met den persoon van den mensch, wanneer hij zegt (Auferstehung der Toten³, blz. 116): „Der Leib ist der Mensch, der Leib bin ich.” In de LXX is σώματα in Gen. 36 : 6 vertaling van נִשְׁמָתַי, in Gen. 47 : 12 van נַפְשִׁי; wellicht is ook in Gen. 34 : 29 σώματα vertaling van נַפְשִׁי en niet van נַפְשֵׁי; σώμα beteekent dan: „zielen” „per persoon”, is collectivum voor „slavenbezit”; cf. 2 Ezra 19 : 37. (S.V. Neh. 9 : 37).

DIDYMUS VAN ALEXANDRIË merkt naar aanleiding van vs. 41 op: σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ δόξα τῶν ἐγειρομένων σωμάτων οὐσιώδης ἐστὶν ὡς καὶ ἡ τῶν φωστῆρων en blijkt wezensgelijkheid aan te nemen tusschen de hoedanigheid van de lichamen der opstanding en de hemellichamen. Ook SEVERIANUS VAN GABALA legt verband (K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche N.T. Abhandl., Bnd XV, 1933, blz. 9, 275).

JOH. CHRYSOSTOMUS (J. P. MIGNE, Petrologiae Graecae, Tom. LXI, kol. 359) 1862, Homil XLI γ zegt: Εἰ δὲ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, ὅρα τὰ ἐπουράνια σώματα τὰ οὕτω λαμπρὰ καὶ διαρκῆ τεὸς καὶ ἐν ἀγῆρατῳ λήξει διαμένοντα καὶ πιστεύουσιν ἐντεῦθεν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ποιῆσαι καὶ ταῦτα τὰ φθαρτὰ ἀφθαρτα καὶ πολλὰ βελτίω τῶν ὀρωμένων en wijst op de heerlijkheid der hemellichamen als bewijs van Gods almacht tot opwekking van het lichaam. DIDYMUS VAN ALEXANDRIË wijst er zonder meer op, dat de heerlijkheid niet aller deel zij, alleen van τῶν εὖ βεβιωκότων καὶ σωφρονισάντων, CHRYSOSTOMUS (Item: kol. 358) leest in het σώματα ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια: πρῶτην μίαν τομὴν

Wil Paulus in vs. 44^b het *σῶμα πνευματικόν* als realiteit alleen poneeren, een „*Beschreibung* der Wahrheit der Auferstehung” geven, en moet bijgevolg het conditioneel karakter van vs. 44^b vervallen en *εἰ* met „sofern” vertaald worden? Dit is BARTHS meening. Bij Paulus berust, volgens hem, de realiteit van het *σῶμα πνευματικόν* op de waarheid Gods, welke de opstanding der dooden „fordert und begründet” ¹⁾. De realiteit van het *σῶμα πνευματικόν* ligt voor BARTH bijgevolg in de verwachting, dat God de dooden opwekt, verankerd.

In de syntaxis van J. DE ZWAAN ²⁾ wordt van zinnen als vs. 44^b het volgende opgemerkt: „*Εἰ* met den Ind. Praes. komt meermalen voor in zinnen, die oogenschijnlijk een algemeene

δικαίων καὶ ἀμαρτωλῶν. Uit bovenstaande interpretaties blijkt, dat naar hun gevoelen Paulus *σῶμα* niet met de persoonlijkheid van den mensch identificeerde; zij beschouwden *σώματα* als objecten van bezit.

JOH. WEISZ Der erste Korintherbrief 1910, blz. 372, durft ondanks 1 Cor. 6 : 13—15 de identificeering niet aan. Zie ook: R. HIRZEL, *Die Person* (Sitzungsberichte der Kön. Bayer. Akademie der Wissenschaften, Jahr. 1914, 10 Abh.); deze wijst er op, hoe de Grieken „zur ersten Bezeichnung der Person *σῶμα* wählten” (blz. 5). De invloed van het vulgaire Grieksch der LXX bracht de verbleeking van de beteekenis van het woord *σῶμα*, dat „durchaus ein Wort edlen Klanges” was (blz. 19); hierdoor kreeg *σῶμα* de beteekenis „slaaf” (*οἰκετικὰ σώματα* blz. 20). Met beroep op DIONYSIUS VAN HALIKARNASSUS, JOH. CHRYSOSTOMUS, wijst hij er op, dat „*σῶμα*” keineswegs an die Sklave verloren” ging.

TR. SCHMIDT, *Das Leib Christi*, Leipzig 1919, blz. 6, wijst er op, dat het *σῶμα* bij Paulus „das Gefäß des Geistes” is, „der Ausdruck der menschlichen Persönlichkeit”. Hij verwijst naar 1 Cor. 6 : 13—15, waar Paulus *ἡμᾶς* en *τὰ σώματα* op één lijn plaatst en concludeert: „so ist es (nl. *σῶμα*) schliesslich auch gleich *Person*”. SCHAUF, *Sarx* (N.T. Abhandlungen, 1924 Bnd XI, Heft 1, 2), blz. 6, zegt met beroep op de *παρουσία σώματος* in 1 Cor. 5 : 3; 6 : 19; 2 Cor. 6 : 16; 10 : 10: „Das Wort *soma* dient dem Apostel dazu, um das auszudrücken, was wir als „persönlich” bezeichnen”. Op deze wijze is BARTHS opvatting aangaande de identiteit van *σῶμα* en persoon alleszins verdedigbaar. Zie ook Rom. 6 : 6; 7 : 24.

¹⁾ K. BARTH, *Auferstehung der Toten*³, blz. 118.

²⁾ J. DE ZWAAN, *Syntaxis der wijzen en tijden in het Grieksch N.T.*, blz. 148—149; 1906 § 251.

onderstelling in het heden insluiten. Toch blijft in de meeste gevallen, in 't N.T. de mogelijkheid bestaan, dat de schrijver zich een bijzonder geval voorstelt, in het heden of de toekomst, en dat beschouwt als vertegenwoordiger van een reeks dergelijke mogelijkheden. Meestal is het bijna ondoenlijk te beslissen, of de onderstelling in zulk een geval „algemeen” of „bijzonder” bedoeld is.”

Op grond hiervan kan met betrekking tot den zinsbouw van vs. 44^b worden vastgesteld, dat beide σώματα hier in conditioneel verband staan. Dit verband kan op een bijzondere veronderstelling berusten. Wat Paulus in het voorafgaande over Christus' verrezen zijn en in het volgende vs. 45 van Hem als πνεῦμα ζωοποιοῦν zegt, maakt duidelijk, dat hier van een bijzondere veronderstelling sprake is. Op grond van de verrijzenis van Christus kan men naast de realiteit van het σῶμα ψυχικόν tot die van het σῶμα πνευματικόν besluiten. Het conditioneel karakter van vs. 44^b blijft ten volle te handhaven, en εἰ moet met „wanneer” vertaald worden.

Daarnaast verdient opmerking de plaats, welke de beide verbaalvormen ἔστιν innemen. ROBERTSON¹⁾ zegt van een dergelijke plaatsing van ἔστιν: „ἔστιν is also the accent at the beginning of the sentence”. Door ἔστιν aan het begin van den zin te plaatsen wil Paulus laten uitkomen, dat beide σώματα *bestaande* realiteiten zijn.

Ook BARTH zegt met nadruk, dat Paulus beide σώματα als realiteiten naast elkander plaatst, maar de werkelijkheid van het σῶμα πνευματικόν wordt, volgens hem, door Paulus van uit de waarheid Gods gezien, welke de opstanding van het lichaam „fordert und begründet”. Z.i. is de waarheid Gods, nl. dat God de dooden opwekt, het uitgangspunt voor Paulus om het σῶμα πνευματικόν als realiteit te vermelden. Het *bestaan* dezer

¹⁾ A. T. ROBERTSON, A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research³, 1919, blz. 234. Ook in de „International Critical Commentary I Corinthians³, (1914)”, blz. 373, wordt hierop gewezen.

realiteit hangt „völlig in der Luft” ¹⁾, is in de verwachting der opstanding zonder meer gelegen.

BARTH beschouwt de waarheid van de ἀνάστασις νεκρῶν als de bijzondere veronderstelling, waar Paulus in vs. 44 van uitgaat, maar dit laten de context en de zinsbouw van vs. 44^b *niet* toe. Uit het geheele hoofdstuk blijkt, dat Paulus van beide σώματα als *bestaande* realiteiten spreekt, omdat Christus verreezen is.

Wanneer men vraagt, hoe BARTH tot zijn vertaling van εἰ met „sofern” komt, dan verdient het de aandacht, dat hij de conditioneele strekking van zinnen als vs. 44^b ten volle kan laten uitkomen. In dit geval vertaalt hij ook εἰ met „wenn”. Zoodra echter Paulus spreekt van het leven Gods, waaraan de mensch deel hebben zou, dan wil hij εἰ met „sofern” vertaald zien. BARTH licht dan Paulus' bedoeling op deze wijze toe: „In der Zeit entschieden *ist*, dasz wir alle im Fleische sind, in der Ewigkeit entschieden *ist*, dasz wir alle im Geiste sind. Im Fleisch sind wir verworfen, im Geiste sind wir erwählt” ²⁾. Op deze wijze verklaart hij 1 Cor. 15 : 44^b. Eerst op grond van de verwachting, dat God de dooden opwekt, komt men z.i. tot de

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, 1935, blz. 116. Het bestaan van het σῶμα πνευματικόν berust bij BARTH op een realiteit, welke in de waarheid Gods gegrond is; zij is als realiteit object der verwachting, en niet een *bestaande*, zooals het σῶμα ψυχικόν een *bestaande* is. Het bestaan van het σῶμα πνευματικόν rust bij BARTH in Christus' komst, *niet* in Zijn gekomen en opgestaan zijn. Het bestaan en de hoedanigheid van het psychisch lichaam wordt bij BARTH slechts op *negatieve wijze* van uit de openbaring van Christus in zijn parousia gezien. Het is geheel aan de vergankelijkheid van alle tijdruimtelijk bestaan zonder meer prijsgegeven.

²⁾ Zie: KARL BARTH, Der Römerbrief⁶, 1933, blz. 267, de verklaring van Rom. 8 : 9^b, εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ.; vergelijk ook de vertaling van εἰ met „sofern” op blz. 110, 111 (Rom. 4 : 14); blz. 171, 175 (Rom. 6 : 5); blz. 241, 244 (Rom. 7 : 16); blz. 245, 248 (Rom. 7 : 20); blz. 266, 267 (Rom. 8 : 9^b); blz. 274, 276, 278 (Rom. 8 : 13, 17); blz. 285 (Rom. 8 : 25). Daarentegen blijkt, dat BARTH in zijn vertaling en verklaring van 1 Cor. 15 : 12, 15 (Auferstehung der Toten³, blz. 87), van Rom. 2 : 17 (Römerbrief⁶, blz. 45), Rom. 3 : 3 (idem blz. 52) de conditioneele strekking ten volle gelden laat.

stelling „dasz ich in dem beschriebenen Sinn Gottes bin”. Hieruit blijkt, dat BARTH, wanneer hij el met „sofern” vertaalt, zich niet door taalkundig, maar door theologisch inzicht laat beheerschen.

Daarentegen maakt Paulus door zijn typeering van den laatsten Adam als πνεῦμα ζωοποιούν en den zinsbouw van vs. 44^b duidelijk, dat hij de realiteit van het σῶμα πνευματικόν predikt door uit te gaan van het *feit*, dat Christus verreezen is.

4°. BARTH legt den nadruk op de „Beziehung der Hoffnung”, waarin Paulus in vs. 46—49 de geloovigen tegenover Christus plaatst. In vs. 46 wijst Paulus met οὐ πρῶτον en ἔπειτα er op, dat het bestaan van het σῶμα πνευματικόν in de toekomst aan den dag treedt tegenover het thans zichtbare psychische lichaam. Daarbij komt, dat de indicativus futuri φορέσομεν in vs. 49 te prefereeren is boven den conjunctivus aoristi φορέσωμεν, omdat gene verbaalvorm ook in vs. 22, 25, 51, 52 gebezigd wordt ¹⁾. Men kan bijgevolg ten volle instemmen met de op-

¹⁾ De lezing φορέσομεν vindt men bij B, 17. 46; de lezing φορέσωμεν bij κ, A. C. D. E. F. Lat. Copt. Chrysost. — THEOD. VAN MOPSUESTIA en SEV. VAN GABALA (STAAB, Paulus Kommentare aus der gr. Kirche, Bnd XV, 1933, blz. 195, 276) blijken, volgens hun verklaring, alleen de lezing φορέσομεν te kennen. PHOTIUS VAN KONSTANTINOPEL (STAAB, idem, blz. 581) vermeldt beide lezingen en typeert de lezing φορέσωμεν als παραλυσίς en συμβουλή. JOH. CHRYSOSTOMUS (J. P. MIGNE, Patrologiae Graecae, kol. 363) Hom. XLII^a, verkiest φορέσωμεν: τούτέστιν, Ἀριστα πράξωμεν. Hij accentueert op deze wijze de paraenetische bedoeling. Daarentegen verkiest CALVIJN (In N.T. Commentarii, Vol. V, P. I, A. THOLUCK, 1834, blz. 461) uit beide lezingen alleen φορέσομεν, omdat wij niet met „exhortatio”, maar met „pura doctrina” te doen hebben. H. DE GROOT (Annotationes in N.T., Vol. VI, ZUIDEMA, 1828, blz. 447) vermeldt beide lezingen zonder zijn voorkeur voor een dezer uit te spreken. J. WEISZ (Der erster Korintherbrief (5), 1910, blz. 377) leest φορέσομεν „Denn ein Kohortativ ist hier völlig ausgeschlossen, wo nur ein log. Futurum erwartet werden kann.” BARTHS argument om op grond van de lezing, welke hijzelf in Rom. 5 : 1 voorstaat, in 1 Cor. 15 : 49 φορέσομεν te lezen, is onvoldoende, omdat dit vrucht is, niet van

vatting van BARTH, dat Paulus de „Beziehung” der geloovigen tot Christus als die „der Hoffnung” typeert.

Wijst Paulus echter in deze verzen „nur” op deze „Beziehung der Hoffnung”, en is hem het staan in deze betrekking reeds voldoende garantie zich in een „Kampf” geplaatst te weten, waarin „die Auferstehung Wahrheit” is? ¹⁾ Deze vraag beantwoordt BARTH bevestigend. Hij is van meening, dat op deze wijze genoegzaam weergegeven is de bedoeling, welke Paulus met hetgeen hij in vs. 46—49 zeggen wil, beoogt.

In Ef. 4 : 10, 11^a schrijft Paulus: ὁ καταβάς αὐτός ἐστιν καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα. καὶ αὐτὸς ἔδωκεν τοὺς μὲν ἀποστόλους . . . en spreekt daarmee uit, dat de identiteit van den persoon van Christus zoowel in Zijne vernedering als in Zijne verhooging zich handhaaft. Al zoekt CALVIJN de beteekenis van hetgeen Paulus uit Ps. 68 citeert niet allereerst hierin, ook hij spreekt toch van een toespeling op Christus' vernedering, wanneer hij zegt: „Ascendit, sed ut coelum et terram impleret, qui ante exiguo spatio continebatur” ²⁾. Ook EWALD leest in Ef. 4 : 10, dat „die Identität der Subjekte betont” wordt ³⁾.

Ook in Rom. 8 : 34 laat Paulus uitkomen, dat Christus Jezus, ὃς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ — de ἀποθανών en ἐγερθεὶς was.

Aan deze bekendheid met Christus ontleenen zijn vermaningen in Ef. 6 : 9 en Col. 4 : 1 hun kracht, wanneer hij gemeenteleden wijst op hun verantwoordelijkheid jegens hunnen κύριος ἐν οὐρανοῦς.

Daarbij laat Paulus zich nader over het wezen van hun betrekking tot Christus uit, wanneer hij in Ef. 2 : 5, 6 zegt, dat God ons ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν, συνεζωοποίησεν

den context, maar van eene a priori gevormde denkwijze. Zie ook KITTEL, *Theolog. Wörterbuch z. N.T.*, Bnd II, 1935 blz. 395, nota 100.

¹⁾ BARTH, *Die Auferstehung der Toten*³, blz. 122.

²⁾ JOH. CALVINI in *N.T. commentarii*, Vol. VI, P. II, A. THOLUCK, 1834 blz. 128.

³⁾ P. EWALD, *Die Briefe des Paulus an die Epheser*³ u.s.w. (Kommentar z. N.T. herausgeg. von TH. ZAHN, Bnd X), 1910 blz. 188.

τῷ Χριστῷ, — χάριτί ἐστε σεσωσμένοι — καὶ συνήγειρεν καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Eveneens wijst hij er in Fil. 3 : 20 op, dat ons πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Hieruit blijkt, dat Paulus in Cor. 15 : 47, 49 de geloovigen niet op Christus wijzen wil als op iemand, die voor hen een vreemde is, wanneer hij Hem den δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ en den ἐπουράνιος noemt. Paulus weet ook *niet* van een *volslagen* onbekendheid van hetgeen God in den hemel verborgen houdt ¹⁾, gelijk dit in BARTHS systeem zou moeten zijn. Paulus leert uitdrukkelijk de heilsbeteekenis van de dingen, welke thans nog verborgen zijn, en wanneer hij op Christus als den δεύτερος ἄνθρωπος en den ἐπουράνιος wijst, dan beoogt hij niet alleen den hemelschen oorsprong van Christus te accentueeren, maar dan heeft hij in deze benaming de beteekenis van Zijne vernedering en verrijzenis inbegrepen.

Deze zienswijze vindt nadere bevestiging door hetgeen Paulus in vs. 49 zegt. Hij verkondigt aldaar, dat wij, die τὴν εἰκόνα τοῦ χυτοῦ gedragen hebben, τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου zullen dragen.

KITTEL wijst er op, hoe Paulus, nadat hij in 1 Kor. 11 : 7 „aus der Gottes-Ebenbildlichkeit des Mannes” zijn consequenties trok, „wenige Kapitel später in demselben Brief — 1 Kor. 15 : 49 — die aus Gen. 5 : 3 abgeleitete εἰκὼν τοῦ χυτοῦ als für die irdische Existenz bestimmend angeben, die εἰκὼν τοῦ ἐπουρανίου dagegen als eine futurische behandeln” kan. Het is hem het bewijs: „wie wenig den Gedanken des Paulus eine eigene geschlossene Spekulation über Gen. 1 : 27 zu Grunde liegt” ²⁾. In Fil. 3 : 21 zegt Paulus, dat Jezus Christus, dien

¹⁾ Zie ook 2 Cor. 5 : 1, waar Paulus zegt: οἶδαμεν γὰρ ὅτι . . . οἰκοδομὴν ἐκ θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς; 2 Tim. 4 : 18 (εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον). W. LÜTGERT, Der Mensch aus dem Himmel (Greiswalder Studien, blz. 207 e.v.).

Z.N.W. Jhrg. 28, 1929; L. BRUN, Auslegung von 2 Cor. 5 : 1—10, blz. 207—229.

²⁾ Theologisches Wörterbuch zum N.T., Bnd II, 1935 blz. 394, 395. Over de

wij als σωτήρα uit den hemel verwachten, μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. CALVIJN zegt van deze woorden: „Ex his Pauli verbis suavissimam consolationem colligunt piaae animae, quod audiunt expetendum sibi esse adventum Christi, quia futurus sit salutaris” ¹⁾. Ook in Zijne kwaliteit van σωτήρ verricht Christus de toekomstige vernieuwing van ons lichaam.

Dit mag men niet uit het oog verliezen, wanneer Paulus in 1 Cor. 15 : 49 spreekt van het toekomstig dragen van de εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, in Rom. 8 : 29 van de voorbeschikking συμμόρφους τῆς εἰκόνης τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, en in 2 Cor. 3 : 18 van het τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν.

Niet alleen krachtens Zijnen hemelschen oorsprong, maar door *juist* Zijn heilsbeteekenis daarbij in te sluiten wijst Paulus op Christus, den Ἐπουράνιος, wiens εἰκὼν wij dragen zullen. Door daarenboven tegenover de εἰκὼν van den ἐπουράνιος die van den gevallen Adam in herinnering te brengen, wordt nog eens met des te meer nadruk op de heilsbeteekenis van dezen Ἐπουράνιος gewezen, wiens opstanding daarin een beslissend moment vormt ²⁾.

BARTH doet onvoorwaardelijk tekort aan hetgeen Paulus in vs. 46—49 wil zeggen, wanneer hij meent, dat de betrekking der geloovigen tot Christus hier met een „nur die Beziehung der Hoffnung” ten volle weergegeven is. Ook is het onjuist van BARTH gezien, dat *alleen* het staan in deze „Beziehung der Hoffnung” voldoende is om deel te nemen aan den strijd, waarin de opstanding als waarheid Gods wordt verstaan.

Eerst krachtens hun gemeenschap met Christus, die gestor-

beteekenis van εἰκὼν leze men het artikel *aldaar* van blz. 378—396. Ook HANS WILLMS, E I K Ω N (Eine begriffsgeschichtliche Untersuchung zum Platonismus, Münster 1935); op blz. 51—53 wordt 1 Cor. 15 : 44—49 besproken.

¹⁾ CALVINI in N.T. commentarii, Vol. VI, P. II, A. THOLUCK, 1834 blz. 207.

²⁾ Zie: 1 Cor. 15 : 14—18.

ven, opgestaan en verhoogd is en wiens tegenwoordige kracht als πνεῦμα ζωοποιούν wordt gesmaakt, ziet Paulus de geloovigen in de „Beziehung der Hoffnung” tegenover hun Heer geplaatst, dien zij uit den hemel verwachten ¹⁾). Met deze „Beziehung der Hoffnung” is tegelijkertijd de strijd gegeven, waarin Christus’ kracht hen staande houdt.

Onder de Grieksche kerkvaders wijst DIDYMUS VAN ALEXANDRIË op het volgende: „νοητέον δὲ ὅτι τὸ τῶν ἐγχειρομένων ἐκ νεκρῶν σῶμα ὁμοιοῦται τῷ τοῦ Χριστοῦ σώματι πνευματικῶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν γεγονότι”. De mogelijkheid van het ὁμοιοῦται ligt hierin, dat Christus’ leven geworden is tot „het levendmakend pneuma”, en niet εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Hij legt daarmee een onlosmakelijk verband zoowel tusschen de opstanding van Christus en het εἰς πνεῦμα ζωοποιούν als tusschen de opstanding van Christus en de opstanding der dooden, wanneer hij nader van deze levendmakende kracht verklaart: ἡ δὲ πνευματικὴ ζωοποίησις συμφοῆς ἐστὶ τοῖς ἐκ νεκρῶν ἐγχειρομένοις ²⁾). THEODORUS VAN MOPSUESTIA brengt het πνεῦμα ζωοποιούν alleen met Christus’ opstanding in verband ³⁾, maar laat hier ter plaatse het verband van deze opstanding met de opstanding der dooden rusten. Het εἰς πνεῦμα ζωοποιούν is voor SEVERIANUS VAN GABALA, OECUMENIUS VAN TRICCA en PHOTIUS VAN CONSTANTINOPEL geen reden om op Christus’ opstanding te wijzen ⁴⁾. In verband met vs. 49 zegt SEVERIANUS VAN GABALA:

. ¹⁾ Paulus spreekt van het verwachten van Christus ἐκ τῶν οὐρανῶν in 1 Thess. 1 : 10, ἀπ’ οὐρανοῦ in 1 Thess. 4 : 16; 2 Thess. 1 : 7; Fil. 3 : 20, 21 (ἐξ οὐ).

²⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, 1933 blz. 10.

³⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 195: ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ἀπέθανεν καὶ οὐκ ἔσχυσεν ἀναστῆναι, ὁ δὲ δεύτερος, ὅτι πνεῦμα ζωοποιούν εἶχεν καὶ ψυχὴν, ἀνέστησεν δι’ ἑαυτοῦ.

⁴⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 276; SEVERIANUS VAN GABALA beroept zich bij de verklaring van εἰς πνεῦμα ζωοποιούν op het: „τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου.

ἀντὶ τοῦ ἐμνησάμεθα τὴν παρακοὴν τοῦ Ἀδάμ, μνησώμεθα καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπακοὴν ὑπακούσαντες ¹⁾). Dit is het bewijs, dat ook naar zijn gevoelen Adam als gevallen mensch en Christus als Middelaar in vs. 45—49 Paulus voor oogen stonden.

CHRYSOSTOMUS ²⁾ wijst er op, dat Paulus hetgeen hij in vs. 45^b van den laatsten Adam zegt, niet aan de Schrift ontleenen kon; hij rechtvaardigt dit γέγραπται als ἔκβασις van bespreking. Nader typeert hij het εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν als een aanwijzing van Paulus, dat Christus als τὴν ἀρχὴν ἤδη ἐκβεβηκυῖαν, καὶ τὴν ῥίζαν καὶ τὴν πηγὴν φανεῖσαν hier geopenbaard is: CHRYSOSTOMUS zwijgt hier echter over de opstanding van Christus; op deze had hij reeds bij zijn verklaring van vs. 35—37 gewezen.

Geconstateerd kan worden, dat het verband tusschen Christus' opstanding en Zijn „geworden zijn tot een levendmakenden Geest” gezien is. Dat dit niet zoo in het middelpunt staat, wordt hierdoor verklaard, dat zij bij hun verklaring vooral letten op het toekomstige gericht en den paraenetischen zin van Paulus' woorden.

Nadat CALVIJN er bij zijn verklaring van vs. 45 op wijst, dat het tweede gedeelte van dit vers „nusquam scriptum legitur”, geeft hij hetgeen Paulus in dit vers beoogt op deze wijze weer: „Ille (d.i. Adam) casu suo perdidit et se et suos, quia secum omnes in eandem traxit ruinam: venit Christus, qui naturam nostram ex ruina erectam in statum meliorem restitueret.” CALVIJN ziet hier een onlosmakelijk verband gelegd tusschen Christus' heilswerk en de opstanding der dooden. Wijst CALVIJN bij zijn verklaring van het levendmakend pneuma er op, dat bij Christus „praeter animam fuit etiam effusus in

OECUMENIUS VAN TRICCA (K. STAAB, blz. 443) brengt het μένισσα ἐπ' αὐτὸν ἢ περιστέρα hierbij in herinnering; PHOTIUS VAN CONSTANTINOPEL (K. STAAB, blz. 580): Joh. 6 : 63: de woorden van Christus als πνεῦμα ἐν ζωῇ.

¹⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 276.

²⁾ J. P. MIGNE, Patrologiae Graecae, 61, 1862, kol. 359. Hom. LXI^d.

eum Spiritus Domini, cuius virtute resurgeret ipse a mortuis, et alios suscitaret", bij zijn exegese van vs. 47 komt hij hier nog bijzonder op terug: van Christus is hier geopenbaard, dat Hij „principium nobis et auctor est coelestis vitae". Daarbij wil CALVIJN blijkbaar t.o.v. Christus' hemelsche afkomst in het oog gehouden zien, dat „Paulum non adeo subtiliter et minutim singula membra inter se contulisse (neque enim necesse erat)". Deze hemelsche afkomst sluit, volgens hem, niet uit, dat „Christus non tantum quod ad corporis essentiam, terrenus fuit, sed etiam ad tempus, terrenae fuit conditionis". Want juist dit laatste was noodzakelijk, omdat het Zijn dood ten gevolge had, waardoor „vis Christi se exsereret ad coelestem vitam conferendam". Van dit hemelsche leven zegt CALVIJN met nadruk, dat het „in resurrectione autem primum . . . apparuit, ut nos quoque vivificet" ¹⁾. Op deze wijze blijkt, dat ook CALVIJN overtuigd is, dat Paulus het levend maken van Christus als pneuma en de waarheid van de opstanding der dooden van uit Zijne opstanding predikt, en dat hem naast Christus' heerlijkheid niet Adams geschapen-zijn en aardsche sterfelijkheid, maar diens gevallen-zijn voor oogen stond.

Ook H. DE GROOT brengt de levendmakende kracht van Christus en de openbaring Zijner heerlijkheid met Zijne opstanding in onlosmakelijk verband ²⁾.

JOH. WEISZ betoogt, dat het Paulus in vs. 44^b—49 te doen is om een „Beweis, dasz wir wirklich auf ein *σῶμα πνευματικόν* hoffen dürfen." Dit bewijs geeft hij z.i. in den vorm van een „targumistischer Paraphrase". J. WEISZ constateert, dat Paulus hetgeen in 45^b te lezen staat, niet aan de Schrift ontleenen kan en nochtans blijkbaar door het éénmaal vermelde *ἐγένετο* een schriftuurlijk bewijs leveren wil. Op grond van dit pogen komt

¹⁾ CALVINI in N.T. commentarii, Vol. V, P. I, A. THOLUCK, 1834, blz. 460, 461.

²⁾ GROTH Annotationes in N.T., Vol. VI, ZUIDEMA, 1828, blz. 445. Factus est per resurrectionem et evectionem in coelum homo plane Divinus, qui potestatem habeat etiam aliis dandi vitam et quidem aeternam."

hij tot de conclusie: „P. muzz also hier von einer exegetischen oder spekulativen Tradition abhängig gewesen sein, nach der eine doppelte Menschenschöpfung in der Schrift erzählt wird“. Hij meent, dat Paulus de „ἄνθρωπος-Lehre“, welke bij Philo te vinden is, „mit der Messiaslehre verbunden und die in der Genesis entdeckt hat, wo die Schöpfung der εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου (Col. 1 : 15) erzählt sein soll“ ¹⁾. Het is niet te verwonderen, dat JOH. WEISZ wegens dit inzicht een verband tus-schen het ἐξ οὐρανοῦ en de parousia in vs. 47 „ganz zusammenhangwidrig“ ²⁾ acht.

Bijgevolg meent JOH. WEISZ, dat Paulus in vs. 44—49 niet van Christus' opstanding uitging. Dit blijkt ook LIETZMANN'S ³⁾ meening te zijn; hij constateert het thetisch karakter van vs. 44, en de bewijsvoering daarvan in vs. 45 berust op een „Theologumenon von den beiden Adams“.

Daarentegen wordt er in „*The International Critical Commentary*“ op gewezen, dat Christus' macht tot ζωοποιεῖν „became such at the Resurrection, and perhaps still more so at the ascension“ ⁴⁾, welke laatste de opstanding onderstelt. Daarbij formuleeren ROBERTSON en PLUMMER de strekking van hetgeen Paulus in vs. 35—49 op deze wijze: „the continued relation of believers to the Christ, who has been raised in the body implies the permanence of their personal life“ ⁵⁾.

Ook BACHMANN maakt duidelijk, dat de ζωοποίησις van Christus berust op „seine Auferweckung und Verklärung“ ⁶⁾.

Omdat Paulus in Rom. 1 : 4 zegt, dat Christus tot Zoon Gods

¹⁾ JOH. WEISZ, Der erste Korintherbrief (5) 1910, blz. 373—375. Mogelijk is, dat BARTH in zijn interpretatie van 1 Cor. 15 : 45 door J. WEISZ' exegete beïnvloed is.

²⁾ J. WEISZ, Der erste Korintherbrief (5), blz. 376.

³⁾ H. LIETZMANN, Handbuch z. N.T. 9. An die Korinther² I, II, 1923, blz. 86.

⁴⁾ The International Critical Commentary I Corinthians², 1914, blz. 373.

⁵⁾ The International Critical Commentary I Corinthians², blz. 365.

⁶⁾ PH. BACHMANN, Bnd VII, Der erste Brief an die Korinther², 1921, blz. 468.

gesteld is „ἐν δυνάμει” „κατὰ πνεῦμα ἀγίωσύνης” „ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν”, is het niet noodig in 1 Cor. 15 : 45 een ἄνθρωπος-leer te onderstellen, waarvan Paulus hier gebruik zou maken.

Uit Rom. 1 : 4 wordt ons evenals uit den context duidelijk, dat Paulus op Christus, „den laatsten Adam” als πνεῦμα ζωοποιοῦν wijzen kan. Christus is dit voor Paulus krachtens Zijne opstanding, waarin hij ook de garantie heeft, dat wij Zijn beeld in de opstanding der dooden dragen zullen.

Daarom verdient m.i. JOH. WEISZ' en LIETZMANN'S verklaring geen navolging: Paulus wil, op grond van de opstanding van Christus en Zijne levendmakende kracht door den Geest, de opstanding der dooden verkondigen.

Daarom is het *onjuist*, dat BARTH in vs. 45^b Schepping, Opstanding van Christus en het Einde aller dingen als „ein einziges Geschehen” opvat, en dit alles te zamen typeert als de openbaring van het feit, dat „Gott spricht” ¹⁾.

Hierdoor ontnemt hij aan de opstanding van Christus het karakter van een wezenlijk *historisch* uitgangspunt en *garantie* te zijn, waardoor het eerst Paulus mogelijk was zoowel van de levendmakende kracht van Christus als πνεῦμα verzekerd te zijn als de opstanding der dooden te verwachten. Niet krachtens het „einziges Geschehen” dat God tot ons spreekt, staan wij in den strijd, waarin de waarheid der opstanding aan den dag treedt, maar krachtens de levendmakende kracht van Christus, die verreezen *is*, en door Zijnen Geest aan ons en in ons werkt.

II: 50—58.

50. Maar dat zeg ik, broeders, dat vleesch en bloed het Rijk Gods niet hebben kunnen beërven, noch beërft de verderfelijckheid de onverderfelijckheid.
- 51, 52. Zie ik zeg u een geheim: allen zullen wij niet ontslapen, maar wij allen zullen veranderd worden ²⁾, in

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, (1935), blz. 119.

²⁾ Zie: Biblica, 18e jaargang, aflevering 4, 1937; blz. 303—333, P. BRANDBUBER, Die sekundären Lesarten bei 1 Kor. 15 : 51.

een ondeelbaar oogenblik, in een oogopslag, bij de laatste bazuin; want de bazuin zal slaan, en de dooden zullen onverderfelijk opgewekt worden, en wij zullen veranderd worden.

53. Want het is noodzakelijk, dat dit verderfelijke onverderfelijkheid aandoet, en dit sterfelijke onsterfelijkheid
54. aandoet. Maar wanneer dit verderfelijke onverderfelijkheid, en dit sterfelijke onsterfelijkheid zal aandoen,
55. dan zal het woord, dat geschreven is, van kracht zijn: „De Dood is tot overwinning verslonden! Waar is uw overwinning, Dood? Waar is uw prikkel, Dood?”
56. De prikkel van den dood is de zonde, en de kracht der zonde is de wet.
57. Maar Gode zij dank, Die ons door onzen Heer Jezus Christus de overwinning geeft.
58. Zoo dan, mijn geliefde broeders, zijt standvastig, onbewegelijk, overvloedig altijd in het werk van den Heer, in de wetenschap, dat uw inspanning niet ijdel in den Heer is.

BARTH meent, dat Paulus in vs. 50—58 niet beoogt iets te zeggen, „was im bisherigen nicht auch schon ausgesprochen ist”, en hij typeert deze pericope als „ein einfaches Haltmachen vor dem erreichten Ziele”. Volgens hem gaat Paulus eenvoudig uit „von der Auferstehung als Wirklichkeit”, hij verkondigt haar „als das, was ist”. Deze realiteit bestaat z.i. voor Paulus hierin, „weil Gott ist, und weil er sich offenbart hat”, en meer te zeggen dan wat Paulus met het ὥφθη καμολί in vs. 8 gezegd heeft, „hat er ja auch nicht versprochen”.

Volgens BARTHS meening beteekent dan ook het μυστήριον, waarvan in vs. 51 sprake is, meer een nieuwe „Explication” dan een „neue These”; Paulus beoogt meer een nadere uitlegging te geven dan te openbaren, hetgeen nog niet bekend was ¹⁾.

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten², blz. 123.

In vs. 50 leest BARTH „das Thema des ganzen Kapitels” als een nadere bevestiging zijner opvatting. Want Paulus beoogt volgens hem eenerzijds te laten uitkomen, dat „die Identität dieses Vergänglichen und Sterblichen (v. 53—54) mit dem σῶμα πνευματικόν, dem *geistlichen Leib*” „nicht gegeben ist”, anderzijds dat zij nochtans verwacht wordt, „wenn er den Menschen in diesem Kapitel in das Licht seiner letzten, grössten Hoffnung rückt.”

Het verwachten dezer identiteit is dáárom mogelijk, omdat tusschen het geestelijk lichaam en het σῶμα ψυχικόν „dem *seelischen Leib*, dem *was wir als „Fleisch und Blut” kennen*, steht das Wunder Gottes, das schwerste, vernichtendste Gericht und die unerhörteste Hoffnung” „das entscheidende und niemals selbstverständlich hinzunehmende *Geheimnis* dieser Identität”. Daarom is het ook voor BARTH verklaarbaar, dat Paulus krachtens dit „Wunder Gottes” (d.i. de werkelijkheid van de opstanding der dooden) het μυστήριον aankondigt, waarin hij wijst op „*die Gleichzeitigkeit der Lebenden und der Gestorbenen in der Auferstehung*”. Immers niet alleen vleesch en bloed, maar ook het sterfelijke kan het Gods Rijk niet beërven.

Van de realiteit der opstanding uit, van uit het feit, dat God „ruft”, meent BARTH, heeft Paulus deze gelijktijdigheid gepredikt in vs. 52 ¹⁾. Zij is „Gegenwart”, noch door ruimte, noch door tijd bepaald; zij beteekent „die Aufhebung” van het contrast, „die Erlösung Adams in Christus, der Prädikationswechsel des σῶμα, des Leibeslebens” ²⁾, van waaruit de zonde en de wet overwonnen en de dood bespot kan worden. Maar, ook alsprekt BARTH van „Gegenwart”, zij blijft „Gegenwart in Hoffnung” voor Paulus, naar hij meent. Mogen wij in deze „Gegenwart” staan, God daarvoor danken en hebben wij daarin de overwinning door Jezus Christus, de werkelijkheid der op-

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, 1935 blz. 124, 125.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 126.

standing is *en blijft*, volgens BARTH, „ein Dann und Dort, kein Jetzt und Hier“, „Gegenwart *in Hoffnung*“ ¹⁾).

Krachtens het karakter dezer verwachting hebben wij in de roeping, waarvan in vs. 58 gesproken wordt, trouw te zijn.

Deze zienswijze van BARTH berust op de volgende gronden:

I. Paulus beoogt in vs. 50 alléén hierop te wijzen: „*dieser* Mensch d.h. *dieser* Leib als solcher, *ohne* diese letzte Hoffnung ist endgültig und gänzlich ausserhalb des Reiches Gottes.”

II. Het aangekondigde *μυστήριον* in vs. 51 bestaat uit de accentueering van de „Gleichzeitigkeit der Lebenden und der Gestorbenen in der Auferstehung”; BARTH beroept zich op Rom. 14 : 8; 1 Thess. 4 : 13—17 *en* op het *ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὁφθαλμοῦ, ἐν ἐσχάτῃ σάλπιγγι* van vs. 52.

III. Paulus blijkt uit het *τότε* van vs. 54 en het praesens *διδόντι* van vs. 57 de werkelijkheid van de opstanding der dooden als „Gegenwart” te verstaan, welke „in Hoffnung” alleen beleefd worden kan ²⁾).

Tegenover deze zienswijze moeten de volgende bezwaren ingebracht worden:

1. Wanneer Paulus zegt, dat *σὰρξ καὶ αἷμα* het Rijk Gods niet beërven kunnen, is BARTH van meening, dat hij zijn tegenstanders er op wijzen wil, dat „*dieser* Mensch, d.h. *dieser* Leib als solcher, *ohne* diese letzte Hoffnung” „endgültig und gänzlich ausserhalb des Reiches Gottes” is. Wanneer men achter „vleesch en bloed” in vs. 50 een verzwegen „an sich” „jetzt und hier”, „in der Zeit”, „anschaulich” denkt, is volgens BARTH voldoende begrepen, wat Paulus hier zeggen wil ³⁾).

Volgens deze opvatting ligt de reden, dat „*dieser* Mensch” buiten het rijk Gods staat, alleen in zijn creatuur-zijn.

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 128.

²⁾ Zie voor I, K. BARTH, Auferst. der Toten³, blz. 124; voor II blz. 125, 126; voor III, blz. 127, 128.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 124.

Beoogt de auteur in Sir. 14 : 18¹⁾ met „vleesch en bloed” de sterfelijkheid van den mensch uit te drukken²⁾, in het N.T. blijkt uit Matth. 16 : 17, dat σὰρξ καὶ αἷμα als een inspiratie worden voorgesteld, welke tegenover die van God staat³⁾.

Wanneer Paulus in Gal. 1 : 16 zegt: εὐθέως οὐ προσανέθεμιν σαρκὶ καὶ αἵματι, dan vat hij eveneens „vleesch en bloed” als organen eener inspiratie op, welke buiten die van Gods Geest omgaat. Zegt hij in Ef. 6 : 12, dat οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, maar tegen de ἀρχάς, ἐξουσίας, κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, dan blijkt het onderworpen zijn van vleesch en bloed aan anti-goddelijke machten de wezenlijke factor te zijn, waardoor vleesch en bloed voor de inspiratie Gods niet ontvankelijk zijn⁴⁾.

¹⁾ Sir. 14 : 18, ὡς φύλλον θάλλον ἐπὶ δένδρου δασέος, τὰ μὲν καταβάλλει, ἄλλα δὲ φύει, οὕτως γενεὰ σαρκὸς καὶ αἵματος, ἡ μὲν τελευτᾷ, ἑτέρα δὲ γεννᾶται. „**וְהָיָה כְּעֵץ הָאֵלֶּךְ** stehender Ausdruck für die menschen, sofern sie vergängliche Wesen sind”, (E. KAUTZSCH, Die Apocryphen und Pseudepigraphen des A.T., Neudruck 1921, blz. 304).

²⁾ In het O.T. ontmoet men de verbinding „vleesch en bloed” niet. BURTON (Spirit, Soul and Flesh, (1918), Chicago, blz. 73) is van meening, dat van **וְהָיָה** in het O.T. „is sometimes spoken of as weak, but never as a power for evil.” In verband met de gedachte bij Paulus over de verdorvenheid van de σὰρξ wijst SCHAUF, Sarx (Neutestl. Abh. Bnd XI, Heft 1, 2, Münster 1924) blz. 196, op „Berührungspunkte” tusschen Paulus en de Wijsheid (9 : 15). Mogelijk is in dit verband ook Gen. 6 : 3 te citeeren (SCHAUF, idem, blz. 193). BURTON (Spirit, Soul and Flesh, blz. 172) ontkent „any ethical significance” van σὰρξ: „It is nowhere used to express the notion that matter is the source of cause of moral evil.”

³⁾ Wat „vleesch en bloed” οὐκ ἀπεκάλυψεν, heeft „ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς” gedaan, zegt Jezus tot Petrus. In Joh. 1 : 13 treft men dezelfde gedachte omtrent het kinschap Gods aan.

⁴⁾ In Hebr. 2 : 14 wordt van het μετέσχεν τῶν αὐτῶν (d.i. vleesch en bloed) in verband met Christus gesproken, opdat Hij door Zijn dood καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἔστιν τὸν διάβολον. Ook hier wordt de geest van den Booze voorgesteld als de eigenlijke bewerker,

Dit is de oorzaak, waarom „vleesch en bloed” het Rijk Gods niet beërven kunnen.

Hetgeen Paulus in Rom. 7 schrijft, kan tot een nadere bevestiging hiervan dienen¹⁾. Bij het zijn ἐν τῇ σαρκί werkten de παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ heet het in Rom. 7:5. Het σάρκινος zijn als een πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν verhindert volgens Rom. 7 : 14 aan de wet, die geestelijk is, te voldoen²⁾. Behandelt BURTON de overgangen in beteekenis, waaraan het begrip σάρξ bij Paulus deel heeft, dan bespreekt hij van Fil. 3 : 3—9 uit hetgeen Paulus in Rom. 8 : 1—11 en Gal. 5 : 16—25 schrijft³⁾. Hij geeft zich dan tevens rekenschap over het causaal verband, dat er volgens Rom. 7 tusschen de ἁμαρτία en den toestand van het verkeeren in het vleesch bestaat, en constateert: „In chapter 7 it is not the flesh, that is the evil force, but sin stimulated by law”⁴⁾. Nadat hij zich van alle nuanceeringen bij de typeering van de beteekenis van σάρξ rekenschap gegeven heeft, komt hij tot deze algemeene conclusie: „The flesh that makes for evil is not the body or matter as such, but an inherited impulse to

die de onontvankelijkheid van „vleesch en bloed” voor de gemeenschap Gods veroorzaakt.

¹⁾ BURTON (Spirit, Soul and Flesh, (1918), blz. 185) en SCHAUF, Sarx (Neutestamentliche Abh., Bnd XI, Heft 1, 2, Münster 1924) isoleeren de beteekenis van σάρξ in de verbinding „vleesch en bloed” van hetgeen Paulus overigens van de hoedanigheid van σάρξ leert.

BEHM in zijn artikel αἷμα in „Theologischer Wörterbuch zum N.T.”, Bnd I, 1933, blz. 171, wijst er op, dat Paulus in Ef. 6 : 12 sterk de „in seiner materiellen dem Tode verfallenen Natur” van „vleesch en bloed” accentueert. M.i. is er geen reden om bij de verbinding σάρξ καὶ αἷμα de beteekenis van σάρξ te isoleeren, te meer omdat men deze verbinding zeer zelden bij de rabbijnen aantreft; cf. „Theologisches Wörterbuch zum N.T., Bnd I, blz. 172” (T. Ber. 7 : 18; Sirach 14 : 18).

²⁾ Zie ook Rom. 7 : 18^a οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἶμαι ἐν ἐμοί, τοῦτ' ἐστὶν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν.

³⁾ BURTON, Spirit, Soul and Flesh, blz. 191—197.

⁴⁾ BURTON, Spirit, Soul and Flesh, blz. 195, note 1.

evil. This force is not compulsory, but can be resisted by the power of the Spirit" ¹⁾).

Op deze wijze ziet ook SIMON het innerlijk verband tusschen ἁμαρτία en σάρξ. Dit laatste is „an sich unpersönlich und willenlos", maar is door de eerste „zu einem *wollenden*, den Leben des Menschen gegenüber selbstlebendigen Wesen" ²⁾ gemaakt.

Op grond hiervan ³⁾ kan worden vastgesteld, dat in BARTHS verklaring niet voldoende uitkomt hetgeen Paulus in vs. 50 beoogt uit te spreken. Een bij „vleesch en bloed" gedacht

¹⁾ BURTON, Spirit, Soul and Flesh, 1918, blz. 197.

²⁾ TH. SIMON, Die Psychologie des Apostels Paulus, Göttingen 1897, blz. 54. Op blz. 18 typeert hij de σάρξ wegens haar zwakheid als het „Angriffspunkt für alles Böse und für alles Übel." Zie ook SCHAUF, *Sark*, n.t. *Abhandl. Bnd XI*: 1-2 Heft, Münster 1924, blz. 102-108; 188-192, over het verband tusschen σάρξ en ἁμαρτία, dat hij m.i. onjuist belicht.

³⁾ CHRYSOSTOMUS (J.P. MIGNÉ, *Patrologiae Graecae*, 61. 1862, kol. 364) verklaart, dat Paulus in vs. 50 den Corinthiërs onder het oog brengen wil ὅτι πονηρὰ πράξεις εἰς βασιλείαν οὐκ εἰσάγουσιν; hij neemt blijkbaar een zekere identiteit aan tusschen het begrip zonde en hetgeen hier Paulus met σάρξ en αἷμα zeggen wil. CALVIJN (In N.T. Commentarii, Vol. V, P. I, A. THOLUCK, 1834, blz. 462) zegt, dat Paulus bij de vermelding van „vleesch en bloed" in het oog wil gehouden zien „qua nunc conditione sunt". Hierin ligt de oorzaak van het niet beërven van het Rijk Gods. Uit CALVIJNS verklaring valt op te maken, dat hij geen identificatie van de „zonde" en „vleesch en bloed" bij Paulus veronderstelt; hij wil echter de conditio in het oog houden, waaronder vleesch en bloed door den zondeval verkeerden. Deze opvatting is m.i. juister dan welke ROBERTSON en PLUMMER (The International Critical Commentary, I Corinthians², (1914) blz. 376) voorstaan, wanneer zij meenen: „Bij σάρξ καὶ αἷμα is meant our present mortal nature, not our evil propensities, which would be σάρξ without αἷμα". Ook de opmerking van J. WEISZ (Der erster Korintherbrief, (1910) blz. 377) dat men in vs. 50 met een „einheitlicher Begriff für die natürliche Menschlichkeit" te doen heeft, lijkt mij onjuist. Ook F. W. GROSHUDE (Korte Verklaring der Heilige Schrift, Kampen de 1e brief aan de Corinthiërs 1933, blz. 206) staat dit gevoelen voor. Men mag m.i. bij Paulus de vergankelijkheid, waaraan het menschelijk bestaan deel heeft, *niet* geïsoleerd denken van het heerschen der ἁμαρτία.

CHRYSOSTOMUS' verklaring is wellicht geïnspireerd door hetgeen Paulus in 1 Cor. 6 : 9 en Ef. 5 : 5 schrijft.

„an sich” of „anschaulich” dient niet tot een genoegzame verklaring van de oorzaak, waarom deze het Rijk Gods niet beërven kunnen. De verdorvenheid van de σάρξ van den mensch krachtens de in hem wonende zonde sluit voor Paulus hem uit. Op negatieve wijze voorzegt Paulus hier de „letzte Hoffnung” van het wonder Gods in de opstanding der dooden, en postuleert hij de daad van de verlossing, welke Christus door Zijn gestorven en verrezen zijn volbracht *heeft* ¹⁾. Als πνεῦμα ζωοποιοῦν voltrekt deze Christus aan de Zijnen de „Prädikationswechsel” van het lichaam.

2. Het mysterie, waarvan Paulus in vs. 51, 52 spreekt, bestaat volgens BARTH „mehr” uit een „neue Explikation” dan uit een „neue These”; hij meent te kunnen constateeren, dat voor Paulus de gelijktijdigheid van levenden en gestorvenen in de opstanding den inhoud dezer „Explikation” uitmaakt met de opmerking: „wir werden uns, wenn wir das Vorhergehende verstanden haben, nicht allzusehr darüber wundern” ²⁾.

HATCH wijst er op, dat in de canonieke boeken van het O.T. μυστήριον voorkomt als vertaling van מֵסֵתֶרֶת, ex var. interpret. als vertaling van סֵתֶר. Vaker ontmoet men het woord in de apocriefe boeken. Μυστήριον beteekent volgens HATCH in de LXX bijgevolg „secret of state or the plan which a king kept in his own mind”, „A king’s „counsel” was his „secret”. Op grond hiervan komt hij tot deze gevolgtrekking: „It was natural to extend the conception to the secret plans of God” ³⁾.

Deze beteekenis van μυστήριον werpt volgens HATCH een „considerable light upon its meaning in the N.T.” ⁴⁾. Behalve

¹⁾ In 2 Cor. 5 : 17, waar Paulus spreekt van de καινή κτίσις, welke in Christus is, lette men op het praesentisch perfectum γέγονεν, dat volgt op het τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν. De duratieve beteekenis van dit γέγονεν rust in het ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι van Christus, waarover in vs. 15 gesproken is.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten², (1935) blz. 125.

³⁾ EDW. HATCH, Essays in biblical Greek, Oxford 1889, blz. 57–62.

⁴⁾ In het N.T. komt μυστήριον 1 × voor in Matth. (τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν; 1 × in Marc.; 1 × in Luc. In de Apocal. komt het

op andere plaatsen spreekt Paulus in 1 Cor. 15 : 51 zulk een „secret plan of God” uit. Deze beteekenis van *μυστήριον* wordt bevestigd door hetgeen Paulus in vs. 52—55¹⁾ schrijft. Het *mysterion* bestaat uit de mededeeling van het *ἀλλαγήσεσθαι*, dat het deel aller²⁾ geloovigen³⁾ worden zal. Daaronder wordt verstaan de bekleeding van al wat sterfelijk is met de onsterfelijkheid.

Met een *δεῖ* schraagt Paulus de verzekering dezer belofte; hij wijst daarbij op de belofte, waarvan de *γραφὴ* in Jes. 25 : 8

4 × voor. Bij Paulus komt het voor: 2 × in Rom.; 5 × (6 ×) in 1 Cor.; 6 × in Ef.; 4 × in Col.; 1 × in 2 Thess.; 2 × in 1 Tim. EDW. HATCH (idem, blz. 59—61) verklaart, dat in Ef. 5 : 32; Apoc. 1 : 20; 17 : 7 de beteekenis van *μυστήριον* niet uit het gebruik van de LXX te verklaren is; hier geeft het gebruik van *μυστήριον* bij de „Christian writers of the second century” licht. In de overige loci in het N.T. is de beteekenis welke *μυστήριον* in de apocryfe boeken heeft, van toepassing.

¹⁾ Men raadplege H. LIETZMANN, *An die Corinthier I, II*², (1923) blz. 87, om de lezing der verschillende handschriften. Hij verklaart: „Den Urtext (wie NESTLE) haben B. bo sa KLP pe go Chrys.” Zie ook PH. BACHMANN *Der erste Brief des Paulus an die Corinthier*³, (1921) blz. 470, anm.

²⁾ Over de plaats van het negativum voor het verbum in 1 Cor. 15 : 52, zie: A. T. ROBERTSON, *A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research*⁴, (1919) blz. 423; BLASZ’ *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*⁵, 1921 § 433, 2. A. T. ROBERTSON geeft Paulus’ bedoeling op deze wijze weer: „All of us shall not sleep.”

³⁾ DIDYMUS VAN ALEXANDRIË (K. STAAB, *Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche*, 1933 N.T. Abhandl. Bnd XV, blz. 11) zegt bij zijn verklaring van vs. 51: *εἰ γὰρ πάντες ἀλλάττονται, περιττὸν λέγεσθαι καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα*. Hij leest bijgevolg in het *ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα* een bewuste accentueering van Paulus. Dit is dan ook van kracht bij de bekleeding met de onsterfelijkheid, waarover Paulus in vs. 52—54 spreekt. Ook SEVERIANUS VAN GABALA (K. STAAB, idem, blz. 277) leidt deze accentueering van *ἡμεῖς* uit Paulus woorden af: *διὸ καὶ ἡμεῖς εἶπε περὶ τῶν δικαίων*. CALVIJN (In N.T. Commentarii, Vol. V, Pars I, A. THOLUCK 1834 blz. 463) merkt eveneens op: „Notandum est autem, eum de solis fidelibus loqui.” JOH. CHRYSOSTOMUS zwijgt in dit verband over deze aangelegenheid; hij zegt (J. P. MIGNE, *Patrologiae Graecae* 1862 kol. 364): *Τὸ, ἡμεῖς, οὐ περὶ ἑαυτοῦ λέγει, ἀλλὰ περὶ τῶν ζώντων τῶν τότε εὐρισκομένων*. Hij acht bijgevolg, dat Paulus dit *ἡμεῖς* niet op zichzelf toepast.

en Hozea 13 : 14¹⁾ spreekt. Men mag onderstellen, dat deze bekleeding met de onsterfelijkheid een uitvloeisel van de gemeenschap der geloovigen met den verrezen Heer zijn moet. Het mysterion, dat in vs. 51 medegedeeld wordt, blijkt op deze wijze een „secret plan” te zijn, dat in den Raad Gods besloten was.

In geen enkel opzicht doet BARTH recht aan de beteekenis, welke het woord *μυστήριον* heeft! Hij construeert de beteekenis uit hetgeen in Rom. 14 : 8 te lezen staat. Hij kan dezen locus citeeren tot staving van de gedachte, dat de opstanding als crisis „Gottes entscheidendes Wort an die Menschen ist”, en beteekent: „Ihm leben sie *alle*”²⁾. Maar óók blijkt uit Rom. 14, dat dit *niet het eenige* motief van zijn paraenese is. Is men krachtens het oordeel des Heeren ontslagen van de beoordeeling zijner naaste broeders, in vs. 15^b vermaant Paulus nochtans geen spijs te eten, waarvan het gebruik den broeder *ὕπερ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν* tot een aanstoot of ergernis is, en hem tot een verderf kan zijn. Het *προσλαμβάνεσθε* van den zwakke in het geloof, het *διώκειν* van τὰ τῆς εἰρήνης ἐν τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους³⁾ zijn als wezenlijke factoren van het Rijk Gods geen mindere beweegredenen tot Paulus' schrijven.

¹⁾ *Κεῖται δὲ ἡ χρῆσις ἐν ᾧση οὐκ αὐταῖς λέξεσιν*, constateert DIDYMUS VAN ALEXANDRIË (K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, 1933, blz. 11). CALVIJN (In N.T. Commentarii, Vol. V, Pars I, blz. 464, 465) staat langer bij de afwijking stil en acht, dat het „*incertum est a se ipso ne loquatur an illic quoque Prophetarum verba citare voluerit*”. Hij constateert, dat de LXX in haar vertaling een „error” beteekent, en „*si quis tamen contextum diligenter expendat, videbit eos procula Prophetarum mente recessisse*”. Toch acht CALVIJN het mogelijk, „*quia vulgo recepta erat graeca translatio, ut Paulus ad eam alluserit*”. Hij beschouwt dit beroep op den profeet niet als een misbruik van zijn gezag: „*sed tantum sententiam communi usu receptam, quum alioqui pia foret, ad suum institutum obiter accommodasse*.”

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten^a, (1935) blz. 125.

³⁾ Zie Rom. 14 : 1, 19.

BARTHS zijdelingsch beroep op 1 Thess. 4 : 13—17 rechtvaardigt evenmin de beteekenis, welke hij aan *mysterion* in 1 Cor. 15 : 51 toeschrijft. Want afgezien van het motief, waarom 1 Thess. 4 : 13—17 geschreven is ¹⁾, de medededeeling, dat men in 1 Thess. 4 : 13—17 met „dieselbe Gleichzeitigkeit” te doen heeft, maakt het onwaarschijnlijk, dat Paulus deze in 1 Cor. 15:51—55 in den vorm van een *μυστήριον* zou mededeelen. Deze „gelijktijdigheid” maakt dan ook den essentieelen inhoud van het *mysterion* niet uit!

Wie echter aan de beteekenis van *μυστήριον* recht doet, hem blijkt, dat Paulus in vs. 51—55 waarlijk mededeeling doet van een verborgenheid Gods. Hierover was tot nu toe nog niet gesproken.

3. Volgens BARTH wil Paulus door de uitdrukkingen ἐν ἁτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι van vs. 52 laten uitkomen, dat de realiteit van de opstanding zich „in der Gegenwart” openbaart. BARTH leest hier: „die Auferstehung geschieht quer hindurch durch das Leben und Sterben der Menschen, sie ist die Heilsgeschichte, die ihren eigenen Weg geht durch die andere Geschichte” ²⁾. Hierdoor is zij „die alle Menschen aller Zeiten angehende Krisis”, volgens BARTHS gedachtengang ³⁾.

In vs. 57 moet het praesens διδόντι eveneens „die Wirklichkeit der Auferstehung”, welke de overwinning is, die God door onzen Heer Jezus Christus geeft, als „Gegenwart” beschrijven. Het σαλπίζει en de volgende futura in vs. 52—54 wijzen er echter volgens BARTH, op, dat men bij Paulus deze tegenwoordigheid van de opstandingsrealiteit op een bepaalde

¹⁾ In 1 Thess. 4 : 13: οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κοιμωμένων, ἵνα μὴ λυπησθε καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα vindt men m.i. het motief voor hetgeen in Paulus' schrijven over de opstanding volgt.

²⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 126.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 125.

wijze heeft te verstaan. Daarop wijst dan ook het τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος. BARTH constateert op grond hiervan ten opzichte van het karakter van de „Gegenwart” der opstandingsrealiteit: „Es handelt sich um dieses ganz besondere Futurum resurrectionis oder aeternum!” en hij waarschuwt τὸ νῆκος door Jezus Christus als „Gottes Gabe”, „Gegenwart”, „nicht herunterzuziehen in die Dialektik unsres Daseins, nicht einzuschränken, nicht abzuschwächen, nicht anzuzweifeln”. BARTH accentueert: „die *Wirklichkeit* der Auferstehung” is „exklusiv die Wirklichkeit der *Auferstehung*”; zij is τότε „Dann und Dort” *buiten onze* „Gegenwart”, maar „in Hoffnung” als „Wirklichkeit” ¹⁾.

Wanneer wij in Paulus' brieven nagaan uit welken gezichtshoek hij de opheffing van tijdelijke en aardsche begrenzingen ziet, dan blijkt uit Rom. 14 : 8^b, dat in het εἶναι τοῦ κυρίου de scheiding tusschen levenden en dooden is opgeheven. In 2 Cor. 5 : 9 ²⁾ zegt Paulus, dat Christus voor den geloovige de grens tusschen het leven en den dood reeds verbroken heeft; deze zekerheid des heils deed Paulus Rom. 8 : 37—39 en Fil. 1 : 20 ³⁾ schrijven. Daarenboven wijst hij er in Gal. 3 : 27—29 ⁴⁾ op, dat het Χριστὸν ἐνεδύσαθε de grenzen tusschen ras-sen, standen en sexen uitwischt.

Omdat Paulus van de verrijzenis van Christus uitgaat, kan

¹⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten^a, blz. 126—128.

²⁾ 2 Cor. 5 : 9: διὰ καὶ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες εἴτε ἐκδημοῦντες, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι spreekt van deze nivelleering tusschen leven en gestorven zijn evenals 1 Thess. 5 : 10, waar gezegd wordt, dat het doel van Christus' sterven beoogt, dat wij εἴτε γρηγορώμεν εἴτε καθεύδωμεν ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν.

³⁾ In Fil. 1 : 20—22 past Paulus deze neutraliseering van den dood door Christus' gemeenschap op zichzelf toe.

⁴⁾ In Gal. 3 : 27, 28 zegt Paulus: ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσαθε· οὐκ ἔστι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔστι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔστι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Verwante gedachten spreekt Paulus uit in Gal. 6 : 15; Col. 3 : 11.

hij van dit εἶναι τοῦ κυρίου en het „Christus aangedaan hebben” spreken.

Om de hoedanigheid van het participium praesens διδόντι in 1 Cor. 15 : 57 te bepalen, kan een vergelijking met andere doxologieën van beteekenis zijn.

In 2 Cor. 2 : 14 brengt Paulus God dank τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς in Christus ἐν τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ. De duratieve beteekenis van beide participia praesentia is daarom onweerlegbaar, omdat het hier een toepassing van gaven Gods betreft, welke in het *heden* effectief moet zijn. Ook in de doxologie van 2 Cor. 8 : 16 moet het participium διδόντι duratief van karakter zijn; Paulus spreekt hier van de σπουδή, welke God in het hart van Titus gaf, toen deze bij de Corinthiërs verkeerde.

Op grond hiervan is aan te nemen, dat διδόντι *geen* partic. praesens pro futuro ¹⁾ in 1 Cor. 15 : 57 is; het heeft *duratieven* zin, en het praesentisch perfectum ἐγγήγερται, waarmee Paulus in 1 Cor. 15 : 4, 12, 20 op de opstanding van Christus gewezen heeft, bevestigt deze opvatting ²⁾.

Voor Paulus is het verzezen zijn van Christus, een realiteit, welke in het verleden rust. Deze realiteit is „Gegenwart”; daardoor is het mogelijk, dat men krachten en gaven ontvangt, welke Christus als verzezen Heer en πνεῦμα ζωοποιοῦν verleent. God geeft door Hem de overwinning over den dood, de zonde en de wet, omdat Hij deze door Zijn sterven en opstanding te niet *heeft* gedaan.

BARTH daarentegen volgt in zijn verklaring een gedachten-gang, welke een product is van zijn „existentieel” denken. Dit komt het duidelijkst uit, waar hij zich rekenschap geeft van de beteekenis, welke z.i. de temporeele uitdrukkingen in vs. 52 hebben. *Deze gedachtengang is Paulus vreemd.* Aan genoemde

¹⁾ Zie: J. DE ZWAAN, Syntaxis der Wijzen en Tijden in het Grieksch N.T., (1910), blz. 85; hier wordt verwezen naar Acta 21 : 3; ook A.T. ROBERTSON, A Grammar of the Greek N.T. in the Light of historical Research³, (1919), blz. 1116.

²⁾ Zie boven: blz. 64.

uitdrukkingen in vs. 52 en het τότε in vs. 54 wordt een beteekenis opgelegd, waaraan Paulus *niet* gedacht heeft.

Tegelijkertijd maakt BARTH de realiteit van Christus' opstanding en die van de opstanding der dooden tot één en dezelfde realiteit. Dit blijkt hieruit, dat hij alléén spreekt van de „Wirklichkeit der Auferstehung". Hij volgt bij zijn verklaring van de futura in vs. 52—54 en het adverbium τότε denzelfden gedachtingang, welken hij ten opzichte van de verhouding van Christus' parousia en opstanding ten beste gaf: „Die *Parousie* ist nichts *anderes*, zweites neben seiner Auferstehung, nur das endgültige An-die-Oberfläche-Treten desselben unterirdischen Stromes, der in der Offenbarung erstmalig in der Zeit wahrnehmbar geworden, die *Erfüllung* dessen, was in der Zeit immer nur als *Verheissung* zu fassen ist" ¹⁾.

BARTH ontnceemt daardoor aan de opstanding van Christus in het verleden een speciale beteekenis. Juist wat haar heilswaarde betreft, maakt hij deze opstanding van het verleden los, waarin Christus Zijn verlossing geopenbaard heeft en het anker der hoop voor de geloovigen vasthechte.

In 1 Cor. 15 predikt Paulus Christus, die gestorven en opgestaan is; in Hem is de overwinning Gods *verzekerd*. De werkelijkheid *dezer* opstanding doet Paulus de bekleeding met de onverderfelijkheid, welke het deel der geloovigen zijn zal, verkondigen.

In verband met hetgeen Paulus in vs. 50 zegt, merkt SEVERIANUS VAN GABALA ²⁾ op: ἕως γὰρ ἡ σὰρξ σὰρξ ἐστὶν, φθαρτὴ ἐστὶν λοιπὸν δὲ ἐνδυσταμένη ἀφθαρσίαν τῆς σαρκὸς ἀποθεμένη τὴν ἀσθενεῖαν ἕτερόν τι γίνεται, τοῦτ' ἐστὶν ἀφθαρτον. In deze laatste toevoeging wil hij blijkbaar aantoonen, dat de identiteit van het schepsel bewaard blijft, en op deze manier de concreetheid van de opstanding der dooden accentueeren.

¹⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, (1935), blz. 99.

²⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, 1933, Bnd XV, blz. 277.

Dit doet hij ook door met beroep op Christus' dood en opstanding deze concreetheid in het licht te stellen tegenover de ketters, die alleen een opstanding der ziel leeren ¹⁾.

Ook CHRYSOSTOMUS ²⁾ zegt, na gewezen te hebben op de sterfelijkheid van het lichaam: ὥστε τὸ σῶμα μένει· αὐτὸ γὰρ ἐστὶ τὸ ἐνδύμενον· ἡ δὲ θνητότης καὶ ἡ φθορὰ ἀφανίζεται, ἀθανασίας καὶ ἀφθαρσίας ἐπιούσης αὐτῷ. Hij wijst evenzoo op de identiteit, welke het σῶμα in de opstanding behoudt. Uit geen van de verklaringen der Grieksche vaders blijkt dat μυστήριον voor hen een andere beteekenis heeft dan de gebruikelijke. Zij aanvaarden hetgeen Paulus hier mededeelt, als een tot nu toe verborgen zaak, welke bestaat uit de bekleeding met de onsterfelijkheid, welke in de opstanding plaats grijpt ³⁾.

Wanneer CALVIJN zegt: „caro enim nostra particeps erit gloriae Dei, sed innovata et vivificata a Christi spiritu”, accentueert dit de identiteit, welke het schepsel in de opstanding der dooden behoudt.

Ten sterkste wijst CALVIJN op het belang, dat Paulus in vs. 52—54 zijn mededeeling doet in den vorm van een *mysterion*, en hij doet dit z.i. „quod nullo adhuc oraculo tam clare explicata fuerat: sed ideo hoc facit, ut ipsos reddat attentiores” ⁴⁾. CALVIJN legt bijgevolg zeer sterk den nadruk op het „geheim-

¹⁾ K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, (1933), blz. 277; SEVERIANUS VAN GABALA houdt hun voor, dat zij οἰόμενοι μὴ ἀληθεῖα ἀλλὰ φαντασίᾳ ἀνειληφέναι τὸν Χριστὸν τὴν σάρκα, ὅπερ ἀνόητον. εἰ γὰρ σάρκα οὐκ εἶχεν, τί τὸ ἀποθανόν καὶ ταφέν καὶ ἀναστάν; εἰ δὲ φαντασίᾳ ταῦτα, οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς φαντασίᾳ ἀποθνῄσκομεν.

²⁾ CHRYSOSTOMUS (J. P. MIGNE, Patrologiae Graecae, (1862), kol. 364, 365) Homil. XLII^B.

³⁾ DIDYMUS VAN ALEXANDRIË (K. STAAB, Paulus Kommentare aus der griechischen Kirche, blz. 11) beschouwt de bekleeding der geloovigen als een ἐκλάμψαντες ὡς ὁ ἥλιος. THEODORUS VAN MOPSUESTIA (K. STAAB, idem, blz. 196), beschouwt de verandering als τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολήν, evenals SEVERIANUS VAN GABALA (K. STAAB, idem, blz. 277); dezen brengen de verandering niet onder een beeld, aan de scheppingsorde ontleend.

⁴⁾ CALVINI in N.T. commentarii, Vol. V, Pars I, A. Tholuck-1834 blz. 462.

volle" karakter, dat het woord *μυστήριον* bezit. Volgens CALVIJN heeft Paulus bij de mededeeling van dit mysterion er op willen wijzen, dat de verandering aller deel zal zijn, want hij zegt: „Itaque nunc vides, ut immutatio futura sit communis omnium; dormitio autem nequaquam" ¹⁾).

In vs. 57 waar Paulus spreekt van de overwinning, welke God door Jezus Christus geeft, laat CALVIJN eenerzijds wel recht ervaren aan den toestand van de geloovigen op het oogeblik; hij zegt n.l.: „Tametsi ergo nondum plena istorum bonorum revelatio nobis constat, secure tamen iam gloriari licet: quia in membris compleri necesse est, quod est in capite completum". Anderzijds zegt hij toch: „Insultare morti licet tanquam subactae, quia Christi victoria, nostra est" ²⁾. CALVIJN maakt bijgevolg uit Paulus' woorden op, dat de vrucht van de overwinning door Christus in het heden genoten wordt. Hij geeft dan ook het *διδόντι* met een „datam esse" weer en verstaat zijn beteekenis als een praesentisch perfectum van duratieve kracht. CALVIJN ziet de zekerheid van de overwinning van den dood vastgelegd in het verleden, en niet zooals BARTH, in de toekomst.

Ook H. DE GROOT ³⁾ verklaart op déze wijze wat Paulus beoogt, wanneer hij in vs. 57 spreekt van de overwinning door Jezus Christus.

J. WEISZ ⁴⁾ wijst er op, hoe Paulus in vs. 51 met het *ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω* „in geheimnisvollem Ton ein „Offenbarung" mitzuteilen" begint. Er bestaat geen verschil van gevoelen, dat Paulus hier beoogt een hem „geopenbaarde verborgenheid" bekend te maken. Dat de verandering en de bekleeding met de onsterfelijkheid de inhoud dezer mededeeling vormt, is eveneens de gemeenschappelijke overtuiging. Er

¹⁾ CALVINI in N.T. commentarii, Vol. V, Pars I, blz. 463.

²⁾ CALVINI in N.T. commentarii, Vol. V, Pars I, blz. 465.

³⁾ HUGO GROTIUS (Annotationes in N.T., volume VI, ZUIDEMA 1828 blz. 450) zegt: „Nempe dedit nobis vincere peccatum ac proinde et mortem vincere."

⁴⁾ J. WEISZ, Der erste Korintherbrief (5), 1910 blz. 378.

blijkt slechts verschil van inzicht te bestaan, of Paulus met het ἡμεῖς beoogt te zeggen, dat de verandering alléén aan hen voltrokken wordt, die de parousia beleven¹⁾ of tegelijkertijd aan de gestorvenen.

In vs. 57 meenen ook ROBERTSON en PLUMMER in „*The International Critical Commentary I Corinthians*”, dat Paulus met het participium praesens zeggen wil, dat Christus „is giving us the victory”; dit „geven” is „a process which is continually going on as Christians appropriate what has been won for them by Christ, and in His strength conquer sin”²⁾.

De onderlinge vergelijking van exegese toont aan, dat BARTH terecht in zijn verklaring er op gewezen heeft, dat voor Paulus het σῶμα in de opstanding der dooden zijn identiteit behoudt. Door hierop bijzonder den nadruk te leggen heeft BARTH de actualiteit van de opstanding der dooden bij Paulus laten uitkomen.

De oude exegese hield echter in het oog, dat Paulus bij de verkondiging van de opstanding der dooden steeds van Christus' opstanding en de overwinning, welke God door Hem gegeven heeft, bleef uitgaan. De overwinning was wel ook „Gegenwart”, maar zij zagen haar bij Paulus in het *verleden*, nl. in Christus' verrijzenis, verankerd. Hiertegenover verankert BARTH de overwinning door Christus, de realiteit van de opstanding, „in Hoffnung”, in Christus' parousia. Op deze wijze zou Paulus haar echter een direct vruchtbare beteekenis voor de geloovigen in het heden ontnomen hebben, en kan er bij hem van een wezenlijke overwinning van den dood niet gesproken worden.

CALVIJN werd door zijn realistisch denken voor een omduiding van de uitdrukkingen ἐν αἰῶνι, ἐν ῥῆτι ὁφθαλμοῦ, ἐν τῇ

¹⁾ Dit is de meening van J. WEISZ (Der erste Korintherbrief, 1910 blz. 379); hierop wijst z.i. het ἀφθαρτοί, dat op ἐγερθήσονται volgt: „es besagt, dass die Toten die Verwandlung nicht mehr durch zumachen brauchen.”

²⁾ The International Critical Commentary, I Corinthians², (1914) blz. 379.

ἐσχάτη σάλπιγγι, τότε en de futura van vs. 52—54 bewaard. Want wanneer hij zegt, dat Paulus in vs. 52 „in rem praesentem adducens Corinthios” is, dan voegt hij er „tanquam” „als het ware” bij.

Ook al merkt hij bij vs. 54 op, dat, wat Paulus met het citeeren van de woorden der profeten zeggen wil „nunc enim inchoatum est in nobis . . . et quotidie etiam fieri perseverat”, zoo voegt hij er toch uitdrukkelijk aan toe: „sed iustum complementum non habebit, nisi in ultimo die” ¹⁾.

Op deze wijze handhaafde CALVIJN het verschil in beteekenis, dat er voor Paulus moet bestaan hebben tusschen hetgeen Christus door Zijn dood en opstanding bewerkte, hetgeen Hij doet als πνεῦμα ζωοποιοῦν in het heden, èn hetgeen Hij op den laatsten dag doen zal ²⁾. BARTH daarentegen vat dat alles samen als „die Heilsgeschiede”, zonder de verschillende beteekenissen, welke al deze momenten voor Paulus hadden, te laten spreken!

Omdat BARTH Paulus niet als getuige van de opstanding van Christus de overwinning van den dood laat prediken, kwam hij door zijn existentieel denken tot het inzicht, dat Paulus in vs. 51 met het *mysterion* op de gelijktijdigheid van de gestorvenen en nog levenden in de opstanding der dooden wilde wijzen. Op grond daarvan moest BARTH in de temporeele begrippen en futura van vs. 52—54 de bedoeling gaan lezen, dat Paulus hier de opstanding als een „Gegenwart” „quer hindurch durch das Leben und Sterben der Menschen” prediken zou, en dat in vs. 57 voor hem de overwinning, welke God door Jezus Christus geeft, niet anders dan een „Gegenwart in Hoffnung” kon zijn en blijven ¹⁾.

¹⁾ CALVINI in N.T. commentarii, Vol. V, Pars I, A. THOLUCK, 1834, blz. 464.

²⁾ H. DE GROOT (Annotationes in N.T., Vol. VI, ZUIDEMA, 1828, blz. 448,) wijst eveneens op de actualiteit der parousia: „nihil Christus suis revelaverat, ut semper expectaretur”, zonder echter zich tot philosophische omduiding te laten verleiden.

³⁾ K. BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 123, 126, 128.

BARTH meende krachtens zijn denkwijze de actualiteit van de prediking van de opstanding der dooden bij Paulus te laten spreken.

Door de overheersching van deze denkvormen is het BARTH echter niet mogelijk geweest aan den eenvoudigen zin van Paulus' woorden in vs. 50—58 recht te doen.

Conclusie (V): Het is BARTHS verdienste in vs. 35—58 de actualiteit van de waarheid der ἀνάστασις νεκρῶν in het licht gesteld te hebben, doordat hij aangetoond heeft, dat zij aan het σῶμα, den mensch, voltrokken moet worden. Hierdoor wordt de geloovige in de spanning van de verwachting geplaatst.

Maar juist door de eenzijdige accentueering van het „nur Hoffnung”-karakter dezer verwachting verwaarloost BARTH de gedachtenwereld, van waaruit Paulus de gemeente op de vervulling der belofte wijst! Want ook al predikt Paulus de opstanding der dooden als waarheid, waarvan de realiteit in de toekomst verborgen ligt, uit zijn naast elkander plaatsen van Adam en Christus blijkt, dat Paulus naast de herinnering aan Adams val, waardoor de dood macht verkregen heeft, steeds de waarheid en realiteit van Christus' verrezen zijn in herinnering brengt, of veronderstelt. In *Diens opgestaan-zijn* is het bestaan van het pneumatisch lichaam voor Paulus verankerd, en is de opstanding der dooden tot openbaring gekomen. In plaats van uit de „Hoffnung” de opstanding der dooden als „Gegenwart” te prediken, zooals BARTH meent, dat Paulus doet, heeft deze vanuit de realiteit van Christus' verrezen-zijn de belofte van de opstanding der dooden verkondigd, welke Christus als „Levendmakende Geest” verwerkelijkt.

SLOTBESCHOUWING

Het doel dezer studie was de verklaring, welke BARTH in „die Auferstehung der Toten” van 1 Corinthen 15 geeft, exegetisch te toetsen. Om dit doel te bereiken is zijn verklaring pericoopsgewijze gevolgd, en werden zijn gevolgtrekkingen aan een zuiver literair exegetisch onderzoek onderworpen.

Bij dit onderzoek werd van de veronderstelling uitgegaan, dat men, wilde men de beteekenis van 1 Corinthen 15 verstaan, Paulus' woorden en uitspraken steeds had te confronteeren met het gebruik daarvan elders in zijn brieven. Steeds moest daarbij het feit in het oog gehouden worden, dat Paulus in de eerste Christelijke gemeente als Arameesch denkend mensch in het Grieksch schreef. Het ongeschreven Grieksch vocabularium, dat hij bezigde, werd door hem voornamelijk in de Septuagint gevonden. Daarnaast kan ook de theologie der rabbijnen nog invloed op zijn denkwijze en gedachtenuiting geoefend hebben.

Wanneer hiermede ernstig rekening gehouden wordt, kan men zoo dicht mogelijk benaderen, hetgeen Paulus in zijn brieven gezegd heeft.

Op deze wijze heeft deze studie ten opzichte van BARTH'S voorgedragen exegese correctief werk willen doen. Hier ligt ook de grens van de taak, welke mij voor oogen stond.

In zijn verklaring heeft BARTH bedoeld 1 Corinthen 15 uit zijn isolement te bevrijden. Het is niet „das letzte Stück in dem groszen Konglomerat von teils spontanem, teils durch Anfragen der Korinthergemeinde veranlaszten Mahn-, Straf- und Lehrreden”. BARTH is van meening, dat dit hoofdstuk „nicht nur den Schlusz und Höhepunkt des ganzen Briefes,

sondern auch seinen Schlüsselpunkt" „bildet" ¹⁾). Doordat hij op deze wijze de beteekenis van dit hoofdstuk accentueerde, kwam het thema „de opstanding der dooden" in het middelpunt der belangstelling. Hiermede heeft BARTH aangetoond, dat hetgeen Paulus in 1 Corinthen 15 uitspreekt, niet behandeld kan worden als „eine „Eschatologie" in dem Sinn, den das Wort etwa in der üblichen Dogmatik hat, d.h. ein Versuch, nachdem über alles mögliche andere geredet ist, nun auch noch etwas über Tod, Jenseits, und Weltvollendung vorzubringen". Volgens BARTH is in 1 Corinthen 15 „von der *wirklichen* Endgeschichte" sprake, welke „zu *jeder Zeit*" zegt: „Das Ende ist nahe" ²⁾).

Op deze wijze wil BARTH in zijn verklaring laten zien, welk een actueele beteekenis „de opstanding der dooden" voor Paulus had. De opstanding der dooden, waarop de prediking van de opstanding van Jezus wijst, is door Paulus „endgültig *gesetzt*, das „Gott ist Gott", ohne alle dialektische Spannung als *gegeben*" ³⁾). De actualiteit, welke de opstanding der dooden voor Paulus heeft, treedt hierdoor naar voren.

Vervolgens zet BARTH nader uiteen, hoe Paulus de verwerkelijking dezer belofte verstaan heeft. Volgens hem verstaat Paulus onder de realiteit van de opstanding der dooden „dasz *das, was wir nicht sind*, identisch *gesetzt* mit dem, *was wir sind*" ⁴⁾). In zijn critiek op BOUSSET's opmerking ⁵⁾, die het vreemd vindt, dat Paulus zóó sterk op de lichamelijke verrijzenis in deze opstanding wijst, laat BARTH uitkomen, hoezeer de opstanding der dooden voor Paulus een concreet gegeven was. Hij betoogt: „Die Wahrheit Gottes fordert und begründet die Auferstehung der Toten, die Auferstehung des Leibes".

¹⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, (1935), blz. 1.

²⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 60 en 61.

³⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 99.

⁴⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 62.

⁵⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 67 en 68.

Dat beteekent z.i. voor Paulus: „Der Leib ist der Mensch, der Leib bin ich, und dieser Mensch, dieses Ich ist Gottes” ¹⁾. Krachtens dit realisme is daaraan niets „gleichgültig, kein Härlein auf unserem Haupte, das nicht auch dazu gehörte” ²⁾!

Op deze wijze laat BARTH de actualiteit en de realiteit, welke het geloof in de opstanding der dooden voor Paulus bezat, tot ons spreken en het is zijn verdienste, dat hij niet alleen het groote belang van 1 Corinthen 15 aantoonde, maar ook op de gewichtige plaats wees, welke de opstanding der dooden in Paulus’ denken innam.

Echter werpt zijn verklaring de vraag op, of het van BARTH juist gezien is, dat Paulus van uit de realiteit van de opstanding der dooden 1 Corinthen 15 geschreven heeft. Men vraagt zich af, of BARTHS verklaring voldoet aan den „Sinn” ³⁾, van hetgeen Paulus met 1 Corinthen 15 gewild heeft, of zijn woorden, uitspraken en gedachtenwendingen dezen „Sinn” verdragen. Wanneer BARTH verklaart, dat hetgeen Paulus in 1 Corinthen 15 bedoelt „als das Thema des Briefes zu erkennen wäre”, dan stelt hij dit zonder meer zoo voor, dat nu ook de opstanding der dooden „das Thema des Briefes” ⁴⁾ is. Dit thema „Totenauferstehung” is niet „als eine Teil- und Spezialwahrheit zu verkündigen, sondern als *die* Wahrheit, das zeigt . . . die Bezeichnung dessen, was er sagen will, als *das Evangelium schlechthin*”. BARTH betoogt dan nader, dat het bij dit thema „Totenauferstehung” „um den *Inbegriff*, um das *Ganze* der christlichen Verkündigung” gaat ⁵⁾.

Van welk een invloed deze zienswijze was, bleek ons uit de

¹⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 116.

²⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 127.

³⁾ Over de beteekenis der „Sinn-exegese”, zie K. H. MISKOTTE, „Opmerkingen over Theologische Exegese” in „De Openbaring der Verborgenschap”, blz. 77—81, Bosch & Keuning, Baarn, 1934.

⁴⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 2.

⁵⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 64 en 65.

verklaring, welke BARTH van het woord εὐαγγέλιον gaf. Omdat het in 1 Corinthen 15 volgens BARTH om de opstanding der dooden gaat, moet ook van hieruit *alles*, wat in dit hoofdstuk staat, verklaard worden, en is het geheel „als *Methodologie der Apostelpredigt*” ¹⁾ te typeeren.

Vanwege deze alles beheerschende beteekenis, welke de prediking van de opstanding der dooden in dit hoofdstuk heeft, betoogt BARTH dan ook „dasz das Kapitel in der Paulinischen Literatur obwohl Fäden nach allen Seiten zu ziehen wären, als zusammenhängende Darstellung dieser Wahrheit *allein* steht” ²⁾. Paulus doet z.i. hier „der unmögliche Versuch *das* zu sagen, das Wort aller Worte”, hetgeen niets anders dan „das Wesen der apostolischen Predigt überhaupt” is. Dat beteekent, dat het „im *Hintergrunde* um *diesen* Gott, *diesen* Christus, *diesen* Geist, dieses *letzte* Wort” ³⁾ gaat.

Hierom gaat het volgens BARTH in 1 Corinthen 15 en onomwonden spreekt hij uit, dat „ganz unzweifelhaft” het woord „Auferstehung der Toten” voor Paulus „nichts anderes als eine Umschreibung des Wortes „Gott”” ⁴⁾ is.

De loochening van de opstanding der dooden is volgens BARTH voor Paulus zonder meer zuiver ident aan de ἀγνωσία θεοῦ, waarvan hij in vs. 35 spreekt. Alle vermaning in dezen eersten brief aan de Corinthiërs is vertolking van het „οὐ δύναται” ¹⁾ in vs. 50, waar Paulus zegt, dat „vleesch en bloed” het Rijk Gods niet beërven kunnen.

Van uit dit gezichtspunt heeft BARTH verklaard hetgeen in 1 Corinthen 15 te lezen staat, en op grond daarvan *wijzig*t hij de eenvoudige beteekenis, welke begrippen en woorden als ἐν πρώτοις, ἀπαρχή, μυστήριον voor Paulus en zijn lezers hebben ⁶⁾.

¹⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 62.

²⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 63.

³⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 64.

⁴⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 115.

⁵⁾ BARTH, Die Auferstehung der Toten³, blz. 71.

⁶⁾ O. NOORDMANS (Geestelijke Perspectieven, Amsterdam, 1930, blz.

Zijn zienswijze heft het belang op van een bepaalde constructie, waarvan Paulus zich bedient, ontnemt een verbaalvorm als ἐγγεγραται ¹⁾ zijn beteekenis. De teleologische strekking, welke uit bepaalde pericopen spreekt, wordt door hem opgeheven.

Mag BARTH de opstanding van Christus als „die erste Voraussetzung” typeeren, hij ontnemt haar deze beteekenis, wanneer hij van de alles beslissende waarde spreekt, welke de opstanding der dooden heeft. Van een fundamenteel belang ²⁾

75) merkt ten opzichte van BARTHS commentaren op: „Bij eersten inzet mogen hier de wanden van den letterlijken zin wat sterken druk onder vinden, ik geloof toch, dat ze het meestal houden.” M.i. is de vraag niet, of deze wanden het „meestal” houden, maar of zij bij BARTHS exegese het in een beslissend geval houden.

¹⁾ Aangetoond werd, dat BARTH in zijn verklaring van 1 Corinthen 15 de beteekenis van het praesentisch perfectum ἐγγεγραται niet tot zijn recht deed komen. De beteekenis wordt bepaald door het ὥφθη, dat volgt, want BARTH betoogt (Die Auferstehung der Toten³, blz. 88–89) „der Schluss von Christus auf uns andere beruht auf der weit tiefer liegende Voraussetzung, dass es sich in der Auferstehung Christi, in jenem ὥφθη „erschieden”, . . . um die Offenbarung Gottes handelt. Ist das wahr, ist hier das von Gott gesetzte Ende der Geschichte, hier der von Gott gesetzte neue ewige Anfang erschienen, nun dann ist es eben so, dann gilt das, was von Gott erschienen ist, für die ganze von diesem Horizont umgebene Geschichte, dann ist das Wunder Gottes an Christus sofort und gleichzeitig das Wunder Gottes *an uns*.” Op deze wijze staat de beteekenis van het perfectum praesens niet op zichzelf. Wanneer „das Wunder Gottes an uns” (d.i. de opstanding der dooden) eerst de opstanding van Christus doet verstaan, dan raakt Jezus, Die verrezen is, als Subject van dit wonderwerk uit het gezicht.

Wanneer BARTH echter in zijn dogmatiek (Die Lehre vom Wort Gottes, Prolegomena zur kirchlichen Dogmatik, zweiter Halbband, Zollikon, 1938, blz. 128), betoogt: „An diesem Perfektum darf nicht gerüttelt werden, wenn man nicht die neutestamentliche Christologie hoffnungslos in eine doketische Philosophie auflösen will”, dan laat hij positief de onmisbare beteekenis van dit perfectum uitkomen. De vraag blijft, of BARTH aan dit perfectum van de opstanding van Christus op zichzelf staande beteekenis geeft.

²⁾ In zijn kommentaren toont BARTH de beslissende beteekenis, welke

van Christus' verrijzenis kan bij zulk een zienswijze *geen* sprake meer zijn.

aan de opstanding der dooden als alles omvattende openbaring Gods moet worden toegekend om de opstanding van Christus te verstaan. In zijn Römerbrief⁶, (1933), blz. 183, zegt hij bij de verklaring van Rom. 6 : 9: „Das Gericht, das *Jesus* auf sich nimmt, ist Gerechtigkeit. *Der* Tod, den *er* stirbt, ist Leben. Das Nein, das *er* verkündigt, ist Ja". BARTH merkt dan over deze „Offenbarung und Anschauung dieser Umkehrung" nader op, dat zij „als solche die *Grenze* menschlich anschaulicher Geschichte" is. . . . „Sie ist als solche nicht ein „historisches" Ereignis *neben* den andern Ereignissen dieser Geschichte, sondern das „unhistorische" Ereignis, das diese andern Ereignisse als ihre Grenze *umgibt*, auf das die Ereignisse vor und an und nach dem Ostertage *hinweisen*." In zijn Philipperbrief⁷ 1936, blz. 61, zegt BARTH bij de verklaring van Fil. 2 : 7—11: „Die Demütigung musz ihren Gang gehen bis zum bitterm Ende . . . bis eben *nichts* mehr übrig bleibt, als das Wort, das Gott allein sprechen kann, das Wort *Auferstehung*." Terecht merkt A. M. BROUWER (Nieuwe Theologische Studiën, 21e jaargang, afl. 4, April 1938, Wageningen, blz. 105) op: „De Christologie wordt docetisch. Of Christus werkelijk is opgestaan als historisch feit, doet er zooveel niet toe. Wij moeten alleen in de opstanding als mogelijke daad Gods gelooven. En zoo komen wij in de consequentie bij een verstandsmystiek uit."

In zijn Credo⁴ (München 1936) plaatst BARTH in zijn „Vorlesung 10" (blz. 85—93) terecht het „Wunder" van Christus' opstanding voor „Das Geheimnis". In zijn dogmatiek („Die Lehre vom Wort Gottes, Prolegomena zur kirchlichen Dogmatik, zweiter Halbband, Zollikon 1938, blz. 125—133) kent hij veel sterker den tijd, dat Jezus na zijn opstanding op aarde vertoefde, een beslissende beteekenis toe, en typeert dezen als „eine Zeit reiner Gegenwart". Daardoor is het N.T. „wirklich das Zeugnis der Erinnerung an Offenbarung". Maar wanneer BARTH op blz. 131 (idem) zegt: „Der Glaube hat Christus, indem er auf ihn hofft. So, in der Hoffnung auf Christus, hat er die ihn begründende Berufung, hat er die Rechtfertigung, hat er die Heiligung, hat er den Geist als das Unterpfand der verborgenen Gotteskindschaft, hat er mitten in der Bedrängnis und Anfechtung der Gegenwart den Frieden mit Gott", dan vraagt men zich af, of BARTH nog zuiver de Paaschboodschap herinnering aan „eine Zeit reiner Gegenwart" laat zijn! Veel simpeler kent CALVIJN (In N.T. Commentarii Vol. V, P. 1, blz. 446 en 447) aan de opstanding van Christus zelfstandige beteekenis toe, wanneer hij zegt: „unde sequitur, eius resurrectionem nostrae esse fundamentum: quo sublato non consistat", en vermaant: „Ergo meminerimus, in morte et resurrectione Christi praecipue consistere totum Evangelium."

Het is duidelijk, dat dit, gezien de eenvoudige zin der Schrift en de geheele opbouw van het hoofdstuk, *exegetisch ontoelaatbaar* is.

Zulk een wijziging in den klaarblijkelijken zin heeft vanzelfsprekend haar gevolgen.

BARTH spreekt in verband met hetgeen Paulus over de opstanding der dooden en die van Christus in vs. 12—20 schrijft, als zijn meening uit, dat de loochening der ἀνάστασις νεκρῶν te Corinthe „die Beseitigung der besonderen Kategorie Christus”¹⁾ beteekent. Men vraagt zich af, of bij zulk een verklaring de actueele beteekenis, welke de opstanding der dooden voor Paulus *had*, niet tot een steriel begrip²⁾ wordt gemaakt, dat alleen intellectueel nog te vatten is.

Wanneer BARTH betoogt, dat „die Parusie Christi nichts anderes, zweitens neben seiner Auferstehung” is, dan ondermijnt hij de beteekenis van het onderscheid, dat Paulus tusschen deze beide openbaringen van Christus³⁾ handhaven wilde.

¹⁾ BARTH: Die Auferstehung der Toten³, blz. 91.

²⁾ Ook KRAEMER (The Christian Message in a non-Christian World, Edinburgh, 1938, blz. 120) wijst op dit gevaar, wanneer hij zegt: „Although at the present moment it is a religiously-inspired, drastic unmasking of the implications of relativism, it will be dangerously open to the dreary fate of sterile intellectualism if the chief attention remains focussed, as it tends to do, on „pure doctrine”.”

³⁾ In zijn Credo⁴ (München, 1936, blz. 85 en 86) wijst BARTH daarentegen op „die auf diese drei Tage folgenden vierzig Tage als eine von der Zeit zwischen der Geburt und dem Tode Jesu verschiedene Zeit”, terwijl hij tevens blijkt in te zien „wie uns ja umgekehrt auch die neutestamentlichen Auferstehungsgeschichten in ihren Einzelheiten unverkennbar an die *Kontinuität* zwischen dieser zweiten und jener ersten Zeit erinnern.” Tegenover zijn zienswijze van de opstandingsgeschiedenis als „unhistorische Ereignis” in zijn commentaren, zegt hij in zijn dogmatiek: „Die Ostergeschichte aber . . . redet in der Tat von einer Gegenwart ohne Zukunft, von einer ewigen *Gegenwart* Gottes in der Zeit. Sie redet also nicht eschatologisch” (Die Lehre vom Wort Gottes; Prolegomena zur kirchlichen Dogmatik, zweiter Halbband, Zollikon 1938, blz. 125 en 126)!

BARTH meent, dat de waarheid en de realiteit der opstanding alleen in den strijd van de verwachting op de opstanding gekend wordt, en dat alleen in dezen strijd de genade dezer opstanding gesmaakt wordt. Waar z.i. het woord „Auferstehung der Toten” voor Paulus een omschrijving van het woord „God” is, ontnemt hij het Christocentrische karakter aan de genade, waardoor men in dezen strijd staat. Betoogt BARTH, dat de zekerheid des heils voor Paulus slechts (nur) „in Hoffnung” gegeven was, dan heeft deze zekerheid als zekerheid des heils haar karakter ingeboet.

Uit dit laatste moge blijken, welke verstrekkende gevolgen een exegese heeft, welke vanuit dit bepaalde a priori geleverd wordt!

Het ligt buiten de bedoeling dezer studie dit verder na te gaan. Door de confrontatie met BARTHS verklaring van 1 Corinthen 15 wilden wij aantonen, van welk belang het is allereerst naar den eenvoudigen zin der Schrift te vragen, en deze zooveel mogelijk *recht* te laten wedervaren.

Laat men dit na, dan dwingt men den Bijbel te zeggen, wat hij *niet* uitspreekt, en kent men onbewust gezag toe aan een visie naast het Woord, waardoor God alleen gesproken heeft en spreekt.

Laten wij dankbaar zijn, dat de critiek, welke de Heilige Schrift op elke theologie oefent, nimmer het veld ruimt, omdat zij het Verbum Divinum aeternum is.

1334840

1945

SWIFT HALL LIBRARY